

RØDE FANE

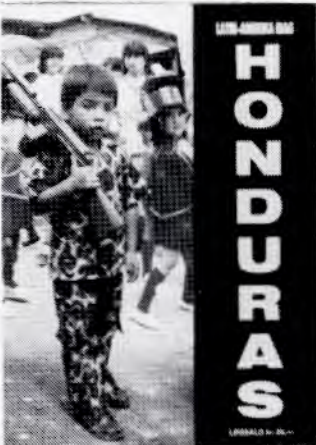
Nr. 1
Tidsskrift for kommunistisk teori

KINA — BARE VELSTAND?

ØYER I ET HAV AV FRYKT

Hvordan er fagbevegelsen i Honduras, spør Sigrun Johnstad i siste utgave av Latin-Amerika Idag. Mercedes Pineda forteller om kvinnegruppene de hadde i fagforeningen og viser

fram stensilerte sanger som kvinnene sang under streiken blant gruvearbeiderne. I dag vet ikke Mercedes hva hun og mannen skal gjøre. De er som øyer i et hav av arbeidsledighet, frykt og trøstesløshet.

GJENFERDET KARK

Vi tenker her på «Karkdebatten» altså om rock er mer progressivt en folke-musikk og vica verca som raste engang på det bejublete 70-tall. Johan Fornas tar opp hansken og diskuterer hvilke egenskaper rockemusikken har som gjør den til en potensiell motstandskultur. Fornas holder fram tre viktige aspekt; nemlig rockens rolle som motmakt til de etablerte institusjonene, dessuten de alternative ut-

rykksformene og normene, og for det tredje en motidentitet til skolen og arbeidslivets disiplinerende kraft.

INTERNASJONAL SOLIDARITET

Skal fagbevegelsens internasjonale solidaritet styrkes må aktivitetene på grunnplanet styrkes, oppfordrer Internasjonalt utvalg i Bergen Samorg.

Bulletinen er arbeiderbevegelsens koordinerende organ for internasjonal solidaritet og er kjemisk fri for omtale av bremseklossene i LO-ledelsen. Men oppfordringa om økt internasjonal solidaritet på grunnplanet må jo støttes.

DINOSAURUSER

«Levde det dinosauruser da du var liten, mamma?»,

er tittelen på et dokument om barns kvaliteter som filosofer, ordkunstnere og teoretikere. Visdommen er utgitt i bokform, redigert av Tone Bergli Joner.

Per og bestefar:

«— Hvor lenge har Gud bodd i himmelen?

— Gid har vært der bestandig, han.

— Kan han ikke gå i stykker?

- Nei.

— Jøss, er'n av plast?»

Jeg trodde:

«— Du, vet du hva jeg trodde diktatur var før? Et

Levde det

da du var liten, mamma?

Tone Bergli Joner

sted med mange diktere, og der var det bra.»

Hvilken utfordring til Hoem, Ericsson med flere...

NORDNORSK HEKSEBÅL

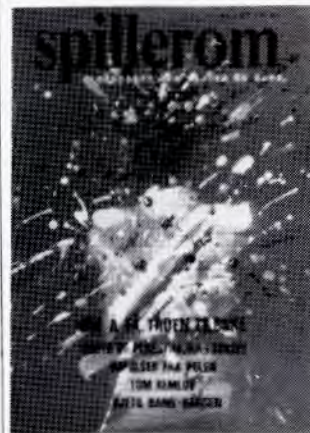
Her er hor og slagsmål i massevis. Her er tyverier, manndrap og heksebål. Vi lærer om fisket og om hvordan embedsmenn turte fram slik de ville. Det er Tingbok for Finnmark fra 1620 til 1633 som nå er publisert. Anmelder Hans Kr. Eriksen anbefaler boka under tittelen «Da mange av de sterkeste kvinnene ble brent på bål.» Boka anbefales av alle med litt interesse for å se mer av sannheten i småkårsfolkets historie, heter det i

Nordnorsk Magasins anmeldelse.

OM Å FÅ TROEN TILBAKE

I siste nummer av Spillerom, tidsskriftet for teater og dans er viet Øst-Europa. Jon Nygård skriver i lederen at det skjer noe i det sovjetiske teateret. Man vil bryte med klisjeene og finne fram til en ny virkelighet og en ny måte å se tingene på. Det kan høres ut som svada. Men bak ligger en ærlig vilje til fornyelse og fordypelse, et ønske om å

gjøre kulturen viktig - det vil si å gjøre mennesket viktig og samholdet mellom mennesker viktig, mener John Nygaard i «Spillerom».

RØDE FANE

INNHOOLD

Klipp og kommentar	s.2
Innhold	s.3
LEDER:	
SV år 2000	s.4
SYDØST ASIA:	
På leiting etter sosialismen, av Lasse Värmland	s.5
KVINNER:	
Hva har revolusjonen gitt kvinnene, av Torill Nustad	s.19
«Håpet strømmer fra mitt hjerte» Intervju, av Helga Moss	s.26
Kvinnene på bønn, av Haleh Afshar	s.29
KINA:	
Lærdommer fra Kina, av Arthur P. Dent	s.34
Tvil og tro om Kina, av Kjersti Huddland	s.41
DEBATT:	
Folkekrig og blåkopi, av Lars Borgersrud	s.44
Stormagekatter?, av Karen Schytte m. fl.	s.46
ANMELDELSER:	
100 år med Folkets hus, av Jon Sjøtveit	s.47
NYHETER OG SYNSPUNKTER:	
Militarisering av verdensøkonomien, av Jon Sandvik	s.50
Kvinner i makt og avmakt, av Trond Christoffersen	s.50
Clarte om EF, av Bjørgulv Braanen	s.51

SOSIALISMEN?

Lasse Värmland har reist et halvt år i India, Filippinene og Kina og besøkt kommunistiske og folkelige organisasjoner. Han har snakket med folk om deres nære problemer og deres drømmer for framtida.

SIDE 5

PATRIARKALSKE KINA

— Ifølge kineserne har vi kvinner naturlige forutsetninger for å være barnets første lærer. Dette var en av lærdommene Torill Nustad fikk med seg hjem da AKP besøkte Kinas Kvinne Føderasjon sommeren 1987.

SIDE 19

KVINNER OG UTVIKLING

Røde Fane har snakket med Siri Jensen og Swasti Mitter, som deltok på redaksjonens 3.verden konferanse i Desember. Haleh Afshar som også deltok på konferanse skriver om «Kvinnene på bønn».

SIDE 26 OG 29

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes kommunistparti
(marxist-leninistene)

Nr. 1 — 1988 — 17.årg.
ABONNEMENT: 180 kr pr. år.

Bestill fra:
Røde Fane,
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5

ISSN 0332-7892

Adresse redaksjonen:
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5

Postgiro nr. 2 20 84 78
Telefon: 02 / 384250

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Trond Christoffersen

Trykt hos A/S Reprografisk
industri

SV I ÅR 2000

■ ■ Under overskrifta «Sosialisme år 2000» har SV starta en ny etappe på veien bort fra fortidas gamle tekster. Førrige etappe gikk tidlig på 1980-tallet og het «Sosialisme på norsk». Hvor de er kommet i år 2000 er ikke godt å si, men retninga er ikke til å ta feil av. SVs farvel til proletariatet og alle slags revolusjonære ideer er ikke noen nyhet. Likevel blir det nå om mulig enda klarere enn før bekrefta at SV tar mål av seg til å bli et solidarisk fordelingsparti bygd på de vellykka nye mellomlaga.

■ ■ Et hefte med tittel «Våre verdier» er utarbeida til debatten. Mye kan sies om metoden der. Innledningsvis spørres det: «Hvorfor ble du sosialist? .. Sett ord og tanker på dine følelser.» Og at sosialistiske grunnverdier er et spørsmål om følelser gis vi liten grunn til å tvile på. Gammeldagse forestillinger som motsetninga mellom arbeid og kapital får ikke plage utlegninga av de fire sosialistiske grunnverdiene RETTFERDIGHET, DEMOKRATI, FELLESKAP og MILJØ. Første gang ordet kapital nevnes er vel en tredjedel av heftet unnagjort, og ordet brukes da om en industriarbeier som har arva en villa av bestemora si (boligkapital).

■ ■ Fra knippet av gode verdier velger vi RETTFERDIGHET, som blir definert som «lik levestandard for alle». Dette skal settes i verk innafor et samfunn der klasseanalysen er epokegjørende enkel: Norge består for nitti prosent sitt vedkommende av et velberget flertall. I bunn har vi fem prosent fattige og på toppen et fåtall rike.

■ ■ Det velbergete flertall omfatter åpenbart alle fra bussjåfør og sjukepleier til statssekretær. Om arbeiderklassen sin rolle sies ikke annet enn at «den

gjennomsnittlige mannlige industriarbeider tilhører den øverste tredjedel av inntektsskalaen». I radiointervju i anledning denne debatten ville ikke SV-leder Erik Solheim innrømme at manglende oppslutning i arbeiderklassen var noe problem, fordi SV stod jo nettopp sterkt i de «breie mellomlaga» som vil dominere Norge mer og mer fram mot år 2000.

■ ■ Denne analysen aktualiserer en dobbel utfordring for AKP. For det første å gripe den historiske sjansen til å bli det virkelige arbeiderpartiet, ettersom

SV og stadig større deler av de toneangivende i DNA, mer og mer ser på industriarbeiderklassen som en plagsom overlevning fra fortida. For det andre å skjære gjennom analysen om «de breie mellomlaga», og ta forskjellen mellom sjukepleier og statssekretær inn i klassekampen. Nye klasser formes nå historisk, og en revolusjonær klasseanalyse kan bidra til å forme en klassebevissthet som går proletariatets vei.

■ ■ For verken den gamle eller den nye arbeiderklassen har mye godt å vente hos SVs omfordeling blant de velbergete. Hefte «Våre verdier» hevder at når familiene føler at de har dårlig råd i dag, så er det fordi forventningene

har steget. Den var til deg som trodde det hadde noe med f.eks boligprisene å gjøre. Derfor er det en hovedutfordring for SV å gå mot økt privat forbruk for folk flest.

■ ■ Dessverre har SV her satt seg en realistisk målsetning. Utifra sin bekymring for konkurransevnen har Gro og Jan P. kommet fram til samme mål. Og feberkurvene i den internasjonale økonomien vil nok snart sørge for at de alle blir bønnhørt.

SOSIALISMEN?

PÅ LEITING ETTER SOSIALISMEN

Den fuktige varmen slår imot oss idet vi lander i Bombay en ettermiddag i januar. På flybussen inn mot byen slår noe mot oss igjen. Bildet av slummen. Ikke bare den vanlige skur og hyttebyen vi har hørt om. Hver eneste grassflekk og dikekant mellom veien og annen bebyggelse er fullstendig dekket av små hytter, lappete telt, blikk og filler som beskyttelse mot vinden — kilometer etter kilometer.

Av Lasse Värmland

Her startet min første reise utenfor Europa. Etter ti år med solidaritetsarbeid for den tredje verden, skulle jeg endelig få møte denne verden med alle mine sanser. Jeg håpet bl.a. på å få klarhet i velbrukte begrep som imperialisme, de undertrykte folkene, fattigbønder o.l. Fordi jeg alltid har sett på den maoistiske revolusjonen og sosialismen som forbilde og den eneste mulige utvei for landene i tredje verden, var det naturlig

for meg å velge India og Filippinene i tillegg til Kina som mål for reisen. India med sine 750 millioner mennesker sto på lignende utviklingsnivå som Kina for 40 år siden. Filippinene med en befolkning på 57 millioner har nettopp sett slutten på Marcosdiktaturet og preges i økende grad av den nasjonaldemokratiske massebevegelsen med den maoistiske bon-

To måneder i hvert land

I over seks måneder reiste min kamerat og jeg i disse landa, to måneder i hvert land. I India hadde vi gleden av å besøke

slum-, kvinne og menneskerettighetsorganisasjoner, samt bondebevegelsen og dens ml-parti i delstaten Bihar. På Filippinene besøkte vi sukkerarbeidere, lærer-, bonde og militante slumorganisasjoner. Vi traff også organiserte stammefolk og medlemmer av CPP og NPA. I Kina fikk vi, med assistanse av kinesisk LO, mulighet til å besøke ulike jordbruk, skoler, universitet og industrier. Dagens åpne politikk gjorde det også mulig for oss å treffe mennesker som ikke representerte det offisielle Kina.

SOSIALISMEN?

INDIA

Det vestlige bildet av India er svært overflatisk. For oss er India et ensarta land med stor fattigdom, overbefolkning og med et demokratisk styresett og parlamentarisme. Vi har også bildet av det overreligiøse India der folk bryr seg mer om åndelige verdier enn om mat. Indias problem sies å skyldes religion, klima og overbefolkning.

Et falsk bilde

Trenger man litt under overflata finner man snart ut at det vestlige bildet er ganske falskt. Som reisende oppdager man at landet preges av mangfoldet av nasjonaliteter, språk, religioner, kaster og etniske minoriteter. Ingen av oss visste f.eks. at de fleste delstater hadde sitt eget skriftspråk. Vi kjente heller ikke til motsetningene mellom Nord- og Sør-India.

Overbefolkningen gjaldt i første rekke byene. Demokrati finnes bare på papiret. Korrupsjon er så omfattende og vanlig at den ofte er helt åpen. Ettersom bare 40% av befolkningen kan lese er det lett for en myndighetsperson å ta imot bestikkelser eller legge på ekstra avgifter uten at folk kan klage. Det er også vanlig at jordeierne tvinger bøndene sine å stemme på visse kandidater ved valg.

Religionen og kastesystemet regulerer mye av det sosiale livet i India. Omgangskrets, ekteskap, samfunnsinnstilling og valg av yrke er saker som vanligvis bestemmes av din kastetilhørighet. Folk er imidlertid ikke mer religiøse enn at de på kort tid organiserer seg og kjemper en rasende kamp mot jordherrer og andre makthavere for å få oppreisning eller materielle forbedringer.

Byene ser forskjellige ut avhengig av størrelse og hvor i landet du befinner deg. Stort sett finner du følgende ingredienser: Store klasseskiller med ei styrtrik overklasse og ei hardt arbeidende, men velhavende middelklasse på den ene sida, og arbeiderne og den strøarbeidende slumbefolkningen på den andre sida.

VIL BARE DØ

Fra slummen i Bombay

FOTO: THOMASKANGER

MONA PATEL 25 ÅR SPARC, BOMBAY

De som flytter hit er i hovedsak utarmede fattigbønder og landarbeidere som kommer fra de fattigste landbruksdistriktene i de forskjellige delstatene. Det økonomisk ekspanderende Bombay har lokket dem hit. Her tjener de over- og middelklassen med alle slags tjenester fra hjemmehjelp, vasking og rydding, søppelbrenning til transport og salg av ferskvarer og andre varer til lave priser. Her eksisterer et enormt uoffisielt arbeidsmarked. Men slummen har eksistert like lenge som byen og mange av de mennesker vår organisasjon møter har bodd her i 30-40 år og det er ikke som folk tror, at disse menneskene er arbeidsløse, apatiske og kriminelle. Ifølge en undersøkelse vi gjennomførte i en bydel, var antallet av fortausbeboerne som var i arbeid 43 %. Det er større andel en gjennomsnittet for hele India. Det verste er at myndighetene ikke rekner med disse menneskene uten når det gjelder å rive deres boliger og kjøre dem vekk.

Vår organisasjon vil bevistgjøre kvinnene i slummen. Vi vil få dem til å analysere sin egen situasjon for at de

selv skal kunne gjøre noe med den. En del av vårt arbeid går ut på å finne ubebodd grunn og forhandle med myndighetene. Skal de flyttes, skal det være til områder de selv har valgt. Der skal det finnes elektrisitet, vann og avløp. Idag kan vi som begynte, glede oss over at flere kvinner som bor i slummen innkaller og leder våre møter og aksjoner.

Fra middel og overklassen merket vi en uttalt forakt for disse fattige masser samtidig som man med glede tok imot deres tjenester.

GURBIR RAJABALI 37 BUTIKKEIER, BOMBAY

Jeg har hatt min skjortebutikk i over 15 år. Jeg har sett disse mennesker som tigger og lever på gaten i alle år. De lever slik for at de ikke vil annet enn å dø.

ANJUM SINGH 22 ØKONOMISTUDENT, PATNA

Som du ser er byen overfylt med rikshawførere, selgere og tiggere. Jeg skjemmerst over at du som kommer fra vesten skal behøve å oppleve dette. Disse folkene er så fattige fordi de er late. Det er et stort problem her, men det kommer av at vi har så mye frihet i vårt land. Jeg mener at de ikke burde få lov til å komme inn til byen.

SOSIALISMEN?

Du finner en masse småbutikker, gater uten renhold, mangel på kloakksystem samt et el- og telefonnett som bryter sammen med jamne mellomrom. I mange byer fins det hverken buss eller taxi, bare sykkelrickshaws som er det vanligste transportmiddel. Føreren leier en sykkelrickshaw for 5 kr. dagen. Tigere, forlatte barn og krøplinger samt omstreifende kyr og hunder hører også

til bildet av den indiske byen som er like spennende som skremmende.

Slummen i Bombay

Bombay er med sine ni millioner innbyggere Indias største industriby, landets finansielle og kommersielle sentrum. Her bor imidlertid halvparten i slummen, på fortauet eller på gata. I

gjennomsnitt 300 familier flytter til Bombay hver dag. Det fins desverre ingen enhetlig slumbevegelse i India som kan forene sine krefter med bondebevegelsen. Likevel fins det ei mengde organisasjoner, fra kampforganisjoner til veldedighetsforeninger, som jobber i slummen. Vi kom i kontakt med en organisasjon som jobba blant kvinner som bodde på fortauet.

MERKANDE RAM 28 KASTE-LØS, LEDER BKS-TORI

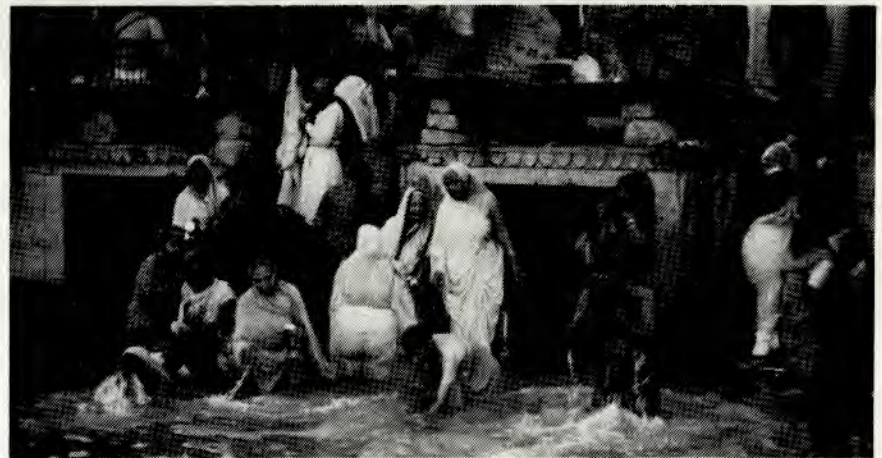
I min barndom hadde min familie knappt men tilstrekkelig med mat. Vi hadde til og med noen melkekyr og en bøffel. Pappa og mamma leide jord av jordeieren. Så kom tørken og vi ble tvunget til å låne ris og hvete av jordeieren for ikke å sulte ihjel. Vi hadde ikke råd til å betale tilbake hverken lån eller renter. Han reagerte på det med å ta fra oss dyrene, et for et og mine foreldre måtte jobbe dobbelt så hardt. Det var da mitt hat og opprør mot jordeieren og hans klassebrødre ble vekket.

ARJUN SINGH 36 HØGKASTE LEDER I BKS-ROHTAS

Uten bevæpning kommer vi ingen vei. Her har de store jordeierene sine egne lover og ved hjelp av politi og væpna bander kan de styre. Her er det ikke like lett for dem lenger. Ved hver samling eller aksjon er folket bevæpnet. De siste seks åra har vi tatt adskillig jord fra jordeierene.

Senest i forgårs gjennomførte vi en aksjon her i landsbyen. Det var et stykke statlig jord som en jordeier hadde beslaglagt og som vi hevda retten til i følge loven om jordreform. Et tjuetall av oss dro dit, bevæpna og proklamerte at vi var de nye eierene. Jordeieren og hans bande kom. Det ble skuddveksling og han trakk seg tilbake og tilkalte politi. Politiet kom til stedet og var nødt til å erklære jorda sperret i henhold til paragraf 144, noe som betyr at ingen får oppholde seg på jorda inntil videre. Neste slag er forhandlinger, og da pleier vi å ha gode sjanser for å vinne. For nå kjenner makthaverne folkets kraft her i Bihar. Det er imidlertid ikke nok. På lang sikt må kampen heves opp på et nasjonalt nivå og en folkehær bygges.

DE ANSIKTSLØSE

Et hellig bad i Ganges.

FOTO: LASSE VARMLAND

RUKMIN RAO, 29, SAHELI, NEW DEHLI

Da jeg var blitt 21 slo det meg til slutt at jeg var en ansiktsløs eksistens uten navn — en kvinne. Jeg hadde ingen rettigheter, ikke en gang retten til et eget følelsesliv. Da bodde jeg i Sør India. Men jeg rømte fra familie og alt og til Dehli. Siden det har det vært en lang og hendelsesrik kamp for meg å forstå at alle kvinner deler min situasjon. Med støtte og hjelp fra andre kvinner har det blitt mulig for meg å bli en liten bit av meg selv.

RAMA PRADESH, 23, FILMSKUESPILLER, BOMBAY

Min familie liker ikke at jeg bor alene og ikke er gift enda. Som kvinne er det umulig å få bestemme over sitt eget liv. Det er alltid en mann som skal ha siste ordet. Først er det faren, siden en bror og til sist den nye mannen som er din herre. Jeg forsøker å unngå et sånt liv så lenge som mulig.

RAVI SHINDAR, 27, BANKTJENESTEMANN, CALCUTTA

Du synes det er merkelig at jeg bare får treffe min kommende hustru en halvtimes tid og at det er foreldrene som har valgt henne ut. Men hvordan er det hos dere i vest? Der hoder samfunnet på å svømme over av skilsmisser. Det viser at kjærlighetsekteskapet ikke fungerer. Forresten så respekterer vi de eldre her. Vi lar foreldrene våre ta seg av ekteskapet. De vet ofte vårt beste. I vest flytter barna hjemmefra før de har fylt 20 og det finnes ingen kontakt mellom unge og gamle lenger.

Vi traff en og annen med dette synet, men vi merket samtidig en klar tendens til at kjærlighetsekteskap ble akseptert, spesielt i storbyene. De nye ungdomsmassene synes å bære på store frustrasjoner i disse spørsmåla.

SOSIALISMEN?

Landsbygda

Landsbygda varierer også en del når det gjelder utseende og utviklingsnivå. Utenom i delstaten Punjab der jordbruket er noe modernisert, er det det gamle, føydale jordeiersystemet som rå. Ulikt det urbaniserte Europa er landsbygda i India virkelig levende. Den ga oss håp. Det er lett å miste motet når man over lengre tid omgås den fornedrende virkeligheten de fattige i byene lever i. Her var lufta rein og det var lett å puste. Plutse-

lig forstod vi at det er her blant disse vakre og hardt arbeidende menneskene i de 100.000-talls landsbyene at den store forandringen kommer til å starte.

Tori landsby

Mot slutten av 70-tallet kom naxalittene (maoistene) til Tori og begynte å organisere bøndene. Her var politi- og jordeier vold, åger, jordtjuveri og korrupsjon utbredt. I løpet av et par år var bygda organisert og man gikk til aksjon mot

undertrykkelsen. Dette skjedde mange steder i India. Tori ligger i Rohtas distrikt i delstaten Bihar som ligger i nord og grenser mot Nepal. Bihar er med sine 64 millioner en av Indias mest folkerike og fattigste stater. Her snakker man det nordindiske hovedspråket hindi. Restene av det maoistiske CPI(ml) hadde dratt nye lærdommer og konsolidert seg etter de terroristiske feilgrepene på begynnelsen av 70-tallet. Siden gikk man i gang på ny, riktignok ikke lengre på en

MAOISMEN I BIHAR

ARVIND SINHA 35ÅR HØYKASTE, PROVISORISKE CPI-ML BIHAR

Det som er spesielt med Bihar idag, og som reaksjonene etter Arwal viser, er at folket ikke lenger tolererer alle ydmykelsene og alle lidelsene uten protest. Nå krever de likestilling, høyere lønn og jord. Men de ikke bare krever. Gjennom de sterke bondeorganisasjonene som har vokst fram de ti siste åra, gjennomfører de ganske enkelt de landreformene regjeringen har blåst i. Med våpenmakt beslaglegger de den jorda som rettmessig tilhører dem.

Reaksjonene og manifestasjonene som samlet hundretusenvis av mennesker viser at folkets besluttsomhet er blitt enda sterkere. Regjeringens strategi var å terrorisere folket sånn at massemøter ikke skulle kunne holdes. Delstatsregjeringen er nemlig veldig redd for massebevegelser. De vil få oss til å se ut som terrorister, for naxalittbevegelsen er belastet med visse terroristiske feiltrinn fra 70-tallet. De forsøker å få oss bort fra massebevegelsen. Etter Arwal hadde de ventet at vi skulle gå under jorda av redsel og drepe noen politifolk som hevn, slik at de skulle kunne fortsette å kalle oss terrorister. De hadde absolutt ikke ventet at vi skulle mobilisere millioner av mennesker mot dem og utvikle denne massebevegelsen og spre den over hele Bihar og resten av landet.

Nå er til og med borgelige politikere i Dehli og Bombay tvunget til å erkjenne at CPIml gjør et bra arbeid i Bihar

Anjun er kasteløs men får gå på BKS' skole.

FOTO: LASSE VARMLAND

og leder en massebevegelse, og at det var feil å skyte. Saken har gått til høyesterett og det skal også være en nasjonal høring om massakren.

— Men hvor stor støtte har dere egentlig?

Idag støtter ca 10 millioner naxalittene i Bihar, og jeg ser meget lyst på framtida. I løpet av de nærmeste åra kommer CPIml til å bli den største opposisjonelle kraften til dette regimet. De andre opposisjonspartiene er mer eller mindre ute av bildet. Alle de som har støttet CPI og CPIm har kommet over til oss. De har bare sine kjente ledere igjen.

— Men CPIml er jo splittet i separate grupper og partier, hvordan går det da med støtten?

Det er et problem. Men Arwal foren-

te oss og kampen kunne dermed samordnes. Folk var veldig glade. Vi er ikke fiendtlig innstilt til hverandre og står omtrent på samme strategiske grunnlag. Det eksisterer ulike taktiske syn og vi har harde diskusjoner, men når kampen kommer på et høyere nivå kommer hovedkreftene i bevegelsen til å søke enhet. Idag finnes vi spredd i ulike deler av landet og de fleste av oss gjør en bra jobb.

— Har dere noen felles mål?

Det er det som er problemet. Vi har ikke lyktes i å utvikle en politikk som fører bevegelsen fra lokal til nasjonal utbredelse. Vi har ingen nasjonal bevegelse som tar opp kastediskriminering, religionsundertrykkelse, de etniske minoritetenes problem og identitet, samt språkpolitikken. Uten en linje i disse spørsmålene kommer den revolusjonære bevegelsen hele tiden til å miste initiativet til borgelige ledere, som kommer til å utnytte disse spørsmålene og splitte massene.

Vårt parti har faktisk forsøkt å utvikle en politikk her. I høst hadde vi en bred nasjonal konferanse om disse spørsmålene.

GARJAN SINGH, 38, LAVKASTE, BAGWANPUR, LOKAL LEDER I BIHAR KISAN SAMITI (BKS)

— Det er store forskjeller her. Nå er folket en kraft. Før fantes folk, men ingen kraft. Vi kjente oss som innestengte i et rom uten dører. Jeg hadde det vanskelig. Jeg hadde lånt 3000 rupi av en jordeier og han hadde fått tilbake 7000 etter tre år. Sånn var rentene. Enda fire år etterpå påsto han at jeg fortsatt skyldte han 17000 rupi, og han

SOSIALISMEN?

enhetlig partibasis, men med det væpna bondeopprøret som starta i Naxalbari og Maos teori om folkekrigen som felles røtter og strategi. I Rohtas har det provisoriske CPI(ml) bygd opp bondebevegelsen. På tross av at flere hundre aktivister har blitt skutt ned av politiet de siste årene i tillegg til de seksti som ble drept ved den omtalte Arwalmassakren, velger partiet å arbeide åpent samtidig som man er forberedt på å gå under jorda.

beslagla jorda vår. Heldigvis hadde BKS kommet til våre trakter og vi gjennomførte aksjoner og demonstrerte så vi fikk tilbake jorda og gjelda ble strøket.

— Sommeren 1983 ble alle politiske ledere og organisatorer i området arrestert. Jeg var ikke leder da, men de tok meg også. Vi satt i fengsel i et halvt år. Myndighetene hadde blitt redd for de vellykka aksjonene våre og den økende støtten. For meg ble tida i fengselet en skole i politikk. Vi var omlag 400 i samme rom og vi hadde masse tid til å diskutere. I begynnelsen behandlet vokterne meg meget dårlig i fengselet, men når de fikk greie på at jeg hadde kontakt med CPI(ml), ble behandlinga forbedret, ikke av sympati, men på grunn av partiets styrke. Etterhvert innså jeg nødvendigheten av et parti som leder kampen og som har forstått betydningen av et helt nytt samfunn.

Garjan Singh

FOTO: LASSE VARMLAND

Kvinnene

Det var svært vanskelig å komme i kontakt med indiske kvinner. I løpet av våre to måneder kom jeg i kontakt med over 50 menn, men bare 7 kvinner, hvorav 3 på et personlig plan. Vi forsøkte virkelig å få kontakt, men til og med i visse venteradikale kretser holdt kvinnene seg i bakgrunnen og oppvartet oss menn. I avisene kunne vi ofte lese om såkalt brudebrenning og sjølmord som nygifte kvinner begikk fordi mannen mener å ha fått for liten medgift. Vi besøkte Saheili, et kvinnesenter i New Dehli som bl.a. tar imot og organiserer utstøtte og mishandla kvinner.

På landsbygda så vi disse vakre sari-kleddde kvinnene bare når de arbeidet. Aldri så vi dem stå ute og samtale. I følge CPI(ml) er kvinnene svært aktive og militante i de aksjoner som bondebevegelsen organiserte og etableringen av en bondekvinneorganisasjon står høyt på dagsorden i Rohtas distrikt. I Tori landsby merka vi en sterk motvilje blant folk mot det *forbannede* medgiftssystemet.

FILIPPINENE

I India lever den nasjonale kulturen tross alt. Britene styrte jo i hovedsak gjennom lokale ombud. Det er først og fremst i storbyene man ser tydelige spor fra kolonitida. Det typisk indiske, mat, klær og tradisjoner er langt i fra borte. India har også en viss nasjonal industri sjøl om landet er i hendene på flernasjonale selskap og andre utenlandske interesser (Sovjet).

Alt dette så vi mye klarere når vi landet i Manila og fikk et nytt sjokk. Vi lurte på om vi hadde kommet til riktig sted, eller om vi var i USA? Folk gikk kledd i amerikanske jeans og t-shirts og ut fra de amerikanske taxijeepe strømmet det dunkende amerikansk discomusikk. På TV ble det vist en blanda kompott av amerikanske voldfilmer, amerikansk fotball, og reklamefilmer med hvite vakre amerikanere. Ute på byen var det politi og et par maskinpistolvæpna vakter utafør hver eneste bank eller større kontor. Hamburger-

kiosker og Coca Cola-barene lå på rad i hvert eneste lille kvarter i det sentrale Manila.

I India traff vi på en og annen student eller overklassesstype som framførte sin store beundring for vest og uttrykte ønske om å flytte dit. Men på Filippinene var opplevelsen total. Overalt traff vi folk - fra bedrestillte på flyplassen til fattige sigarettselgere på gata - som alle så opp til oss fordi vi var hvite og ligna nordamerikanere.

FOTO: KJELL GJERSETH

NICK COREZ, 25, SIGARETTSELGER, MANILA

Hey Joe! Hvordan er det i statene? Kommer du fra New York? Jasså, du kommer ikke fra USA. Det spiller ingen rolle. Du ser i alle fall ut som en amerikaner. Vet du at du ligner Chuck Norris, karatestjernen? Jeg har sett flere filmer med han på video. Har du fått ei jente da? Du vet, filippinske jenter er veldig interessert i utlendinger. Vil du ha adressen til søsteren min? Hun er veldig pen. Ikke? Du får ha en god ferie her, ha det.

EUPHRAHIM GONZALES, 42, LÆRER, NEGROS

Jasså, du kommer fra Sverige. Da skal du få hvite hva de Svenske Nobel holder på med. For et par år siden bygde de en sprengstoff-fabrikk her på søndre Negros like ved kysten. De slipper avfallet sitt helt urensset ut i havet og i lufta. Vannet har blitt missfarget langt utenfor selve fabrikk og fiske dør. Fiskerfamiliene i nærheten kan ikke livnære seg lenger. Det samme har skjedd med småbøndene. Palmebladene gulner og kokosavlingene ødelegges. Folk har forsøkt å klage, men uten resultat. Kan du hjelpe oss?

SOSIALISMEN?

BØNDER OG LANDARBEIDERE

Jose Bandura fikk kursbevis etter den antikommunistiske omskoleringen

FOTO: LASSE VARMLAND

JOSE BANDERA, 47, KLUBBLEDER, NFSW, HACIENDA MARIN-DA, NEGROS

Vi kunne spise ris en gang om dagen, utover dette fikk vi spise ville rotfrukter og bananer som vi fant i nærheten. Først etter et år med lange forhandlinger gikk jordeierne med på å låne ut litt av den ubrukte jorda til oss. Tretten hektar fikk vi bruke til ris og mais dyrking. På andre plantasjer har det hendt at jordeieren har tatt tilbake jorda til eget bruk så snart den har blitt opparbeidet og fruktbar. Samtidig har arbeiderne blitt henvist til et nytt område, der de har måttet begynne om igjen fra begynnelsen. Men vi har ikke tenkt å gi fra oss noe jord før vi får skikkelig lønn og nok arbeid på feltet. Idag har vi bare arbeid tre dager i uken og får 7 kroner pr dag, noe som er 4 kroner mindre enn minimumslønnen som er på 11 kroner pr dag, vår fagforenings krav.

Vi begynte å organisere oss i 1971.

Det måtte skje i største hemmelighet. Hvis eieren fikk greie på at du var medlem, ble du trakassert gjennom mindre arbeid, trussel om avskjed eller du fikk sparken direkte. Dessuten kunne hver aktivist risikere å «forsvinne» når som helst. I fjor fant vi en av våre massakrert i en grøft etter at militæret hadde hentet han. Først i 1983 ble NFSW registrert som arbeidernes lovlige, faglige organisasjon her. Nå anklages alle som er aktive for å være kommunister. I fjor kom militæret hit og påstod at vi sympatiserte med og ga mat til NPA fordi vi dreiv jorda vår kooperativt og hadde eget helsearbeid. Hvordan skulle vi kunne gi bort mat når vi ikke engang har nok til oss selv? De tvang oss til og med til å gjennomgå et tredagers «omskoleringskurs» mot kommunismen. Vi fikk bla. se filmen «killing Fields». Neste uke kunne vi le-

se i avisene at «600 NPA-soldater hadde gitt opp» i vår landsby.

GEOFFRY SANTOS, 12, SUKKERARBEIDERSØNN, NEGROS

Jeg har en ganske morsom hobby. Sammen med en kompis har jeg en liten grønsakshage som ligger på ubrukt mark ved siden av sukkerfeltet. I lunsjpausen selger vi grønnsaker på markedet sånn at vi kan kjøpe skolemateriell og litt fisk. En dag kom militæret til haciendaen vår. Soldatene forsøkte først å skremme pappa og mamma og siden gikk de for å ødelegge hagen vår. Da stilte mer enn 15 barn seg rundt hagen for å beskytte den. Da ble de så forbausent at de snudde om og gikk.

EDUARDO, 37, FATTIGBONDE, SAMAR

Markedet er på onsdager og lørdager. Det begynner klokka 05.30 på morgenen og holder på til 08.00, når solen begynner å bli varm. Jeg bor oppe i fjella, 30 km herifra. Så jeg må starte ved to-tida om natta for å være sikker på å få solgt sekken med søtpoteter. Den får jeg 7 pesos for, og det rekker til litt tørket fisk.

Fattigbonden Eduardo begynner vandringen til markedet kl. to om natta.

FOTO: LASSE VARMLAND

SOSIALISMEN?

Plutselig forsto jeg at denne sterke kulturimperialismen fungerer som olje i det utplyndringsmaskineriet som utenlandske interesser har bygd opp under den spanske og amerikanske kolonitida og fram til i dag.

Den nasjonaldemokratiske bevegelsen vokser

Etter at vi hadde besøkt Manilas enorme slumområder, sukkerarbeiderne på øya Negros, fattigbøndene på Samar og stammefolk i Cordillera og når vi så hvordan de levde og ble behandla om de tok opp kampen, forsto vi hvorfor den nasjonaldemokratiske bevegelsen vokser. Jeg fant en oppdemmet vrede hos de flere hundre aktivistene vi møtte, en vrede over den nasjonale ydmykelsen som det filippinske folket var blitt utsatt for i mange hundre år, en vrede som nå går over i politisk handling.

Den underjordiske Nasjonal Demokratiske Front (NDF) der CPP og NPA deltar, organiserer alt fra student- og lærerorganisasjoner til sammenslutninger av fattige landarbeidere og slumbeboere. På samme måte organiserer den legale patriotiske alliansen - BAYAN - bondebevegelsen, fagbevegelsen, slumbevegelsen, kvinnebevegelsen og de nasjonale minoritetene. Alle bevegelse eller organisasjoner innen Bayan eksisterer på nasjonal basis over hele landet. Ved siden av denne alliansen oppviser den legale siden også det nystarta Partido ng Bayan (PnB). Vi hadde æren av å følge med dette partiet på sin første valgkamp. Forresten var dette første gang venstresida deltok i valg siden 1972. I løpet av denne valgkampen i mai 87 ble 20 av PnB's kandidater og aktivister drept. I dag står mange partimedlemmer på militærets dødslist.

Den kommunistiske ånd

Hele bevegelsen, den legale som den illegale siden, preges av profesjonalitet når det gjelder å organisere grasrota og skolere nye ledere. Den gjennomsyres også av en kommunistisk ånd og arbeidsstil som er henta fra Mao. Sjøl i det mest skitne, stinkende og helsefarlige slumområdet møter vi våkne og politisk bevisste folk som var kunnskapsrike,

optimistiske og fulle av kampvilje. Dette sjøl om så mange alt hadde forsvunnet og at de sjøl levde under stadig trussel om å bli myrdet.

Sukkerøya Negros

Negros er den store sukkerøya på Filipinene. Her arbeider over 400.000 sukkerarbeidere på plantasjene. I 1984 ble sukkerproduksjonen ramma av ei akutt krise. Coca Cola og Fanta stoppa plutselig bestillingene sine og gikk over til andre søtningsmidler. 60% av arbeiderne mista jobben og 30% av jorda ble lagt brakk, noe som førte til akutt hungersnød. Sukkerarbeidernes fagforening, National Federation of Sugarwor-

VALG KAMP

EDVIN TORRES, 34, ADVOKAT, PNB-KANDIDAT TIL KONGRESSEN, NEGROS

Først og fremst ser vi på valgbevegelsen som en sjanse til å skolere folk i landets økonomiske og politiske struktur og siden presenterer vi vårt alternativ. Vi er et fattig folk i et rikt land som plyndres, og har blitt plyndret av utlendinger i alle år. Vi må sette en stopp her. For å utvikle vår økonomi, må vi gjennomføre bøndenes krav om en virkelig jordreform og vi må beskytte og bygge ut den industri vi har, istedet for å importere flere utenlandske varer og slippe inn fler utenlandske bedrifter.

Idag er det eliten som sitter i regjeringen og bestemmer for sine egne interesser. Vi kjenner alle den tradisjonelle valgpolitikken «Gold, goons and guns» Politikerne kjøper stemmer ved å dele ut penger og klær, og by på drinker. Hvis denne taktikken ikke lykkes bruker de voldelige gjenger, eller lar private armeer «påvirke» valgutfallet. Vår nye politikk innebærer at folkets nærliggende problem endelig får oppmerksomhet, og reises i de valgte forsamlingene. Samtidig er det bare folks egen kamp som kan garantere en forandring til det bedre.

kers (NFSW), pressa på for å få bruke den ledige jorda til matproduksjon for egne behov. I 85 av 100 tilfeller svarte jordeierne nei.

Jordeierne går mer og mer over til å bruke tilfeldig arbeidskraft, såkalte saccadas. Det er familier som ikke kan forsørge seg der de bor, men er avhengig av å ta sesongarbeid. De bor ofte flere familier i små brakker. De får ingen lønn utbetalt i penger, men er avhengig av å ete maten jordeieren skaffer fram. Ofte er maten så dyr at saccadasfamilierne skylder penger når jobben er ferdig.

Kvinnene

På Filipinene er kvinnene betydelig mer synlig enn i India. På byen f.eks. i Manila så vi like mange kvinner som menn og mange gikk alene, noe som vi sjelden eller aldri så i India. Mange av aktivistene som vi kom i kontakt med i slummen og hos stammefolkene eller som var lærere, var kvinner. Men til og med i et gruvesamfunn som vi besøkte hadde konene til gruvearbeiderne bygd opp en sterk kvinneorganisasjon tilslutta Gabriela som i sin tur inngår i Bayan. Sjøl om den filippinske kvinnen har større personlig frihet enn den indiske, forekommer det en så brutal handel med og utnyttning av kvinner på Filipinene at man nok ikke vil finne dets motstykke i India. Gabriela er den militante kvinnebevegelsen som organiserer alt fra bondekvinne og kvinner i slummen til velutdanna universitetslærere. I dag står mange ledere i Gabriela også på militærets dødslist.

Sterke stammeorganisasjoner

Cordillafolket på nordre Luzon og Morofolket er blant de få minoritetsfolkene som klarte å overleve den spanske kolonitida. Først gjennom USA's brutale kolonisering og oppbygging av skolevesenet ble f.eks. Cordillafjellene åpnet for utenlandske gruve- og kraftselskap. Ved hjelp av NPA fikk stammefolkene kamp for sine landområder og boplasser samt for sjølstyrte et oppsving som har resultert i sterke stammeorganisasjoner. Cordillera Peoples Alliance, CPA er en slik legal organisasjon som også er med i Bayan.

SOSIALISMEN?

CORDILLERA FOLKET

Risterassene langs Chico elva skulle settes under vann av et damprosjekt finansiert av Verdensbanken.

FOTO: LASSE VARMLAND

MARCELLO, 37, FREDSPAKTHOLDER, BETWAGAN, MOUNTAIN PROVINCE

Betwagan er en vanskelig tilgjengelig landsby i Mountain Province. Etter en times reise med jeepney på smale fjellveier fra provinshovedstaden Bontoc, tar det ytterligere en time å gå på smale stier, klatre ned bratte skråninger og til slutt vasse over Chico-elva før man er framme. Hit kom de første ingeniørene allerede på 60-tallet og gjorde målinger. De utenlandske kraftselskapene og verdensbanken skulle bygge opp en demning som ville ha ført til at Betwagan og 21 andre byer pluss et stort antall risterrasser ville bli satt under vann. Ti tusen mennesker skulle tvinges til å flytte.

— I begynnelsen reiste jeg og repre-

sentanter for andre stammer til Manila for å framføre vår misnøye med byggeplanene overfor regjeringen. Regjeringens talsmann sa at han forsto oss og lovet å stoppe planene. Neste dag leste vi til vår forskrekkelse i avisene at vi hadde godkjent damprosjektet. For en bløff!

— Nå kom ingeniørene og representantene for selskapene tilbake med mange instrumenter og annen utrustning og begynte å prosjektere på alvor. Men vi forsøkte å gjøre livet vanskelig for dem. Så fort de så en annen vei, bar vi verktøyet og instrumentene deres opp til veien, og byggingen ble forsinket. Da sendte Marcos militæret hit. Det skulle vokte og beskytte byggingen. Vi forsøkte å protestere på alle måter, men ingenting hjalp. Noen

av våre gamle krigere og et par unge menn gjennomførte til og med væpnede aksjoner mot de militære, men i lengden hadde vi ingenting å stille opp med. Den nye folkehæren, NPA, var i området, og deres løfte om å støtte oss i kampen for å stoppe byggingen ga oss nytt håp. Byggingen ble stoppet, og det er første gang et Verdensbank-prosjekt av denne typen er stoppet.

Marcello er fredspaktholder og representant for sin stamme i spørsmål som gjelder forholdet til andre stammer. I tråd med tradisjonen opprettes fredspakten mellom to stammer som har felles grense, men i dag har alle fredspaktholdere en felles organisasjon — slik at pakten gjelder nesten alle stammer.

— Kampen mot Chico-demningen forente oss, og vi har innsett at vi har felles problemer og interesser i framtida. Hvordan skal vi kunne få selvstyre og benytte våre egne styringsformer og vårt eget språk, og hvordan skal vi kunne redde våre landområder hvis vi ikke kjemper sammen?

Med fredelige og militære midler kjempet Cor

SOSIALISMEN?

KINA

Før reisa var jeg svært negativ og tvilende til utviklingen i dagens Kina som jeg mente hadde gitt etter for kapitalismen og begynte å få de samme problemene som andre land i tredje verden. Etter to måneders rundreise, som i og for seg ga svært begrensa erfaringer og inntrykk, er jeg fortsatt skeptisk til mye, men har samtidig større sans for dagens politikk i sin helhet. Møtet med Kina ble en positiv kontrast til India og Filippinene. Jeg er altså av den oppfatning at det er lite fruktbart eller interessant å sammenligne Kina med de utvikla imperialistlandene i vest, slik de fleste vestlige som reiser i Kina gjør. Kina, med en BNP lavere enn Brasil, skal sammenlignes med land som historisk ligger på samme økonomiske utviklingsnivå.

Febrilsk aktivitet

Til forskjell fra India og Filippinene pågikk det en febrilsk aktivitet i landet. De

folket for jorda si — og vant.

FOTO: LASSE VARMLAND

grønne og frodige risfeltene og hveteåkrene møtte oss overalt hvor det var mulig å dyrke. Likeså vanningsanlegg. I byene bygde man veier, industrier, nye hus og slett ikke bare de stygge skyskraperne jeg var blitt fortalt om hjemme. Til og med på landsbygda bygde man nytt, ikke bare et fåtall rikbønder, slik jeg trodde, men alle familiene i de bedrestilte landsbyene vi besøkte bygde nytt. De fleste vi traff var positive og entusiastiske til den nye reformpolitikken. Noen hadde blanda følelser og noen var kritiske. De fleste kritikerne vi traff hadde vesten og kapitalismen som ideal og kritiserte den nåværende reformen for ikke å gi nok økonomisk og politisk frihet.

Lo Yun landsbyen utafor Wuhan

I Lo Yun har bøndene bygd fiskeoppdrettsdammer av alle risfeltene. Til forskjell fra den tidligere politikken der alle jordbruksenheter og kommuner skulle produsere litt av alt i følge selvforsyningsprinsippet, har man nå utnytta naboskapet til den fiskerike Yangse og har gått over fra agrar-produksjon til animalsk fiskeproduksjon. Tidligere tok man ikke hensyn til at avlingen eller næringens produktivitet var avhengig av jordsmonnet eller landskapets be-schaffenhet.

I Lo Yun bor det 630 personer fordelt på 145 familier. Av disse er 312 i arbeid. Over 100 moderne hus er bygd etter 78. Her bor man i storfamilier på ca 10 personer og har for første gang gleden av å ha ei dagligstue der ingen skal sove. Man har også moderne hjelpemiddel som sykkel, vaskemaskin og kjøleskap.

I Kina ser folk velstående ut enten de bor i byene eller på landsbygda. I forretningene og på de private eller statlige markedene fins det rikelig med varer. I byene varierer klesdrakta mye, mens den er mer lik på landsbygda. I byene bor de fleste relativt trangt, men noen indisk slum fins ikke. I mindre byer som ligger langt unna de fruktbare og tettbefolkta områdene kan man se tegn til fattigdom og økonomisk tilbake-liggenhet. Her kan man treffe på tiggere og mentalt sjuke som streifer fritt omkring i byen. Her er færre nybygde og fler gamle, uoppussa hus.

2. trykkeri i Changsha

Arbeidene starta i 69 og produksjonen kom i gang i 72. Her arbeider 800 på setteri, fotoavdeling, to trykkeriavdelinger, datastyrt binderi og administrasjon. Til fabrikkene hører også matsal, garderobe, daghjem og helseklinikk for de ansatte.

Man produserer alt fra skolebøker for grunnskolen til fargeglade reklamebiller. Siden -78 har omsetningen økt fra 2 millioner pr år til 12 millioner pr år i dag. Produktiviteten har økt med det femdobbelte. Den tekniske fornyelsen den siste tida har betydd mye. Først og fremst har man importert maskiner fra Japan, Vest Tyskland og England.

Fagforeningen

Her fortalte man oss at fagforeningen er arbeidernes masseorganisasjon som — skal stimulere arbeidernes produksjon

— har rett til å kritisere og passer på at administrasjonen opptrer korrekt — organiserer arbeiderkongress 2-3 ganger om året og mellom dem finnes en stående produksjonskomité.

Arbeiderkongressen velges av arbeiderne og behandler:

1. Forholdene mellom forskjellige ansatte samt eventuelle problemer i produksjonen og hvordan man kan korrigere dem.

2. Bedriftsledelsens regnskap og økonomiske rapport. Alle penger skal bokføres og arbeiderne har rett til å kontrollere hvert øre slik at ingenting utilbørlig skjer.

3. Forslag til forbedringer og forandringer fra arbeiderne. Bestemmelsesretten ligger dog i siste instans hos bedriftsledelsen. Hvis noe er vanskelig å gjennomføre blir det lagt på is. Hvis det er mulig å gjennomføre gjør man det med en gang. Disse punktene diskuterer man i smågrupper.

Forøvrig forsvaret fagforeningen alle interessene til arbeiderne og «garanterer at arbeiderne er fabrikkens herrer». Man har f.eks. rett til å stoppe produksjonen. Klubben organiserer også kulturelle tilstelninger, sport, møter og dans.

SOSIALISMEN?

Lønna

Før -78 lå lønna i gjennomsnitt på 48 yuan (1 yuan = 2 kr) i måneden, men da var også prisnivået lavere. Nå ligger månedslønnen på 78 yuan, men med toppbonus kan man komme opp i 148 yuan. Direktøren kan på det meste komme opp i 130 yuan. Bonussystemet bygger (faktisk) på det sosialistiske prinsippet «til enhver etter innsats», fortalte man oss med ettertrykk. Den som arbeider mer skal også tjene mer. For eldre arbeidere er den faste delen større, ca. 100 yuan, men de yngre kan i visse tilfel-

ler tjene det samme beløp bare i bonus. En del folk som gjør jobben sin dårlig kan straffes gjennom et fratrekk i minimumslønnen, dog skal denne ikke være mindre enn 65 yuan. Dette gjelder en håndfull personer hver måned, men ikke de samme personene hver gang. Man forsøker å hjelpe disse til å forbedre sine tekniske ferdigheter og sin arbeidsmoral, forsikret man oss.

Ryggsekkurister

I Kina traff vi mange vestlige ryggsekkurister som var meget kritiske. Først og

fremst var de irritert over den dårlige servicen og likegyldigheten de møtte på hotell, restauranter og jernbanestasjoner. Mange var også sjokkerte over at Kina var så fattig at de transporterte varer pr sykkel og drakjerre, og over at en del bodde så enkelt.

For oss var det tvert om. Etter våre opplevelser i India og på Filippinene syntes vi det var fantastisk å komme til til et u-land med over en milliard mennesker og finne så få tiggere og så lite slum. Vi syntes også det var fint å slippe den koloniale mentaliteten og underda-

ANSVARSSYSTEM

LI, 63, BONDEKVINNE, SHAOSHAN, HUNAN

Ansvarssystemet har gitt bøndene større makt og frihet til å legge opp sin arbeidsdag. Under «den kollektive risbollens tid» kunne vi være 100 stykker på feltet enda det bare var behov for 30 eller 40. Alle var nødt til å være på feltet mellom 8 og 5 selv om det ikke var noe å gjøre. Alle fikk samme lønn og samme mengde ris, selv de som aldri gjorde et håndslag. Til slutt hadde ingen lyst til å anstrenge seg og produksjonen gikk ned. Her er det i dag bare 30% som arbeider med jordbruk, resten er i de nye industriene eller driver med annen virksomhet.

Li er godt fornøyd med det nye ansvarssystemet

FOTO: LASSE VARMLAND

ZHENG, 42, PRODUKSJONSLEDER, YAN JUN, FJELLANDSBY UTENFOR XIAN, SHAANXI

Jeg har det ikke fett, vi har ikke engang råd til et armbandsur, men vi støtter den nye reformpolitikken. I og med ansvarssystemet har vi fått det bedre. Vi har mer tid til overs til å dyrke poteter, plukke sopp og dra til markedet for å selge. Alt vi dyrker beholder vi selv. Vi betaler altså ingen skatt. Vi har ialle fall fått nok å spise nå, men vi kommer nok ikke til å kunne få det særlig mye bedre. Det finnes jo ikke mere jord å dyrke opp, og bygda holder på å avfolkes. Snart er det bare unge menn igjen her. Det finnes ingen kvinner som vil gifte seg her når de kan få det mye bedre nede på slettene eller i byen. Til vinteren skal vi i alle fall få elektrisitet her i landsbyen. Da skal vi skaffe oss en elektrisk hvetekvern.

Vår fjellvandring fikk et lite lunsj-avbrudd hos Zheng. Han bor i et hus med ett rom sammen med sin kone og to barn, samt mor og ugifte bror. De er buddhister, men Zheng har ikke tid til å gå i tempelet så ofte. Når vi forlater dem stikker jeg til han to yuan som betaling for den gode men enkle nudelunsjen, (noe vår tolk mente denne familien spiste til fest) ble Zheng så rørt at han tok min hånd hardt og takket meg gang på gang. Han viste en utrolig takknemmelighet. Jeg hadde faktisk ikke ventet meg at man i en typisk, fat-

tig fjellregion skulle være positiv til reformpolitikken. Jeg hadde hørt at den bare økte klasseskillene. Noen fattige landsbyer før Dengs tid hadde jeg ikke hørt om, men i Yan Jun mente man at det ikke fantes tilstrekkelig mat før reformen.

DAN MAU, 49, PARTISEKRETÆR, LU YUN, HUBEI

Med det nye ansvarssystemet kunne frigjort arbeidskraft og overskudd i produksjonen investeres i familieforetak og småindustrier av forskjellige slag, så som trykkeri, kjemisk industri og kles og håndverksindustri. Vi holder akkurat på å bli ferdige med trykkeriet. Her har vi nå 18 fabrikker som tilsammen gir en årlig inntekt på 200.000 Yuan. I 1976 hadde vi bare to fabrikker. 1978 gikk «den kollektive risbollen» i stykker. Nå har vi en «fabrikk-bolle» isteden, noe som gir store økonomiske fordelene. Det nye systemet innebærer at alle blir rikere fordi vi deler på fortjenesten. Men vi jobber ikke bare for oss selv, vi hjelper også

Nybygd arbeiderbolig i Lu Yun.

SOSIALISMEN?

nigheten. Å slippe beundrende oppmerksomhet å la Filipinene på grunn av din hudfarge, var befriende. Det var spesielt de vestlige folkene som møtte kineserne med arroganse og en sjåvinistisk innstilling som fikk problemer i billettluke.

Den åpne døren

Jeg er enig med den kinesiske ledelsen når den argumenter på følgende vis: «Vi kan ikke leve i et drivhus lenger. Vi må slippe inn ugrasset for å finne det rette

hverandre med å bli rike.

Så betaler vi skatt til staten og får igjen penger til skole, fabrikker og fiskedamanlegg. En person er spesielt ansvarlig for hver fabrikk og fiskedam, som fremdeles er eid av staten. Under den ansvarlige tar forskjellige produksjonsgrupper hand om sin del av produksjonen. I felleskap bestemmer de så over overskuddet.

Politiske møter har vi ikke så mange av. Vi diskuterer og studerer vitenskap og teknikk, samt regjeringens jordbrukspolitikk. Alle bønder synes det er viktig å henge med i samfunnsdebatten men kan ikke selv endre noe. Det får gå gjennom diskusjoner i produksjonsgruppene og gjennom klager til partiet. Om opinionen er sterk kan politikken endres.

De fleste av oss ser på TV. Før var man alltid så sliten og gikk og la seg tidlig etter en arbeidsdag. Nå kan man sitte i timesvis og se på TV uten å bli trøtt. Mine favorittprogram er kinesisk opera, TV-teater og langfilmer.

FOTO: LASSE VARMLAND

TRYKKERIET

Vi diskuterer politikk enda, men mest studerer vi teknikk sier Dan.

FOTO: LASSE VARMLAND

CHENG, 45, DIREKTØR, 2. TRYKKERIFABRIKK I CHANGSHA, HUNAN

Før 1978 lå fabrikkens administrasjon under partiet og partisekretæren. Etter at ansvarssystemet ble innført er det bedriftsledelsen og direktøren som er hovedansvarlig. Nå er også arbeiderne med i det administrative systemet. Arbeiderne kjenner oppgavene sine og gjør sitt beste. Man kan si at systemet er «intellektuelt utviklende». Mange arbeidere tar fri for å studere og øker sine tekniske kunnskaper til støtte for produksjonen. Andre går på kveldsskoler og kveldsuniversitet. Der kan de studere alt fra kinesisk til kunst. Noen av våre arbeidere har nylig reist til Beijing på kurs. Denne aktiviteten er nødvendig om vi skal klare å modernisere Kina.

DAN, 26, TRYKKER, 2. TRYKKERIFABRIKK I CHANGSHA, HUNAN

Både jeg og min kone har jobbet her i 10 år. Vi er med i ungdomsorganisasjonen begge to. Vi har litt over 100 medlemmer noe som utgjør 80% av arbeiderne under 27 år. Partiet har 120 medlemmer, omkring 1/6 av arbeiderne totalt. Det er partiets propaganda-

avdeling som organiserer det politiske arbeidet. Iblant holdes det taler og iblandt gruppediskusjoner. I det siste har det handlet om forholdet teknologi — arbeid og ung — utdanning, samt «elsk fem» bevegelsen (elsk folket, elsk fedrelandet, elsk sosialismen osv). Alle medlemmer i partiet og ungdomsforbundet holder møter to ganger i uka og studerer og diskuterer partidokument og marxismens klassikere. For alle de ansatte holdes liknende møter 1-2 ganger i måneden. Selv studerer jeg dessuten kinesisk på kveldsuniversitetet. For oss arbeidere er studier den eneste utveien. Ellers kan vi ikke følge med tiden. Om vi har noen innflytelse, om vi kan kritisere bedriftsledelsen? Hvorfor ikke? Vi er herrene over produksjonen og gjennom produksjonskomiteen og arbeiderkongressen er det mulig.

Dan og hans kone bor på to rom og kjøkken. Leiligheten som de fikk når de giftet seg er utrustet med kjøleskap, TV, dobbeltseng og stereo-båndopptager som står i et stort salongskap med blinkende lamper i forskjellige farger. Selv om besøket er i «offisiell» regi kan jeg ikke unngå å bli påvirket av Dans og andres framtidsoptimisme.

SOSIALISMEN?

bekjempningsmiddelet og skille rett fra feil» (Kina etter Mao, Panda -83). Den åpne dørens politikk innebærer naturligvis en fare gjennom at ugrass i form av borgelig ideologi og vestlig kultur spres i kjølvannet av den. Framfor allt innebærer den at den vanlige kineser får direkte erfaring med at det finnes en verden utenfor Kina.

Åpenheten

Åpenheten blant folk og i pressen overrasket oss. Folk ga oss svar på våre spørsmål som vitnet om egne refleksjoner og kritisk tenkning. Det var svært sjelden vi fikk mekanisk innlærte eller unnvikende svar, noe som vi hadde ventet oss. Selv i pressen skrev man åpent om problem og hendelser som hadde med maktmisbruk, miljøproblem, Kinas fattige fjellområder o.l. å gjøre. Man forsøkte ikke å gi et frisert bilde av dagen utvikling, men dro verdagslige politiske, sosiale og økonomiske problemer fram i lyset.

Kultur

Samtidig syntes vi det hadde gått for langt på det kulturelle området. De sier at de følger Mao politiske «La hundre blomster blomstre...» Den innebærer ikke bare å slippe alt (ugrass) fritt, men er også uadskillelig knyttet til at partiet utøver sin ledende rolle. Det kan skje iform av kritikk og debatt (ikke sensur) av det dårlige og gjennom å oppmuntre teater, film og litteraturproduksjon som er i folkets og sosialismens interesse. Dette virker det ikke som har skjedd i noe større omfang fram til i dag, noe som har resultert i et økt tilbud av «kommersiell», «upolitisk» kjosklitteratur, Hongkong-pop og voldsfilm (kung fu).

Ikke noe kvinneopprør

Vi så mange stolte og rakryggete kvinner i Kina. Kvinner som kjørte buss, arbeidet som vertinner eller konduktører på tog, eller på vei og husbygging. De var ubestikkelige på grensen til det utrivelige når det gjaldt å holde orden og å passe jobben sin. Vi traff også mange kvinnelige ledere i partiet og i administrasjonen innenfor utdanningssektoren på skoler

og universitet. I Byene så vi også kvinner som hadde lagt seg til vestlig klesstil og make-up. Men de var ikke opprørende mange som man kan lures til å tro når man ser reklame og TV filmer. I mange filmer skildres kvinnene som evig fnisende eller smilende og svake. Samtidig vises det filmer som oppmuntrer kvinnens kamp for å få mannen til å ta likt ansvar for barn og hjem. Vi så en svært vakker film som handlet om en kvinne i en landsby som oppvartet sin mann både ute på feltet og i hjemmet, og som til

slutt fikk nok og forlot han etter at han hadde gjort flere halvhjertede forsøk på å endre seg.

Sammenlignet med Filippinene og først og fremst med India, har den kinesiske kvinnen kommet langt. Både i sosialistisk og vanlig forstand synes kvinnens frigjøring å eksistere mer på papiret enn i virkeligheten, helt i tråd med marxistisk tradisjon. Det har aldri vært noe kvinneopprør i KKP, hvilket gjenspeiler seg bla. i partiledelsens sammensetning av en stor majoritet menn,

TI FRYKTELIGE ÅR

«Når de sa jeg skulle skrike så skreik jeg, når de sa jeg skulle marsjere, marsjerte jeg.»

JIAO, 24, ENGELSK TOLK, CHANGSHA, HUNAN

Første gang jeg så en utlending trodde jeg at jeg så syner. Var det et menneske eller var det et romvesen, undret jeg. Det var veldig spennende. Så dere skal ikke ta det ille opp eller bli forundret om folk stirrer iblant. Vi har mye å lære om verden utenfor Kina. Takket være at Kina har blitt åpnere er det mulig i dag. Jeg har lest en del europeisk litteratur, bla. Shakespeare og Dickens og fundert en hel del over hvordan dere i vest lever og tenker. Her i Kina lever vi for hverandre. Selvsagt har vi mennesker med stor makt, men

sånne som Deng Xiaoping som bruker makta si i folkets interesse er bra. Jeg kan ikke tenke meg å være individualistisk og bare jobbe for meg selv som dere gjør. Det er ikke merkelig at mange kinesere har fått store problem når de har studert i utlandet.

FENG, 82, PENSJONIST, SHANGHAI

Før 49 fantes det tjukt med bordeller og buler for de utenlandske sjøfolka. Det hendte vel at en og annen kineser sneik seg inn også. Mange røkte opium og ødela helsa si. Som tolltjenesteman i den tidligere britiske bydelen fikk jeg bare ett års pensjon. Siden fikk man

SOSIALISMEN?

og i nevnte film og litteratur, der kvinnen skildres som passiv og underdanig. Måtte opprøret komme.

Feudal tenkning

Et av Maos mål med kulturrevolusjonen var på relativt kort tid å revolusjonere folks tenkning og bekjempe restene av feudal og borgelig tenkning, og på den måten utvikle produktivkreftene og styrke økonomien. Med tiden viste det seg imidlertid at flere tusen års tenkning

ikke lar seg bekjempes på 10 år, selv om den materielle basis — den feudale økonomien — var eliminert. Utviklingen har vist at folkets politiske nivå og motivasjon helt enkelt var for lav for å nå større økonomiske framganger uten materielle stimuli.

Man savnet den økonomiske basisen og de utvikla produktivkreftene. Det trengs en viss grad av velstand, som gir folk kortere arbeidstid, bedre kommunikasjon og andre bekvemmeligheter, som gir folk tid og ork til å studere og

sette seg inn i politikken for å kunne utøve makten. Folk ble hverken mettere eller fikk bedre boforhold gjennom alle kampanjene mot den ene eller andre klassefienden under kulturrevolusjonen. Likhetslagord o.l. ble bare tomme ord til slutt, og kombinert med en rettløshet som i praksis ga partiet total juridisk makt, ble kulturrevolusjonen for mange en meget vanskelig tid.

Lever videre

Selv om kulturrevolusjonen vurderes

klare seg selv. Alle politikere var så korrupte og alle kriminelle med «gode» kontakter slapp alltid unna straff. I åra like før 49 tok de rike med seg alle pengene og rikdommene sine og dro til Taiwan eller Hongkong. Nå er alt anderledes. Idag har jeg en stabil pensjon så lenge jeg lever. Borte er de kriminelle forholdene og folk behøver ikke lenger bekymre seg over framtida, unntatt under kulturrevolusjonen selvsagt. Når vi kinesere tenker på kulturrevolusjonen er det som om blodet fryser i årene våre. Det var ti fryktelige år. Når de sa at jeg skulle skrike så skreik jeg. Når de sa at jeg skulle marsjere så marsjerte jeg. Sånn var det. Tenk deg, alle intellektuelle tilhørte «den niende stinkende kategori». Jeg har holdt meg utenfor de store politiske kampene og har aldri vært politisk organisert. Men jeg følger med i politikken. Idag kan de fleste gjøre det, takket være at folk får gå på skolen.

GAU, 34, ENGELSK TOLK, TIDLIGERE RØDEGARDIST, GUANGSHOU GUANGDONG

Vår rødegardist gruppe reiste rundt til skoler og sykehus og holdt møter. Vi krevde at legenes holdninger og lærernes undervisningsmetoder skulle forbedres. Det er en gave fra kulturrevolusjonen som fortsatt er et faktum. Det samme er tilfelle med kaderens plikt til ikke å glemme bakgrunnen sin. Og aldri mer trenger en student som kommer fra landsbygda å skamme seg når foreldrene kommer på besøk. Før hadde vi den innstillingen her i Kina at vi skulle hjelpe hverandre. Det er vår plikt. På tross av min lave inntekt ville

jeg betale bussbilletten for en fremmed uten å skulle ha noe igjen for det. Hvis noen glemte igjen et kamera i en bil eller på en stasjon kunne de være sikre på å få det igjen. Idag holder den mentaliteten på å forandres. Hvis du ligger på gata tar det tid før folk reagerer. Man later som om man ikke ser eller så sier man: Jeg er også fremmed. Og så går man. Det er det samme på bussen. Fordi vi er så mange i Kina er bussene alltid fulle. Før var det vanlig at yngre reiste seg for eldre og kvinner med barn. Men ikke i dag. Idag later de som om de er sjuke eller jeg veit ikke hva.

Det er mulig jeg overdriver litt. Det er ikke så ille som i USA. Der bodde jeg selv et halvår. Jeg bodde i et høyhus, og jeg hadde for vane å ta kontakt med naboer for å bli bedre kjent med dem.

Jeg ringte på hos min nærmeste nabo som jeg visste holdt på å studere kinesisk og spurte om vi ikke kunne ha språklig utbytte av å treffes. Jeg kunne lære han kinesisk og han kunne lære meg engelsk. Han svarte «Nei!» Jeg ble ikke kjent med en eneste person i huset og jeg så hvor lite folk brydde seg om hverandre. Sånn er det ikke her. Selv i de nye høyhusa har folk svært god kontakt med hverandre og føler ansvar for hverandre. Vi kan f.eks sette bort datteren vår hos en nabo når vi vil ha en kveld fri. Alle de eldre generasjonene og også rødegardistene er takknemmelige for hva den kinesiske revolusjonen har utrettet. Men ikke generasjonene under oss. De var ikke med tidligere. De vil bare ha det lett-vint.

Pensjonistene spiller kort på gata.

FOTO: LASSE VARMLAND

SOSIALISMEN?

100% negativt fra offisielt hold i dag, kan man se at mange av dens ideer lever videre. Innenfor utdanningssektoren, snakkes det idag mye om at lærerne skal lære av studentene, og at studentene skal ut i praksis for å lære av arbeiderne. Undervisningen skal gjennomsyres av Mao Zedongs tenkning. Klassikerne skal ikke være puggstoff som man bare ramser opp. Nå er det viktigste å forstå innholdet hos klassikerne, og at studentene får trening i å uttrykke meningene sine gjennom å lede debatter og å holde taler.

I dag vil man skape den økonomiske basisen for en virkelig sosialistisk moral og kultur. Kina skal moderniseres og motivasjonen er både politisk og materiell. I dag kan du ha hvilke meninger du vil, og du får ytre deg fritt, bare du bidrar til den sosialistiske oppbygginga. Gjennom de materielle fordelene; ansvarssystem og akkord-bonus, kan de som tidligere hadde for lavt politisk nivå spores til å gjøre en innsats i den sosialistiske oppbygginga.

Spørsmålet er om ikke utviklingen er på vei til å gå for langt i den retningen. Vi merket tendenser til avideologisering og bristende politisk interesse blant folk vi traff. Iblant fikk vi en følelse av at den vanlige kineser hadde tatt politisk ferie for å konsentrere alle krefter om de fire moderniseringene.

En blomst

Til slutt vil jeg bare gjøre det klart at jeg hverken har forsøkt eller kunnet ta opp *alle* sider av det kinesiske samfunnet, ei heller ved det indiske eller filippinske. Derimot har jeg forsøkt å levendegjøre de sidene som jeg selv har kommet i kontakt med, og som jeg bygger mine standpunkter og mitt syn på.

Når jeg tenker tilbake på reisen ser jeg sosialismen som en vakker blomst i det imperialistiske ugrasset. I India spirer den mange steder. På Filippinene gror den så det knaker, men har enda ikke slått ut i blomst. I Kina har den blomstret for lengst, men trues hele tiden av ugrass og bladlus. Den har vært nær ved å visne mange ganger og den ser ikke så fin ut nå heller, men den lever. ■

JEG HATER KINA

«Tenk å stå opp kl.6 og sykle i vei i gatetrengselen, nei fy fan!»

CHEN, 23, AMATØRGUIDE, WUHAN HUBEI

Jeg jobbet på en skofabrikk. Selv far min jobbet der. Det har han gjort i 30 år nå, og han tjener 250 yuan i måneden. Han ble skutt i benet under kulturrevolusjonen. I Wuhan var det åpne kamper og man ble jo tvunget til å velge side. Han var på Liu Chao Shis side. Men jeg har i alle fall sluttet å jobbe. Tenk å måtte stå opp kl.6 og sykle iveri i gatetrengselen. Nei, fy fan. Nå er jeg min egen. Iblant kan jeg tjene 100 yuan i uka. Jeg sparer penger for å kunne betale de engelsktestene som kan gi meg en sjanse til å dra til Australia og studere. Jeg har guidet mange amerikanere og engelskmenn og skandinaver. Dere har penger og dere er frie. Jeg hater Kina og partiet. Disse regjeringmenn på alle nivå. De tjener ikke så mye, men de har alt. De får se alle filmene fra vest som de siden for-

byr oss å se. Og så den store befolkningen. Nei, jeg vil bort herifra. Jeg har lyst til å bli rik og slippe denne skitten. Den fins ikke i vest. Når jeg har fått min utreisebillett kommer jeg aldri til å vende tilbake. Men hvordan kan du sammenligne Kina med India? Du skal vel sammenligne med ditt eget land. Kina er fattig og tilbakeliggende. I India kan man i alle fall bli rik. Jeg har ikke lyst til å diskutere Kinas historie. Jeg kan ikke så mye. — Hvordan kan du like Kina?

Chen hadde god britisk uttale som han hadde lært seg gjennom å lytte til BBC. Han plukket oss opp på gata og tilbød sine tjenester men vi var ikke som andre vestlige som han hadde møtt. Vi hadde hverken mye penger eller en negativ innstilling til Kina. Han var ikke den eneste som oppsøkte oss for å diskutere den utviklede kapitalismens «overlegenhet».

FOTO: KLASSEKAMPEN

HVA HAR REVOLUSJONEN GITT KVINNENE?

En kvinnedelegasjon fra AKP besøkte Kina sommeren 1987. Torill Nustad gir i denne artikkelen et bilde av kvinner sin posisjon i dagens kinesiske samfunn, og understreker betydningen av særegen kvinneorganisering

— I følge kineserne har vi kvinner naturlige forutsetninger for å være barnets første lærer.

Av Torill Nustad

Marxismen som teori og de sosialistiske eksperimentene har med rette blitt kritisert for manglende kvinneperspektiv. Kjersti Ericsson skriver i boka «Søstre, kamerater»: *Historiske erfaringer hittil ga heller ikke kvinnene noen grunn til å se det sosialistiske samfunnet som sitt lykkeland. Mange sosialistiske revolusjoner har lovt kvinnene frigjøring fra kjønnsundertrykkinga, men ingen har holdt løftet. Kvinnene har fått store sosiale og økonomiske framskritt, det er sant (sjøl om noen av disse framskrittene har vært midlertidige). Men kvinneundertrykkinga har bestått.*

Hvor langt har kvinnene i Kina kommet i sin kamp for kvinnefrigjøring? I hvilken grad tok og tar sosialismen hensyn til kvinnene?

PATRIARKALSKE KINA

Ekteskapsloven av 1950

Den kinesiske grunnloven ga kvinnene politisk og juridisk likestilling. Ekteskapsloven går imot tvangsekteskap, gir kvinnen rett til skilsmisse og gir kvinne og mann like rettigheter i ekteskapet. Kvinnemishandling både i og utafør ekteskap rammes av straffeloven. Loven brukes aktivt for å bekjempe og forebygge kvinnemishandling og straffen er hard.

I et samfunn hvor kvinnene kun hadde vært nytte og bruksgjenstand for mannen og hans familie, var lovene uttrykk for en revolusjonær kvinnepolitikk. I 1951 sa KKP om holdninga til familier reformer: *«Erfaringene de siste åra viser at bare å gjennomføre sosiale reformer ikke er tilstrekkelig for å mobilisere massen av kvinner. De er bare villig til å delta i politisk kamp og produktivt arbeid når deres særegne og umiddelbare interesser tas opp.»*

Kvinnegrupper blei sendt ut på landsbygda for å orientere kvinnene om deres rettigheter. Resultatet var at ca. 800 tusen kvinner fikk skilsmisse i perioden 1950-53. Den kampanja møtte stor motstand fra mannen og hans familie. Ja så stor motstand at regjeringa oppsummerer i 1953 at mellom 200 og 250 tusen kvinner enten ble drept eller presset til sjølmort i forbindelse med skilsmisse i samme tidsrom. Kommunistpartiet gjorde det etterhvert vanskeligere å få innvilget skilsmisse. Parolen blei nå å gjøre familien til en demokratisk og forent familie.

Kvinnene mobilisert som produsenter

Kollektiviseringa mobiliserte det store flertallet av Kinas kvinner til å delta i produktivt arbeid. Men kvinnenes arbeidsinnsats i jordbruket blei verdsatt lavere enn menns. Kvinnene kunne oppnå maksimalt 8 arbeidspoeng i løpet av en arbeidsdag mot 10 arbeidspoeng for menn. Samtidig hadde kvinnene ansvar for husarbeid og barnepass, og mange måtte forlate arbeidet midt på dagen for å lage mat. I 1956 tjente kvinnene i gjennomsnitt 4-6 arbeidspoeng pr. dag sammenlignet med mannens 10. I løpet av året var kvinnenes arbeidsinnsats verdsatt til 25% av totalen og lønna blei deretter. I 1969 var verdien av kvinnenes arbeid økt til 7-8 arbeidspoeng pr. dag. (Mannfolka tjente fremdeles 10 arbeidspoeng.)

Den kinesiske revolusjonen var også kvinnenes revolusjon. I hovedsak er kvinnene mobilisert som produsenter, som en del av en klasse, og bare i liten grad mobilisert på et kinnepolitisk perspektiv. I Kina som i Øst-Europa ser vi at når kjønnsmotsigelsen skjerpes, er kvinnene den tapende part. Mitt inntrykk etter samtaler med ledere i Kinas kvinneføderasjon er at de mangler en strategi for kampen for kvinnefrigjøring. Det betyr ikke at vi ikke har mye å lære av Kinas kvinner.

Ekteskapet en økonomisk kontrakt?

«Den demokratiske familien» (kommunistpartiets paro-

Under kollektiviseringa kunne kvinner oppnå maksimalt 8 arbeidspoeng pr. dag, mannen kunne oppnå 10.

FOTO: KLASSEKAMPEN

le fra 1953) er den grunnleggende enheten, både økonomisk og sosialt i Kina. Ekteskapsloven har regler for hvordan familiemedlemmene bør behandle hverandre. Kommunistpartiet ser på stabile familieforhold som en forutsetning for å løse omsorgsoppgavene i det fattige Kina. Videre er det en kjennsgjerning at kommunistpartiet aldri offentlig har gått ut mot kjernefamilien. Homoseksualitet er forbudt i dagens Kina, visstnok fordi homoseksualitet undergraver familien.

Ekteskap er for mange inngangsbilletten ttil egen bolig. Enslige må bo hjemme hos sine foreldre. Har de ingen slektninger å bo hos, vil de antagelig være fattige. En familie er avhengig av 2 inntekter for å klare seg økonomisk.

I Kina har ekteskapet vært og er tildels en økonomisk kontrakt. Før var det foreldrene som avgjorde hvem barna skulle gifte seg med. Nå er det arbeidsplassen til de unge som ofte tar initiativet, det gjøres bla. på treffkvelder med dans på arbeidsplassene.

PATRIARKALSKE KINA

Giftealder og seksualmoral

Lovlig giftealder er idag 20 år for jenter og 22 år for gutter, men de unge blir oppfordret til å vente noen år. Mange arbeidsplasser premierer unge par som venter med å gifte seg til jenta er fylt 23 år og gutten 25. Da får de 18 dagers ferie med lønn.

Tradisjonelt kommer det unge ekteparet fra samme klasse eller samme økonomiske nivå. En undersøkelse gjort av samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt i Peking i 1982 i 5 byer, viser at 50% av de spurte mener det er viktig også i dag. I den samme undersøkelsen i -82 blei de unge spurt om hvilke kvaliteter de la vekt på hos sin partner. Kvinnene forventer at mannen skal være dyktig og kunne avansere i jobben. Mennene la vekt på at kvinnen er snill og er en dyktig husmor.

Den offisielle seksualmoralen er antagelig tilpasset et samfunn hvor ekteskapet er en økonomisk kontrakt og hvor enkeltpersonenes følelser er uvesentlig. Så seint som i 1980 var det offisiell politikk å gå imot seksuelt samkvem utenom ekteskapet (dvs hetroseksuelt samleie). Preventiver var vanskelig å få tak i for ugifte. Samtidig oppfordret kommunistpartiet de unge til å vente med ekteskap til langt ut i tjuåra. «Syndere» kunne risikere å bli kritisert offentlig. Det er ikke vanskelig å skjønne hvem en slik politikk rammer hardest.

Familieplanlegging

Det drives omfattende kampanjer for familieplanlegging og et barnspolitikk. Et barnsfamilien får lettere barnehageplass, mens ektepar med flere barn får redusert barnetrygd.

Myndighetene ser at familieplanleggingspolitikken kan bety mange bortskjemte enebarn. Det arrangeres nå kurs for foreldre i barneoppdragelse og riktig kosthold.

Barnehageutbygging har skutt fart de siste åra. Det legges i dag større vekt på det pedagogiske opplegget for barna. I de rike områdene er barnehagedekninga på hele 70-80% (Jingsa provinsen med 60 millioner innbyggere). De barna som ikke er i barnehage blir ofte passet av en bestemor.

Familiestrukturen har gjennomgått store forandringer. Ifølge undersøkelser foretatt av samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt i Peking, utgjør nå 2-generasjonsfamilien 60-70% på landsbygda. Tendensen i byene er at jo større byen er, jo færre mennesker er det i familien. Et barnsfamilien vil forsterke denne tendensen. Familieplanleggingspolitikken er det som på sikt virkelig kan undergrave familiens rolle og stilling i Kina.

Kvinnen som omsorgsperson

Kvinner har hovedansvaret for omsorgsarbeidet i hjemmet. Barneoppdragelse er morens ansvar. I følge kineserne har vi kvinner naturlige forutsetninger til å være barnets første lærer.

Men det sosialistiske og fattige Kina har også hele tida prioritert barnehageutbygging (hvor det stort sett bare jobber kvinner). Skolene fungerer mange plasser som et fritidshjem med ulike tilbud til ungene. I de store byene finnes det også egne «barnepalass».

Husarbeidet er ikke like lettvinnt som i Norge. Mange kvinner har de siste åra fått avlastning av sin nye vaske-maskin. Den Kinesiske maten er god, men det tar tid å lage den til.

I hvor stor grad mennene hjelper til hjemme varierer. De unge er sikkert flinkere enn sine fedre. Det er vanlig at pappaen følger og henter ungen(e) i barnehagen. Det er imidlertid ingen tvil om at kvinnene gjør mer husarbeid og tyngre husarbeid.

Kvinnene har styrka sin posisjon i familien takket være at hun idag har sin egen inntekt. Tidligere var det mannen som rådde over familieøkonomien. I dag er det vanlig at kvinnen har ansvaret. De får inntekten, fører regnskap og betaler regningene.

Barna har ifølge ekteskapsloven ansvaret for sine gamle foreldre. Eldreomsorg og aldershjem eksisterer bare for barnløse. Prioriteringa av eldreomsorgen diskuteres i dag i KKP. Dette er et spørsmål som opptar mange unge kvinner. Når 2 enebarn gifter seg så kan de med tiden få ansvar for 4 gamle mennesker.

I Kina finnes også et sosialt nettverk utafør familien. Barnløse pensjonister kan få hjelp av fagforeninga si til å gjøre innkjøp og husarbeid. Slike oppgaver gis til ungdommen. Enkelte fagforeninger arrangerer ferieturer for sine pensjonister.

Viktigst i dette nettverket er gatekomiteen. De hjelper til der hvor det er behov. I boligområdene passer de på at reglene følges. Gatekomiteen griper også inn i familiekonflikter. Får de mistanke om at en mann behandler kona dårlig, så tar de mannen for seg. Familie-spørsmål er ikke et privat anliggende slik som her.

Kjønnsroller

Historisk har overklassens kvinner vært yndige pyntedokker. Idag er idealet for mange unge jenter og kvinner det samme. For første gang har de muligheten til å bruke penger på sminke og klær. Vestlige kvinneidealer lyser mot dem fra blader og reklameplakater.

Det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret er veldig tydelig i Kina. I barnehager og skoler behandles gutter og jenter forskjellig. Jentene læres opp til sang og dans, være yndige og grasiøse, mens guttene slippes fri til mer voldsom lek. Jentene må oftere hjelpe til hjemme.

Kina blei i 1986 asiatisk mester i kvinnefotball. Men ikke en skole eller fritidshjem AKPs kvinneledasjon besøkte, organiserte jentefotball. Begrunnelsen var at jentene ikke var interessert.

At det er slik i Kina idag syns jeg ikke er overraskende. Men at kvinneføderasjonen (KKF) var så lite bevisst på disse spørsmåla overrasker meg.

PATRIARKALSKE KINA

Jenter læres opp til sang og dans, være yndige og grasiøse. Guttene slippes fri til mer voldsom lek.

FOTO: KLASSEKAMPEN

Jenter og utdanning

Jenter og gutter «velger» forskjellige utdanningsveier. Færre jenter enn gutter tar gymnas, og på gymnaset får jentene problemer med å hevde seg. Denne tendensen forsterkes ytterligere på universitetsnivå. Etter gymnaset begynner jentene ofte å jobbe eller tar en kort videreutdanning. Mange blir førskolelærere og lærere i barneskolen.

AKPs kvinnelegasjon besøkte en av Kinas beste ungdomsskole/gymnas i byen Wuxi. 47% av elevene i ungdomsskolen var jenter mot bare 41% i gymnaset. en viktig årsak til denne forskjellen mente lærerne skyldtes feilaktige undervisningsmetoder som undergravde jentenes sjøllit.

Lærere vi snakka med sa: «Jentene har tradisjonelt problemer med matematikk, fysikk og kjemi. Før trodde endel lærere at grunnen til denne forskjellen var at jentene tenker i bilder mens guttene tenker i logiske termer. Eksperimentene vi har gjennomført viser at det ikke er slike forskjeller mellom kjønn, men at undervisningsmetoden er helt avgjørende.»

Spesialundervisning for jenter

Gymnaset gjennomførte i tidsrommet 81-83 spesialundervisning for jenter, bla. med egne jenteklasser. Alle jentene som var med på eksperimentet gikk ut med så gode karakterer at de kom inn på universitetet etterpå. De fortalte om eksperimentet: «Vi må legge opp undervisninga slik at den tar hensyn til jentenes følelser og utvikler jentenes sjøllit. Når vi stiller spørsmål til elevene ber vi ofte jentene om å svare. Vi retter aldri på jentene foran hele klassen hvis de svarer feil. Det bare undergrave sjølliten deres. Vi forklarer jentene feilen på tomannshånd. Slike hensyn tar vi ikke overfor guttene. Vi gir også jentene forskjellige oppgaver som å holde foredrag om kvinnes rolle i historia eller om framtrekkelige kvinnelige vitenskapsfolk. Slik lærer de å snakke i større forsamlinger og jentene kan kanskje få kvinnelige forbilder. Matematikkundervisninga legges opp forskjellig for jenter og gutter. I jenteklassene går vi saktere fram, forklarer problemstillingene grundigere. Når de går ut av 3. klasse har jentene og guttene vært gjennom samme pensum.»

PATRIARKALSKE KINA

Skolen har vedtatt at det ved opptak av nye elever skal det være like mange elever av samme kjønn. Hvordan resultatene og erfaringene fra disse undervisningseksperimentene propaganderes og brukes utover modell-skolen i Wuxi veit jeg ikke.

Kvinner i jordbruket

De økonomiske reformene har ifølge Kvinneføderasjonen styrka kvinnenes økonomiske stilling på landsbygda. Det er i stor grad kvinnene som driver med binæringer (oppdrett av gjess eller mink, eggproduksjon eller veving og husarbeid). Disse kvinnene står i en friere arbeidssituasjon, og de tjener ofte mye mer penger enn ved risproduksjon eller industriarbeid. Arbeidsplassen deres er ofte i tilknytning til hjemmet. Dette vil nok forsterke disse kvinnenes omsorgsansvar for barn, husarbeid og de gamle.

Det er i dag store penger å tjene på binæringer i Kina. Det vil antagelig bety økte investeringer og på sikt mekanisering av deler av dette arbeidet. Hva vil da skje med kvinnene? Vil kvinnene bli presset tilbake til kjøkkenbenken? AKPs kvinnelegasjon stilte dette spørsmålet til lederen for Kvinneføderasjonen i Jiangsu-provinsen, som svarte: «Det veit jeg ikke. Det kan skje, men det trenger ikke bli slik.» Så fortalte hun oss om et jordbrukskollektiv i Jiangsu-provinsen, hvor 11 kvinner har slått sine små jordlapper sammen og driver som et kollektiv.

«De har mekanisert og driver risproduksjon etter moderne, vitenskapelige metoder. Disse 11 kvinnene er 100% sjølhjulpne. Går f.eks. traktoren i stykker, prøver de å reparere den sjøl. De tjener mer enn de andre bøndene i området, og de har mer tid til andre aktiviteter. Disse kvinnene er ikke representative. De har alle sammen vært produksjonsledere i den tidligere folkekommunen. Men de har vist at kvinner både kan lede og drive større prosjekter aleine.»

Kvinner i industrien

Mekanisering av jordbruket vil frigjøre mye arbeidskraft. Om moderniseringa skal lykkes er avhengig av at de klarer å bygge ut industri og service-funksjoner på landsbygda. I Jiangsu-provinsen, «det rike Kina», har de klart det. Veldig mange av de nye industriarbeiderne er unge jenter. Det betyr at for første gang får mange jenter adgang til å tjene egne penger. De blir organisert i en fagforening og kanskje i en kvinnegruppe. De får tilbud om kveldsskolekurs og en del blir organisert i ungdomsforbundet. Idag er samfunnet avhengig kvinnenes yrkesaktivitet, og familien er ofte avhengig av lønna.

Det store flertallet av kvinnene er ufaglærte og lavtlønte. Det finnes desverre lite statistikk. Ingen vet f.eks. hva gjennomsnittslønn for kvinner er. Hva en industriarbeider tjener er avhengig av hva slags type bedrift hun

jobber i. Kvinnene som jobber i statsbedrifter tjener mer og har mange sosiale goder som kvinner i en landsbybedrift ikke har.

I Kina er det vanlig at fabrikkene har egne barnehager. Åpningstidene er som regel tilpasset arbeidstida, også om det jobbes skift. Kvinner i statsindustrien (gjelder også på noen kollektiveide) har rett til 1 års svangerskapspermisjon. De første 87 dagene er med full lønn, etter det har de 80% av lønna. Andre yrkesaktive kvinner har svangerskapspermisjon i 87 dager med full lønn.

Kvinnevotering

Under kulturrevolusjonen hørte vi om kvinnelige modellarbeidere. De var som regel oljearbeidere og sterkstrømelektrikere. De finnes, men det store flertallet arbeider i det vi tradisjonelt oppfatter som kvinneindustri. De har faktisk kjønnskvotering. I lett-industrien har bedriftene pålegg om at kvinnene skal utgjøre 60-70 % av de ansatte. I tungindustrien skal kvinnene utgjøre 30%. Kvinnevoteringa i i tungindustrien har utvilsomt fungert progresivt og giitt kvinnene innpass i nye yrker. Li Lie nestleder i KKF i Shanghai sier: «Vi legger vekt på å forsvare kvinnenes interesser. Det betyr å kunne slippe mye av det tunge arbeidet i tungindustrien. Mekanisering og ny teknologi gjør at vi etterhvert kan lære opp kvinner i nye yrker og bryte barrierer.» Alle arbeiderne på en fabrikk er fagorganisert. Mange av kvinnene er i tillegg med i en kvinnegruppe. Fagforeninga og kvinnegruppene har møtter i arbeidstida. I tillegg organiseres kveldsskole og ulike fritidsaktiviteter. I Kina har kvinnene fri fra jobben 8. mars.

Kvinnelønn = lavtlønn ?

Hvorfor kvinneyrker er lavtlønnsyrker, har ikke kvinneføderasjonen noe svar på. At kvinner er ufaglærte brukes som en forklaring. Men den forklaringa gir ikke noe svar på hvorfor lærere i barneskolen (ca. 90% kvinner) er lavtlønte. Intellektuelle og ansatte i statsadministrasjonen er stort sett lavtlønte.

Lønna varierer alt etter hvor i Kina de bor. En lærer eller en lege har en veldig lav grunnlønn som er felles, og lokale tillegg. De lokale tilleggene varierer fra distrikt til distrikt. I et distrikt med lav levestandard og lav lønnsnivå er de lokale tilleggene små. Dette gjør det sjølsagt vanskeligere å få kvalifisert arbeidskraft til utkantene. Hvor mange prosent av de intellektuelle eller de ansatte i statsadministrasjonen kvinnene utgjør veit jeg ikke. Men kvinneføderasjonen legger ikke sjul på at kvinneandelen synker jo høyere opp i systemet man kommer. Lønningen til disse gruppene er lav og har stått nærmest stille de siste åra. Samtidig har levestandardene økt. Hvis ikke lønningene til disse gruppene heves kraftig tror jeg myndighetene kan vente seg urolige tider.

I byene er det en del som har begynt for seg sjøl. De

PATRIARKALSKE KINA

har kanskje en liten kafé, et verksted hjemme hvor de tar imot oppdrag eller lever av å selge klær. På landsbygda er det mange kvinner som vever, broderer eller strikker for salg. Hvor mange det er som på denne måten faller utenom det organiserte arbeidslivet, veit jeg ikke. Det veit antagelig ikke de kinesiske myndighetene heller. Disse mennesken kan bli et sosialt problem. De har ingen rett hverken til sykepenger eller pensjon.

Ulik pensjonsalder

Kvinner i Kina har lavere pensjonsalder enn menn. 50 år for kvinnelige industriarbeidere mot 55 år for intellektuelle eller kvinner med kontorarbeid. Pensjonsalderen for menn er 60 år. Hvorfor den er ulik veit jeg ikke. At industriarbeidere har lavere pensjonsalder enn funksjonærer, finner jeg ikke så urimelig. Det er vel sannsynlig at en tekstilarbeider har dårlig syn ved passerte 50 år. Kvinnene har heldagsjobb både ute og hjemme. Mange kvinner er sikkert glad for den lave pensjonsalderen. Men på sikt ville det vel være mer fornuftig politikk med lik pensjonsalder for kvinner og menn, samt arbeide for å avlaste kvinnene for arbeid i hjemmet.

Kvinner i maktposisjoner

Det er en kjennsgjerning at Kina i hovedsak styres av gamle menn. Den nylig avholdte partikongressen endra antagelig ikke dette bildet. I den forrige sentralkomiteen i kommunistpartiet var det noen få kvinner, 1 kvinne i partisekretariatet.

Hilda Scott skriver i sin bok: «Kvinner og sosialismen, erfaring fra Øst-Europa,» at der kvinner kommer inn går makta ut. Jeg tror nok at det også kan gjelde for Kina. AKPs kvinnelegasjon traff mange kvinnelige fagforeningsledere kvinnelige direktører. Det var mange kvinnelige tillitsvalgte men færre kvinnelige avdelingsledere. Tidligere hadde partilederen på en arbeidsplass på en arbeidsplass stor makt også over produksjonen. Idag er dette ansvaret flytta over til direktøren og administrasjonen. Det er vel ikke urimelig å anta at det vil bli lettere for kvinner å bli partiledere heretter.

Den kommunistiske partitradisjonen har med styrke hevda at hvis partiet ivaretar kvinners interesser, er det mindre viktig om det er kvinner i ledelsen av partiet. I 1986 fikk KKP sin første kvinnelige partileder på provinsnivå. Partilederen i Wuxi fylke med ca. 4 millioner innbyggere er en kvinne. Det finnes sjølsagt en god del andre kvinner i maktposisjoner. Tre departementer har kvinnelige sjefer. (Tekstilindustrien, bank og kredittvesen og energidepartementet.) Styret i Kinas vitenskapsakademi består av tre kvinner. KKF er imidlertid *ikke* fornøyd med andelen kvinner i ledende stillinger.

Kvinneføderasjonens kaderinstitut i Beijing starta høsten -87 med kurs for å utvikle kvinnelige ledere, både i industrien og i statsadministrasjonen. Kurset skal gi

kvinnene opplæring i å administrere, regnskap og bruk av datateknologi. Rektor Wang Chinzhu sa til AKPs kvinnelegasjon. «Vår målsetting er å hjelpe kvinner til å bryte gamle tradisjoner og erobre nye yrker. Det er viktig at disse kursene er av høy kvalitet, slik at dette bare blir en begynnelse. Hvis vi får tilstrekkelig midler og ledelsen tillater det, så er vårt mål å bli anerkjent som kvinnenes yrkesuniversitet.»

Kvinneorganisering

Kinas Kvinneføderasjons viktigste oppgaver er å organisere kvinnene og fremme deres krav samtidig som KKF skal mobilisere kvinnene til å støtte kommunistpartiet.

KKF er organisert på alle nivåer og områder i samfunnet, (arbeidsplasser, boligområder, i byer og på landsbygda, på bynivå osv.) Kvinneføderasjonen er ingen masseorganisasjon, det er en organisasjon av ledere. Lederne i den reelle kvinnebevegelsen er medlemmer av KKF. På en klokkefabrikk i Shanghai som AKPs kvinnelegasjon besøkte, var det kvinnegrupper i fagforeninga. Hver avdeling hadde sin kvinnegruppe og lederne for hver kvinnegruppe utgjorde kvinnekomiteen eller KKF på fabrikk. Det samme organisasjonsmønsteret fant vi igjen andre plasser, også ute på landsbygda.

Kaderinstitut for kvinner

KKF har et sentralt kaderinstitut for kvinner i Beijing og har foreløpig bygd opp 19 kaderinstitut på provinsnivå.

Opgaven er å drive opplæring og skoling av kvinnelige ledere. Det gjøres på korttidskurs som varer 6 måneder og gjennom en 2-årig lederutdanning. Korttidskurset legges opp etter de konkrete behovene. De har gjennomført kurs om kvinnes rettigheter etter loven, kurs i administrasjonskunnskap, kvinnebevegelsens historie nasjonalt og internasjonalt og kurs i psykologi (hvordan følelsesmessige spørsmål bør behandles).

Kaderinstitutet i Beijing har elever fra alle provinser og alle nasjonaliteter. Men bare en brøkdel av kvinnekaderen har muligheten til å komme på et av kaderinstitutta. Derfor har instituttet i Beijing bygd et moderne studio. Videoer med forelesninger om kvinnebevegelsen og om kvinners rettigheter ifølge kinesisk lov blir nå distribuert. Til videoene følger det med brevkurs som kvinnene kan studere på egen hånd eller i grupper.

Kvinneføderasjonens oppgaver

De siste åra har KKF prioritert to ting: -Å sikre barnas utviklingsmuligheter -å øke kvinnes kunnskapsnivå, særlig på landsbygda.

Kvinneføderasjonen driver kvinneopplysning i stor stil. De arrangerer bl.a. lese og skrivekurs, kurs i moderne jordbruksmetoder, og kurs om kvinners rettigheter.

PATRIARKALSKE KINA

Det er vanlig at pappaen følger og henter ungen i barnehagen. Det er imidlertid ingen tvil om at kvinnene gjør mer og tyngre husarbeid.

FOTO: KLASSEKAMPEN

Komunistpartiet og Kvinneføderasjonen er enige i at moderniseringen ikke kan gjennomføres uten kunnskap. Særegne tiltak for å skolere kvinner er bra og nødvendig. Men i hovedsak skjer denne skoleringen på fritida. Kurset kommer i tillegg til lønna arbeid og hovedansvaret for omsorgsarbeidet i familien. Zhang Qinfang, KKF, sa i samtale med AKPs kvinnedelegasjon: «Kvinnene må

bruke dobbelt så mye krefter som menn på å nå det samme målet.» - «å få prioritert kvinnenes krav er alltid en kamp lokalt. Bedriftslederne ønsker ofte å ansette menn sjøl om jentene er bedre kvalifisert. Skoler foretrekker gutter sjøl om jentene har bedre karakterer. Dette er saker Kvinneføderasjonen jobber med. Det er en klar sammenheng mellom hvordan kvinners rettigheter og ønsker blir ivaretatt lokalt og styrken til kvinnefødersjonen på stedet.»

Kvinnene må styrke sin selvfølelse for å utvikle seg. KKF sier: kvinnene må

1. Ha respekt for seg selv
2. ha kjerlighet til seg selv
3. anerkjenne sin verdi
4. styrke og forbedre seg selv.

Kina har de siste åra prioritert produksjon av forbruksvarer, men tar i liten grad ansvar for å avlaste kvinnene for oppgaver. Menn oppfordres til å hjelpe til hjemme. Som en forsker sa: «Nå har mannen begynt å høre på hva kona sier.» Parolen: tøm familien for oppgaver - er ikke aktuell for Kina idag, heller ikke for KKF. Kvinnekampen føres innfor familiens rammer.

Kvinneføderasjonen - et tveegget sverd

KKF er både en del av maktapparatet og en måte å drive kvinnekamp på. Det har sjølsagt vært en fordel for kvinnene i Kina at staten har ivaretatt deres interesser. Jeg tror også at KKF's stilling er en av årsakene til at lovverket brukes så aktivt mot grov kvinneundertrykking.

Om KKF har innflytelse over utviklinga av de økonomiske reformene veit jeg ikke. Idag pågår det en diskusjon i KKP om samfunnets ansvar for eldreomsorgen og hvordan eldreomsorgen skal prioriteres i framtida. Konklusjonen på denne diskusjonen vil si oss noe om kvinnes innflytelse.

Det er mulig KKF jobber etter en langsiktig plan. Men vil de mobilisere kvinnemassene til å kjempe for sine interesser? De mobiliserte f.eks. ikke kvinnene på landsbygda mot det urettferdige lønssystemet i jordbruket.

Hvilken rolle vil KKF spille i en konfliktsituasjon hvis kvinnene vil sloss? Kvinneføderasjonen har etter min mening klare svakheter i sin analyse av den særegne kvinneundertrykkinga. Familiens rolle blir ikke analysert og diskutert. Det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret blir ikke problematisert.

Kinas kvinner har etter mitt syn et godt utgangspunkt for en videre kamp. KKF og kvinnegrupper er organisert på alle områder og nivåer. Her kommer kvinner sammen for å studere og diskutere. Kaderinstitutta for kvinner virker veldig spennende. I Beijing er det ved samfunnsvitenskapelig forskningsinstitutt oppretta en egen avdeling for familie og ekteskapsproblemer, som samler verdifullt grunnlagsmateriale om kvinners situasjon.

De objektive forholda tilsier at en kvinnebevissthet vil utvikles. ■

KVINNER OG UTVIKLING

HÅPET STRØMMER FRA MITT HJERTE

Et møte mellom to eksperter på kvinnelig arbeiderklasse, en på verdensbasis, den andre i Norge. De trengte ingen oppvarmingsspørsmål, knapt introduksjon før samtalen var i gang. Begge mer ivrige etter å lære av den andre enn av å legge fram egne standpunkter. Betegnende kanskje også at samtalen begynte der hvor andre ofte slutter, med muligheten for å skape en progressiv utvikling i en imperialistisk verden.

Av Helga Moss

Når det gjelder arbeiderklassens karakter i fagbevegelsen, tror jeg den vil forandre seg, sier Swasti. Om ikke annet, så på grunn av den rent tallmessige økningen i kvinnelige arbeidere. Den tradisjonelle arbeiderklassen må endre synet på hva en arbeider er hvis den skal ha noe å stille opp med i kampen mot de multinasjonale selskapene.

Siri: I Norge ser vi at kvinnefagforeninger utenfor LO har reist viktige kamper. De er kvinnedominerte og medlemmene slåss både som arbeidere og som kvinner. Vi forsøker å jobbe med to perspektiver, klassebevissthet og

kvinnebevissthet. Målet er å bygge en bro mellom fagforeningsbevissthet og den mere aktivistiske tradisjonen fra kvinnebevegelsen. I høst var det en streik i barnehagene som fikk veldig sterk støtte, til tross for at den var ulovlig. Denne sterke støtten bla. fra foreldrene, men også fra klubber i industrien gjorde førskolelærerne sterke og de oppnådde en stor seier.

Swasti: Det må jo være et kompliment! Mange kvinner er altså organisert utenfor LO?

Siri: Bare i spesielle grupper, og det kan jo være både en styrke og en svakhet. Det er ofte små organisasjoner uten tyngden av å være mange. Men LO byr ikke gode betingelser for organisering

Røde Fane har møtt Siri Jensen og Swasti Mitter

av kvinnelige arbeidere. Å organisere kvinner særegent for eksempel, er svært kontroversielt. Sosialdemokratene hevder at dette er fraksjonisme og går hardt ut mot denslags, sjøl om noen av de sosialdemokratiske kvinnene er enige med oss i denne strategien. På grunn av disse problemene bl.a. har vi konsentrert hovedtyngden av kvinnearbeidet vårt i kvinnebevegelsen og prøvd å bygge bruer den veien.

Swasti: Det høres fornuftig ut, har dere kontakter utenfor Norge? Det er jo akkurat de samme tingene som skjer andre steder.

Siri: Dette er jo en av grunnene til at jeg så fram til å møte deg! Jo, vi har noen, bl.a. GABRIELA på Filippinene.

KVINNER OG UTVIKLING

Swasti Mitter og Siri Jensen i ivrig samtale. Swastis konklusjon etter mange timers samtale var: «A new link has been made.»

FOTO:
KJERSTI
BOTNEDAL

Kvinnefronten, der vi jobber aktivt, har hatt fellesaksjoner med dem mot norske menns sexreiser.

Swasti: Hørtes flott ut, skandinaviske menn er jo en stor gruppe av sexkundene i disse landene. Forøvrig vil jeg understreke betydningen av det internasjonale perspektivet i fagbevegelsen. De store selskapene er jo internasjonale! Det har vært store endringer i arbeiderklassen på verdensbasis som følge av at ny teknologi har muliggjort en internasjonal reorganisering av produksjonen. Dette har ført til en ny internasjonal arbeidsdeling, hvor kjønn og rase er viktige skillelinjer, også innafor arbeiderklassen. Utviklingen går i retning av noen få, høyt kvalifiserte mannlige hvite arbeidere på den ene sida og mange sorte kvinner lengst ute på den andre sida av skalaen. Det vil være ille for mennene også om de ikke forstår dette. Det krever imidlertid både energi og visjoner å få menn til å forstå at arbeiderklassen fremdeles er stor, men at den endrer seg. Kvinnene ser det lettere fra sitt ståsted, men de mangler energi både på grunn av arbeidsbyrder og økonomiske ressurser til å utvikle dette arbeidet og forskningen rundt det. Hvis kvinnene får disse ressursene vil det gi dem makt alle vil tjene på.

Farvel til arbeiderklassen?

Røde Fane: Hva slags trussler står arbeiderklassen og fagbevegelsen overfor i dag, mere konkret?

Swasti: I vesten snakkes det mye om det japanske styringssystemet i industrien, dette framheves på grunn av sin effektivitet, men også p.g.a. den trygghet den skaper for arbeiderne, ansettelse på livstid, sosiale goder etc.. Det de færreste er klar over, er at dette systemet gjelder for bare ca 30 prosent av de japanske arbeiderne, resten er korttidskontrakt ansatte, gjerne på deltid. Mange er kvinner og de sosiale godene som ferie og rett til sykepenger, gjelder ikke for denne gruppen. Den nyeste trenden i internasjonal produksjon, FMS (flexible manufacturing system), innebærer en endring fra produksjon i omfang til variert produksjon. Et sentralisert databasert styringssystem over de enkelte produksjonsenheter muliggjør rask omjustering av produktene i tråd med markedet.

Røde Fane: I bladet vårt har vi gående en diskusjon om «arbeidets fall». Betyr den nye teknologien et farvel til arbeiderklassen?

Siri: Her ser man bare utviklinga for kjernearbeidere. Disse blir jo færre. Dessuten er det langt igjen til fullstendig automasjon.

Swasti: Sjøl med automasjon tatt i betraktning vil det være feil å snakke om at kjernearbeiderene forsvinner. Sannsynligvis vil utviklinga gå i retning av en ny type kjernearbeidere, de funksjonelt fleksible. Forløbig finner vi oss i en teknologisk blandings situasjon. Ettersom den computer baserte fleksible styringsprosessen utvikles vil alt fra begynnelse til slutten av produksjonsprosessen bli automatisert. Men du vil ha maskinpassere-ufaglærte deltidsarbeidende kvinner, og noen svært få høyt utdannede operatører. Polariseringen i arbeiderklassen vil bli enda større. Mannlige arbeidere har all grunn til å bli skremt av dette perspektivet, svært få av dem vil få jobb i det hele tatt. Samtidig gir den nye teknologien muligheter til å distribuere arbeidet på en ny måte. Menn kan ha mye å vinne på dette gjennom å lære seg kvinners fagkunnskaper på områder

som omsorgsarbeid. Personlig synes jeg dette er viktigere enn at kvinner lærer seg mannlige fag.

Kjerneproletariatet ledende?

Siri: Som m-l parti har vi stått på det tradisjonelle synet om kjerneproletariatet som ledende kraft. Tesen om to spisser har sprunget ut av erfaringer med arbeiderklassens kamper de siste årene. Den kvinnelige delen av arbeiderklassen er en spiss med andre historiske røtter og andre tradisjoner. Den har andre styrker og andre svakheter. Dette er en relativt ny ide og det har tatt tid å få gjennomslag for den i partiet. «Slåss virkelig kvinnelige arbeidere? Er det ikke bare småborgerlige kvinnegrupper det er snakk om?». Dette er innvendinger vi ofte blir møtt med. Så må vi forsøke å trekke fram disse kampene, se etter dem og synliggjøre dem. Kvinnelige arbeidere sloss ofte på en annen måte enn den tradisjonelle måten i fagbevegelsen, dermed blir de også ofte usynlige.

Swasti: Kvinner jobber ofte annerledes, men de får ofte gjort mer på sin lavmælte måte enn mennenes tordentaller, sjøl om de også kan være fine å høre på en gang i blant. De internasjonale nettene er et eksempel på en ny type arbeiderorganisering. Forøvrig vil jeg si at sjøl om ting er ille i Norge, er det værre tilstander i f.eks. England og Frankrike med sine store konsentrasjoner av svartete. Dere har fremdeles ikke fått sweatshops (hjemmearbeid under elendige vilkår).

Siri: Det er riktig, og det kan ha en sammenheng med en særegen utvikling i Norge i 70-åra, kvinner fikk stabilt deltidsarbeide. Forøvrig ser vi nå sterkt den tendensen du snakker om i boka di, som går på at store firmaer gjør kontrakter med små, private underleverandører. Rengjøringskvinnene på Aker Verdal har ført en lang og seig kamp om dette.

Swasti: Det er også spennende å se hvordan kvinner blir politisert gjennom slike kamper. Under gruwearbeiderstreiken for to år siden var dette et framtrekkende trekk. Tradisjonelt er gruwearbeiderne svært macho og konene blir forsøkt holdt tilbake i hjemmene. Under streiken var ikke dette lenger mulig.

KVINNER OG UTVIKLING

Kvinnene fikk lov å gjøre nye ting, de blomstret opp til politisk aktivitet og bevissthet. Det bisarre er imidlertid at i mange tidligere gruvedistrikter er det nå bare kvinnene som har jobb. Det har vært endel nyetableringer i tråd med den nye strategien til de multinasjonale selskapene med å etablere seg i underutviklede lommer i Europa. Som en bedriftsleder sa det har de «søkt seg til grønne lommer for å finne seg grønne arbeidere»

Lær av 3. verdens kvinner

Røde Fane: Hvilken betydning har et tredje verden perspektiv i denne sammenhengen?

Swasti: Det har bl.a. betydning fordi de har utviklet nye kamptradisjoner. De har vært utsatt for det fleksible produksjonssystemet med underleverandører lenge allerede. La oss ta et eksempel fra Mexico. Der er det nå en organisasjon av kvinnelige klesarbeidere, grunnlagt av en tidligere nonne, Maria Luisa Rivera. Kvinnearbeidet i Mexico City var like usynlig som andre steder, den mannlige, fagorganiserte arbeiderklassen skrumpet. Så kom jordskjelvet og rev takene av husene. Kvinnearbeidet som foregikk i hjemmene på oppdrag fra nord-amerikansk tekstilindustri ble bokstavelig talt synliggjort. De kvinnelige tekstilarbeiderne organiserte seg i kamp mot den etablerte fagbevegelsen og dannet en uoffisiell fagforening. Rivera ble først ekskludert fra den mannsdominerte fagbevegelsen. Solidaridasgruppen, som de kalte seg, ga imidlertid ikke opp og er nå en av de sterkeste foreningene i Mexico City. Den har til og med mot alle odds fått offisiell godkjenning. Hele dette oppbyggingsarbeidet foregikk på lavmælt og uformell måte, uten store taler og masse formaliteter. Poenget er at de gjorde det. Jeg traff Maria Luisa Rivera på en 3. verdens konferanse. Vi havnet tilfeldigvis på gulvet ved siden av hverandre i en sovepose. Vi brukte mesteparten av tiden av natta til å utveksle erfaringer og kunnskaper. Rivera er en organisator, jeg er en intellektuell aktivist. Når du kobler hennes og mitt arbeid oppstår det et nytt utsiktspunkt for verden. Fra dette utsiktspunktet kan vi se hvordan teknologien og styringsstra-

tegiene endrer seg og hvordan man flytter kapital fra et sted til et annet. Vi ser også at det er mulig å slåss mot det gjennom å reise og støtte kampen til de mest utbyttede-kvinnene-mødrene. Tendensen i den moderne kapitalismen er at billig arbeidskraft blir mindre og mindre viktig. Det betyr at kvinnearbeiderne i 3. verden står i fare for å miste arbeidet. F.eks. ser vi at tekstilindustrien begynner å etablere seg i Europa igjen.

Internasjonalisme

Røde Fane: Du ser altså på ditt intellektuelle arbeid som en del av kampen til 3. verdens kvinner, en form for utviklingshjelp?

Swasti: Hvis man ønsker å drive utviklingshjelp bør man gi penger til prosjekter med en langsiktig strategi, hvis ikke blir det veldedighet. Hvis man gir penger til kvinneorganisasjoner, enten av typen Solidaridas eller andre så gir man makt til disse kvinnene. Det legger grunnlag for store sosiale endringer. Mange grasrotbevegelser i 3. verden stoppes på grunn av utbrente ledere eller mangel på penger. Kampen mot de multinasjonale selskapene i dag må føres gjennom å knytte disse ulike grasrotkvinnearbeider bevegelsene sammen i internasjonale nettverk. Dette betyr også å utvikle nye prioriteter i utviklingsplanlegginga. Når du snakker med disse fattige og hardt arbeidende kvinnene ser du at de er fornuftige med hensyn til sin livssituasjon og hva de trenger for å bedre den. Kvinnetett bistand i seg sjøl er ikke nødvendigvis bra, så lenge den ser kvinner og barn som en problemgruppe som må hjelpes. Kvinnene er faktisk en ressursgruppe, i den forstand at det ofte er de som sitter inne med kunnskapen om hva som må gjøres. Noen må gi disse en stemme som mannlige fagforeningsledere og vestlige utviklingsekspertene også kan forstå. Her føler jeg at jeg som økonom har et viktig bidrag å komme med.

Siri: Jeg har noe av samme erfaringene med «språk». I mitt politiske arbeid har jeg hatt stor nytte av å kunne snakke slik at kvinneaktivister og mannlige fagforeningsledere kan forstå det. Man får

en slags oversetter oppgave. Samtidig ser jeg det som uhyre viktig at kvinner utvikler et eget språk for sine arbeidslivserfaringer.

Swasti: Det vil jo gi dem makt også.

Siri: Ta f.eks. tariffspråket. Det er bare forståelig for folk som har jobba spesielt med det. De fleste mannlige arbeidere forstår det heller ikke. Men kvinner...

Swasti:...tør å stille spørsmål ved det!

Siri: Nettopp! I tariffforhandlingene på SAS hotellet la de kvinnelige arbeidere fram et regnskap som viste at lønna til en stuepike ikke gikk an å leve av. «Dere må ikke blande inn følelser i dette» var forhandlingslederens svar. Vi jobber for å få fram at kvinner er eksperter på eget liv og egen lønn. Jeg er enig med deg i at et språk for dette vil gi kvinner mer makt.

Swasti: I 3. verden har jeg sett mange eksempler på hva som skjer med tilsynelatende blyge, forsagte kvinner etter at de har jobbet en stund i organisert kamp for tilværelsen både for seg og sine. Kvinner som aldri har ytret et ord i offentlighet står plutselig fram som veltalende og sjølsikre i store forsamlinger. De snakker om noe de er eksperter på, sine egne livs og arbeidsbetingelser. Jeg kjenner en kvinne som var med å organisere felleskjøkken i Peru. Jeg har forøvrig hørt en mannlige bistandsekspert kalle det «suppekjøkken». Uansett, kvinnene lagde ikke bare mat, de lærte seg også å lese og skrive. Denne kvinnen leste en dag ordene «Hushjelp søkes» i avisen. Da gråt hun av glede. Hun følte at hun hadde fått ny kontroll over sitt liv. Sist gang jeg snakket med henne, hadde hun nettopp født sitt fjortende barn. Hun skulle hete «Håpet strømmer fra mitt hjerte».

Samtalen mellom Swasti og Siri gikk i timevis, bl.a. krydret med begejtrede kommentarer til rakefiske Swasti uredde kastet seg over. Man snakket om dine og mine barn og om kona til Arthur Scargill og om alt det arbeidet man håper å kunne gjøre i tida framover. Siri fikk invitasjon til en konferanse om kvinner og flexible management til våren. Konklusjonen på det hele kom fra Swasti: A new link has been made! ■

KVINNER OG UTVIKLING

KVINNENE PÅ BÅNN

Utviklingsmodeller, hva har de hatt som mål og hvem har de blitt laget for? I denne artikkelen hevdes det at slike modeller til nå ikke har tatt hensyn til kvinner.

Tvert imot har kvinner lidd mange tilbakeskritt i utviklingsprosessene. For å oppnå utvikling for folk i 3.verden må vi starte på bunnen — hos de fattige kvinnene, og disse må selv få definere sine behov.

Av Haleh Afshar

Det er alt et velkjent faktum at utvikling ikke alltid har vært til fordel for kvinner. Dermed er det ikke sagt at utviklinga ikke har fremmet levekåra til mange. Denne artikkelen er ikke forsøk på å bakvaske utviklingsprosessen eller et rop om å komme tilbake til idylliske forhold i den fjerne fortid.

Likevel, det er interessant å klargjøre hva utviklingsstrategier har hatt som mål og hvem de har vært laga for.

En slik spørsmålstilling vil vise at de fleste — om mulig alle — utviklingsprosjekt har vært formulert ut fra en allmenn mannlig arbeidsstyrke som hadde tilgang på tjenester fra kvinner.

Dette gjør det mulig for den mannlige arbeidskrafta å ha lange regulære arbeidsdager. Samtidig vet han vel at kvinnen vil sørge for nødvendig velferd, pleie og huslige

KVINNER OG UTVIKLING

tjenester ubetalt. Selvsagt ut fra nedvurderingen av dette arbeidet.

Utviklingsprosjekt som er formulert ut fra en slik antakelse reflekterer forholda og livstilen til den urbane planlegger. Han som fortsatt forventer at verden skal ta etter hans livstil og tenkning.

Poenget i denne artikkelen er at kapitalismen eller moderniseringa ikke er kjønns-spesifikk i sin natur. Men at moderniseringa snarere oppsto i en sammenheng av sosiale forhold som foreskrev en lavere status til kvinner. Dermed fortsetter de stort sett med å gjenspeile denne ulikheten.

Det er interessant å merke seg at det finnes tilfeller, særlig på landsbygda i den 3. verden, der denne kjønns-spesifikke oppfatninga av arbeidskrafta har medført en utvikling som i første rekke var skadelige for kvinnene, og i det lange løp for hele nasjonen.

Utvikling på landsbygda

Innsprøyting av kapital i jordbruksområder har i det store og hele skjedd gjennom etablering av individuell eiendomsrett. Dette på bekostning av felles- eller stammeiendomsrett til jorda.

Kolonimakter var ansvarlig for dette skifte i eiendomsmønsteret i store deler av verden. Det betød naturligvis at det stort sett var menn som blei de anerkjente eiere av jorda. Kvinner mista sine anerkjente rettigheter, sjøl der hvor de hadde hovedansvaret for jorda. Kvinner i Afrika, sør for Sahara, og store deler av Asia blei med et pennestrøk fratatt eldgamle rettigheter.

Når først eiendomsmønsteret hadde skifta blei det ikke endra under den påfølgende historiske utviklinga, for eksempel ved den formelle frigjøringa fra koloniveldet.

I tida etter mislyktes kvinnene i å oppnå kreditter og å få opplæring. Deres arbeid på jorda forble ubetalt og nedvurdert.

Sjølsagt var det kvinner som sloss mot at eiendomsretten skulle gå over til menn. I deler av Malaysia organiserte kvinnene seg og oppnådde rettigheter til deler av rismarkene, som hadde vært kvinnes tradisjonelle produksjonsområde.

Den påfølgende utviklinga i byene, og spesielt tilflyttinga av ung arbeidskraft fra landsbygda førte til at landsbygda ble tappet for arbeidskraft.

Det er alltid farlig å generalisere, men likevel vil det være riktig å si at kapitalens inntog i jordbruksområdene har resultert i forarming for jordløse bønder. Samtidig har det også avfødt framveksten av stortilt industrialisert matproduksjon.

Både den grønne revolusjon og mekaniseringa av jordbruket har i det store og hele ført til tap av eiendom for de fattige. I første omgang var det unge menn som flytta og etterlot kona på landsbygda.

I noen deler av verden — særlig Afrika — har kvinnerne blitt igjen i den tilbakeliggende sektor. En sektor som

fortsetter å eksistere side om side med moderne jordbruk, med magre levekår for kvinner som resultat.

Det kan hevdes at eksistensen av den tilbakeliggende jordbrukssektor har vært gunstig for utbyttinga av den mannlige arbeidskrafta i byene. De får minimumslønn for sitt arbeid, basert på avhengighet til kvinnes ubetalte arbeid. Dette gjelder både reproduksjonen av arbeidskrafta og for å ta seg av gamle arbeidere som ikke får seg jobb.

Intensiteten i utbyttinga gjør at arbeiderne blir vraka i ung alder, og må dra tilbake til landsbygda for lengre perioder.

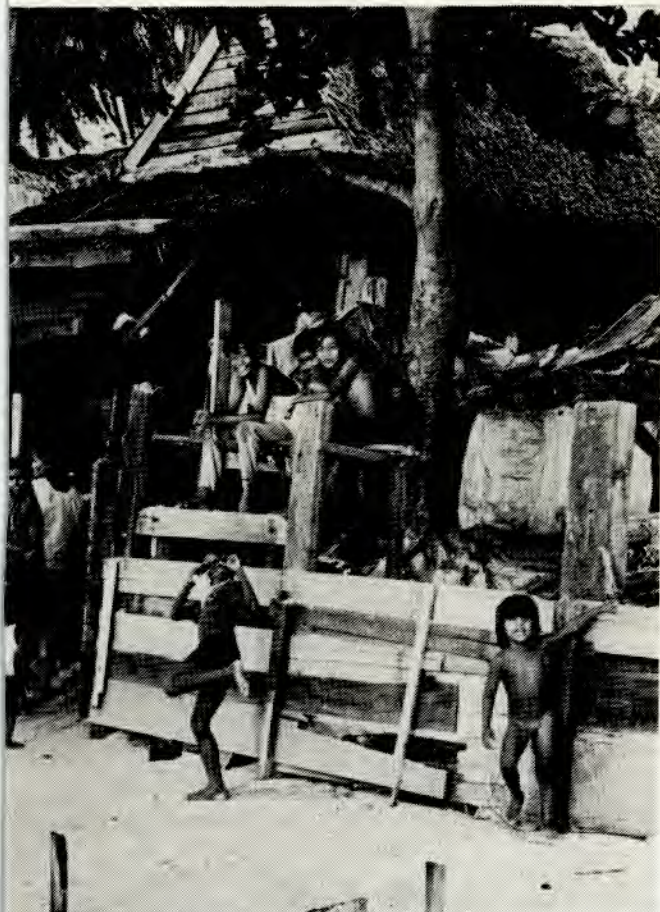
Det er derfor i felles interesse for den moderne kapitalistiske sektor, både i byene og på landet, at kvinnene opprettholder et primitivt jordbruk. På den måten kan de brødfø og pleie gratis nye generasjoner arbeidskraft.

I det lange løp vil kapitalen underminere hele den befolkningsgruppa som har gjort det mulig for den å blomstre i den tredje verden, fordi den er ute av stand til å gi noen form for støtte til den kvinnelige sektor.

Den industrielle sektor

Moderniseringsprosessen i den tredje verden starta ved bruk av en mannlige arbeidsstyrke. I det store og hele ble

KVINNER OG UTVIKLING

For mange bondekvinner er barna både en målsetning for deres arbeid, og en kilde til undertrykkelse.

FOTO: TRYGVE BØLSTAD

det ikke gitt en familielønn, til forskjell fra den vestlige verden. Dette har utvikla en urban arbeidsstyrke, ofte karakterisert ved ung alder og ved at den har fraflytta landsbygda uten ektefelle.

Produksjons-prosessen er etterhvert blitt stadig mer oppdelt. Verden er blitt mindre, og mer forent i en ny form for internasjonal arbeidsdeling. Da begynner også behovene og etterspørselen til industri-kapitalen å endre seg.

Den gamle arbeidsdelinga med tredje verden som råvare- og matprodusent og den første verden som videreforedler har for lengst forsvunnet.

Vesten er nå en av hovedeksportørene av mat. Moderniseringa av jordbruket har ført til en kraftig nedskjæring i produksjonen av næringsmidler overalt i vesten. Bruken av nye syntetiske materialer har ført til et klart fall i etterspørselen av mange råmaterialer som blei produsert i den 3. verden. Det som nå kan tilbys i de fattigste nasjonene er fortsatt deres billige arbeidskraft. Med framkomsten av frihandel-soner har denne arbeidskrafta blitt ennå billigere.

Sjøl i land som Brasil og Sri-Lanka, med et minimum av organisering og beskyttelse, har disse sonene gjort det mulig for regjeringene å gå utenom eksisterende lov-

begrensing. De rike landa innlater seg på det som har blitt kalt super-utbytting av deres arbeidsstyrke.

Denne arbeidsstyrken er, slik Swasti Mitter har framført i diskusjonen, hovedsaklig kvinnelig, ufaglært og drenert ut fra landsbygda. Det finnes klare regionale skiller. I deler av Sør-Øst Asia er det slett ikke noen fattig eller utdanna arbeidskraft som jobber i de nye industriene. I andre regioner er arbeiderne fattige og elendig betalte. Det de har til felles under alle omstendigheter, er deres kjønn.

Kvinneliggjøringa av jordbruket har blitt fulgt av en kvinneliggjøring av by-arbeiderklassen.

Påvirkningen på landsbygda

Jeg har tidligere poengtert at inntrengning av kapital i landområdene påvirka kvinner på mange vis. Der hvor kvinnes overtaking av jordbruket har gått hånd i hånd med en underutvikling av jordbrukssektoren har eiendomsrett til jord ikke hindra kvinner i synke ned i fattigdom.

I andre områder der kvinnene mangler lovlig rett til jorda de dyrker, har de blitt svært avhengige av deres ektemenn eller andre mannlige slektninger. Det er bare gjennom mellommenn at mange kvinner har adgang til å dyrke jorda. Dette til tross for at kvinnene i egenskap av koner og mødre har ansvaret for ernæringa til familien. Det er nok av eksempler på slike forhold i Afrika sør for Sahara.

Kvinnene har mange steder ikke rett til jorda de dyrker sjøl om de står i nær familiær forbindelse med det mannlige overhode for husholdet. Med økningen i innenlands flytting, der menn drar ut for å søke seg arbeid i byene blir kvinnene latt tilbake for å arbeide på jorda. Til tross for det blir kvinnes svære arbeidsinnsats på jorda usynliggjort i mange land. De har aldri blitt oppfatta som partnere i utviklinga, men bare som «hjelpende hender». Kvinner har på dette viset blitt latt tilbake uten legale rettigheter til husholdninga. De kan ikke en gang bruke sin stilling som familiemedlemmer til å oppnå lån eller få adgang til nye typer såkorn eller dyrkningsteknikker. Derfor blir den tilbakeliggende jordbrukssektoren som helhet og kvinnene i særdeleshet utmagra.

I det hele tatt kan det framføres at modernisering og privatisering av landbruket har undergrava kvinnes tradisjonelle eiendomsrett. Det har også i sterk grad underminert kvinners rett til arv i jordbruket. Det er holdepunkter både fra Sør-Øst Asia og Afrika, sør for Sahara, som kan dokumentere dette tap av rettigheter.

I tillegg til den gradvise svekkelse av tradisjonelle rettigheter lider mange kvinner under både rettslige og ideologiske restriksjoner. Dette hindrer dem fra å arve jord og eiendom. Andre blir legemlig innesperra av et innbilt eller faktisk slør. Andre igjen kan ikke jobbe direkte med jorda fordi pløgen blir assosiert med mannens oppgaver. En situasjon som nå blir forverret gjennom

KVINNER OG UTVIKLING

den almenne koblinga mellom menn og maskiner.

Tendensen er at moderne jordbruk blir be«manna», fordi maskiner er definert som menns arbeidsredskaper.

Alle disse faktorene bidrar til å trekke kvinner ned i fattigdom. Samtidig som byrden ved å brødfø og ta hånd om slekta blir enda større. Med land-erosjon og forøking blir husarbeidets oppgaver som henting av vann og ved, enda mere tid -og energikrevende. Det legger stein til den byrden som landsens kvinner må bære hver dag både i bokstavelig og overført betydning.

Familien

For mange bondekvinner er familien og barna både en målsetting for deres arbeid og en kilde til undertrykkelse. Dette motsetningsfylte forholdet er delvis en avspeiling av et ideologisk dogme. I dette dogmet er kvinners sentrale mål i livet å fylle morsrollen. Døtrene skal bli ydmyke bruder og lydige tjenere. Bundet av hva som er kalt «den moralske slektskapsøkonomi» fortsetter kvinner, som døtre, koner og mødre, å oppfylle det de både ser som sin plikt og fremste mål i livet - opprettholdelsen av familien.

I tillegg til de ideologiske bindinger som fastholder kvinnene på landsbygda til å bli gode mødre og hustruer, fungerer den faktiske økonomiske situasjon for bondene som et ekstra argument for kvinnene til å fortsette med å sette barn til verden. Kvinnenes eneste tilgjengelige ressurs er deres eget arbeid. De har derfor en sterk økonomisk motivasjon til å få så mange barn som mulig. Sønnene forventes å ta de tyngste løfta og dessuten forsvare familiens eiendommer overfor andre landsbyer eller stammer. Døtrene skal lette byrden ved husarbeidet. For mange bondekvinner i den tredje verden ville det være umulig å overleve uten arbeidet til deres døtre.

Det stadig økende behovet for familiens hjelp vil i sin tur være pådriver i å fortsette utbyttinga. Mødrene er avhengige av lydighet fra sine døtre og deres trofasthet mot slektskapsøkonomien for å sikre at de sjøl og familien overlever. Samtidig blir det en måte for de eldre til å kontrollere de yngre. Gamle koner blir avhengige av yngre konkubiner (medkoner) for å fri dem fra det daglige strev med dyrking av jorda og gi dem litt fritid. Som prosess har det altså både en alders og kjønnsdimensjon.

Ekspansjonen i industri og byområdene har i noen utstrekning undergravd gamle sosiale forhold. Det gjelder spesielt tilfeller der fraflyttingsbølgen av unge menn har blitt etterfulgt av kvinner. Dette har ført til at bare gamle og svake blir tilbake og overlever i en nedadgående økonomi.

Bestemødre tar seg ofte av barnebarna når mødrene er i byen for å tjene til livets opphold. I det lange løp vil slike hensyn til økonomi ikke være tilfredsstillende. Uten umiddelbare og lokale midler for livnæring vil kvinnene som er for gamle til sjøl å jobbe med jorda ikke kunne livnære seg. Disse kvinnene er uten mulighet til å

betale for arbeidskraft og dermed befinner de seg i en situasjon der de ikke kan nyttiggjøre seg lokale ressurser. Når tidene blir tøffe er det barna til de fraflytta mødrene som først dør av sult og lider av underernæring. Slik sett blir den tilbaketrukkende jordbruksøkonomien ute av stand til å sørge for reproduksjon av arbeidsstyrken i neste generasjon.

Fattigdom og kamp

For mange bondekvinner i den 3. verden har kapitalisme og modernisering vist seg å være en blanda fornøyelse. Noen har oppnådd minimale goder i form av helse og utdanningsmuligheter. Andre har nå fordelene av reint vann og en grunnleggende sanitærstandard i landsbyen. Men i denne prosessen har mange kvinner såvel som bondefamilier kommet i fare for å opphøre som produsenter for å gå over til å bli mottakerfamilier, skapt av statlig innblanding og internasjonale bistandsorganisasjoner. Da hjelper det ikke alltid så mye at de huslige plikter har minsket.

På samme tid har mye av moderniseringa av jordbruket vist seg å være til skade for kvinner. Arbeid som til tross for at det var halsbrekkende og hardt pleide å gi inntekter i form av goder eller penger. Nå blir dette gjort

Den kjønnsespesifikke oppfatninga av arbeidskrafta er i første rekke skadelig for kvinnene, deretter for hele nasjonen

FOTO: BO BREKKE

KVINNER OG UTVIKLING

Kapitalistene profitterer på at kvinnene opprettholder et primitivt jordbruk. De reproducerer arbeidskrafta gratis
FOTO: KLASSEKAMPEN

av maskiner, frambragt ved statlig hjelp. Noen mener i dypeste alvor at det er et fantastiske misforhold at land fylt av billig arbeidskraft velger å subsidiere importen av landbruksmaskiner som gjør arbeid overflødig.

I tillegg, dikterer mekaniseringa ofte sammenslåing av husholdningene og fraflytting av landarbeiderne.

De som blir igjen av småbøndene kan ikke konkurrere med de subsidierte og billigere produktene fra store mekaniserte farmer. De blir til slutt drevet bort, og forsøget av nødhjelpsprogrammer.

Den uformelle sektor i økonomien

Arbeidsdyktige kvinner blir tvunget til å forlate landsbygda i stadig større antall. Til og med i Iran etter revolusjonen med alle dets strenge restriksjoner på kvinners bevegelse og arbeidsmuligheter, er prosenten av kvinnelige innflyttere i byene større enn mannlige.

Når kvinnene først har kommet seg til byen blir de ikke offisielt registrert som arbeidssøkere, få land har egen registrering av arbeidsløse kvinner.

For de fleste innflyttere, som står uten bopel og blir regna som ufaglærte, er deres eneste håp å få jobb i den uformelle sektor.

Det er på mange måter de bedre utdanna og i det hele tatt bedre stille som kan få adgang til den luksus å få offisiell jobb i eksport industrien.

Hovedgruppen av kvinner jobber som hushjelper, vaskekoner, kjøkkenhjelp eller flaskesamlere. Eller de er avhengige av sexmarkedet og prostitusjon. Det siste alternativ kan ha svært forskjellig virkning for kvinnene, slik studier i Kenya, Tanzania og Phillipinene har vist. Den uformelle sektor er en av de vanskeligste å oppdage, organisere eller komme til hjelp.

De regjeringene som har oppdaga dens eksistens har

hatt problemer med å regulere den eller bare kanalisere finansiell bistand til den. Kenyanerne har forsøkt å formalisere de uregistrerte leilendinger i slumområdene og småsjappene i byene, begge deler har tendert til å øke utbyttinga, snarere enn å lette byrden på de fattige. Å delvis tillate en gruppe av de undertrykte å trekke ekstraprofitter fra andre liknende grupper, er politikk som må feile.

Kampene

Etter all denne nød og elendighet, vil jeg gjerne avslutte med å se på de mulige områder for motstand som allerede har oppstått og fortsetter med å vokse, og gi håp.

På landsbynivå har tida kommet til at kvinnene begynner å organisere motstand sammen med sine menn mot de urettferdige forhold. Chipco-bevegelsen i India er vel kanskje det best kjente eksemplet. Kvinnene og deres mannlige slektninger forente kreftene for å hindre nedhogging av trær på deres jord. Det bemerkelsesverdige ved Chipco-bevegelsen var at den var leda av kvinner, udødeliggjort i sangene, og suksessrike i å hindre tap av jorda. Det er mange som organiserer lokal motstand andre steder. Hovedpoenget er at bevegelsen må være rotfesta i folket og organisert på landsbynivå. Den må ikke være sentralt formulert, av vennligsinna, ønskerevolusjonære byboere som presser den på folk.

På samme vis organiserer kvinner støttegrupper i byer og tettsteder. Den best kjente blant disse er SEWA-bevegelsen, Self Employed Women's Association i Ahmedabad i India. Den har vært spydspissen i utviklinga av mange slike enheter hvis mål er å gi billig kreditt og ressurser til kvinner i den svarte sektor.

De har nå klart å snu innstillinga til banker og regjeringsorganisasjoner, de har skapt en alternativ vei for støtte som tjener som et verdifullt eksempel.

Det finnes mange andre liknende grupper som vokser fram. Mange er retta inn mot kvinner i byområder som er de dårligst stille blant alle. Noen hjelpeorganisasjoner har allerede begynt å jobbe med kvinner og danne kooperativer. Oxfam har et kooperativ av teppevevere, de gir vevstoler og starthjelp. Det finnes mange flere.

Det ser for meg ut til at den eneste vei framover for hjelpeorganisasjonene, middelklasse-kvinnene og de menn som kanskje kan hjelpe til, er å starte fra bønn, med kvinnene på lokalplanet. For mange av oss betyr dette en utvanning av den strenge teoretiske analysen, den være seg marxistisk, kapitalistisk eller fra en annen-isme.

Kvinner passer ikke så bra inn i de mannlige konsepter og teorier for økonomisk og sosial utvikling som finnes. Det vi trenger er en grad av fleksibilitet og velvilje og forståelse for at det er de kvinnene som er på bønn av fattigdommen som veit best hva som er deres behov. Det vi trenger er å møte disse behov og ikke diktere våre egne løsninger og presse på dem vårt liv. ■

KINA

LÆRDOMMER FRA KINA

Kina er ikke lenger noen modell for den tredje verden, men man kan trekke mange lærdommer av det kinesiske eksperimentet.

Av Arthur P. Dent

Inntil kineserne innrømmet mangler ved sitt økonomiske og politiske system etter Maos død og firerbandens fall, var Kina en kilde til inspirasjon for mange 3. verden land som forsøkte å frigjøre seg fra fattigdom og undertrykking. I 1978 forkastet den 11. partikongressens tredje plenum den politikken som Mao og hans tilhengere hadde ført. Permanent revolusjon og fortsatt klassekamp, selvberging, folkekommuner og sentraldirigert økonomi måtte vike for sosialistisk utvikling, utenlandske investeringer, familieproduksjon og en utvidet rolle for markedet. Det har vært visse motsetninger innad i partiet mot den nye politikken, men de har stort sett blitt løst. Den nylig avslutta 13. partikongress har stadfestet Zhao Ziyang som generalsekretær, og fornyet støtten til de økonomiske og politiske reformene.

Kina etter Mao har sluttet å være modell for den tredje verden, men man kan trekke mange lærdommer fra det kinesiske eksperimentet. I denne artikkelen vil jeg diskutere dette eksperimentet med utgangspunkt i tre forhold: Den ledende rollen til kommunistpartiet, demokratisk sentralisme og valget mellom plan og marked.

Et hovedankepunkt mot Maos økonomiske politikk fra et sosialistisk perspektiv, både i Kina og utenlands, er at Kina var for raske i forsøket på å bygge sosialismen. Offisielle kinesiske kritikere som har dette standpunktet, ser i likhet med Mao på utviklinga fra kapitalisme til sosialisme, og fra sosialisme til kommunisme, som en utvikling som består av flere avgrensede stadier. Innenfor hvert stadium er enhet understreket. Pluralisme er tillatt i teorien, men i praksis er den svært omstridt. I Kina er pluralisme ofte forstått bare som toleranse i forhold til forskjellige former for privat eiendom og ledelse.

Veien som ikke ble tatt

Reformene i jordbruket, etter Mao, opphevet systemet med produksjonslag, brigader og kommuner; og i deres sted fikk man et system som hvilte på familienes produksjon. Til tross for ønsket om å få et betydelig antall bønder til å opprettholde en form for kooperativer på

Medlemmene i kollektivene sluntret ikke unna. Når kollektivene vokste ble det vanskelig å måle forholdet mellom innsats og utbytte. Ulempene ved kollektivdrift ble større enn fordelene.

FOTO: HSINHUA

lavere nivå, var likevel kooperativer «ute» og individualisme i vinden. Årsaken til reformen var sammenbruddet for belønnings-systemet i kollektiv-landbruket. Motivasjonen var lav fordi belønningene til kommunemedlemmene ikke sto i forhold til innsatsen. Som kineserne sier det, «alle spiste ris av en stor gryte». Alt for mange medlemmer sluntret unna, og innsatsmålinga var upålitelig. Men i deres leting etter løsninger var det *en* mulighet de politiske lederne ikke tok med i vurderingene; reduksjon i størrelsen på kollektivene til enheter det var mulig å lede. Valget sto i realiteten mellom kollektiver eller landbruk basert på private husholdninger. Det var ingen diskusjon om forskjellige *former* for kollektivt landbruk.

Kooperativer i liten målestokk, basert på frivillig medlemskap, hadde vist seg å være en suksess rett etter borgerkrigen. Ressursene ble utnyttet i fellesskap, risikoen ble fordelt og produksjonen kunne foregå i større

skala enn i enkelthusholdningene. Medlemmene i kollektivene sluntret ikke unna, for de kjente og stolte på hverandre. Det begrensede antallet medlemmer gjorde også at det var enkelt å måle innsatsen og opprettholde forbindelsen mellom innsats og inntekt. Når størrelsen på kollektivene økte slik at det ble vanskelig med effektiv måling av innsatsen og bøndene begynte å miste oversikten over forbindelsen mellom sin innsats og det de fikk igjen, begynte ulempene å bli større enn fordelene ved kollektivene.

Selvfølgelig ville ikke den materielle stimulansen ha vært noe problem hvis bøndene hadde hatt en høy sosialistisk bevissthet, men i den virkelige verden er materielle motivasjon alltid et problem. Man kan ikke stole på ren bevissthet, eller idealisme *alene*, den fungerer bare i kortere perioder. I det lange løp kan den aldri totalt erstatte materielle incentiver. Det «sosialistiske mennesket» er bare et ideal og har enda ikke blitt en realitet.

Feilen med å ikke vurdere forskjellige former for kollektiver i Kina stammer fra et gjennomgående problem i «Leninist-systemer»: Det utbredte kravet om uniformitet og konformitet, om ikke i innhold, så i hvert fall i form. Fordi konformitet ofte er vanskelig å oppnå i virkeligheten, har ønsket om å oppnå det i formen ofte ført til at fakta har blitt benektet eller underslått.

Sentralistisk demokrati?

Partiet i Kina er klar over dette problemet. Deng Xiaoping har gjentatte ganger brukt slagordet «søke sannhet fra fakta», som etter sigende er formulert av Mao. Slagordet ble ikke bare brukt for å kritisere Hua Guofengs «to uansetter» (uansett hva Mao sa eller gjorde, var det riktig), men også for å holde fram behovet for korrekt og eksakt informasjon for parti- og regjeringsarbeid. Selv om det er riktig at det etter 1978 har blitt lagt større vekt på å «søke sannhet fra fakta», er det fremdeles sant at hvis «sannheten» ikke står i overensstemmelse med partierklæringer, blir de ofte benektet. Dette har sammenheng med den konservative tolkninga av prinsippet om «partiets ledende rolle». Ingen, selv ikke eldre partimedlemmer, vil benekte at partiet gjør feil. Men mens utenforstående bidrar til å korrigere disse feilene, blir deres rolle alltid regnet som underordnet. Og mens partiet kan tilpasse seg krav om forandring fra omverdenen, må det aldri — hvis det kan unngås — åpent gi etter for krav fra omverdenen.

Den konservative tolkninga av «partiets ledende rolle», og konformitetskravet har ført til at de som advarer mot overdrivelsene under Det Store Spranget, blir kalt bakstrevere eller «høyreorienterte». På samme måte har de som advarte mot fullstendig oppløsning av kollektivene i 70- og 80-åra blitt stempelt som konservative.

Hvordan kan man forklare den konservative tolkninga av «partiets ledende rolle» og konformitetskravet?

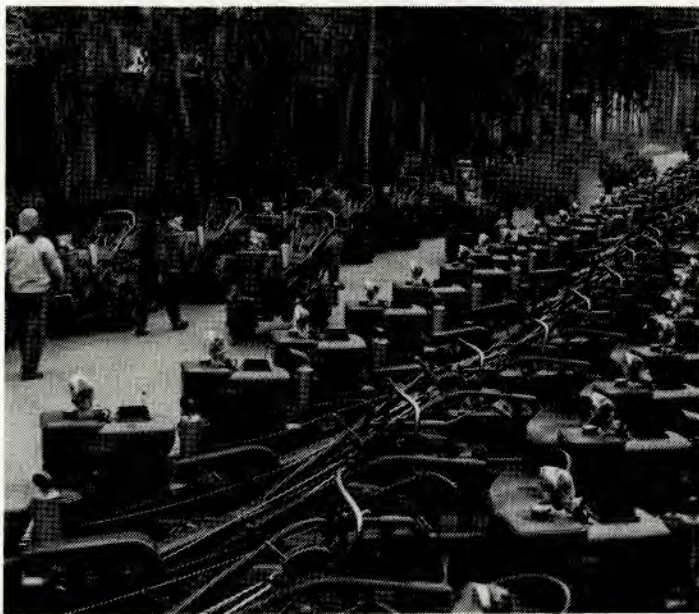
Svaret er demokratisk sentralisme, som er blant KKP's fire hovedprinsipper. Det er ingen tilfeldighet at prinsippet heter «demokratisk sentralisme» og ikke «sentralistisk demokrati». Det gir et klart signal om at sentralisme har forrang framfor demokrati. Jeg har en følelse av at skuffelsen som fulgte etter den kinesiske revolusjonen, en revolusjon som skulle være en modell for sosialistisk oppbygging, skyldtes KKP's bekjennelse til «demokratisk sentralisme» til fordel for «sentralistisk demokrati».

Under den anti-japanske krigen og anti-Kuomintang perioden var KKP et parti i opposisjon; livet var vanskelig for dets medlemmer og streng disiplin var påkrevd om det skulle overleve. De som hadde blitt med i partiet i 1949 hadde gått gjennom mange prøver på lojalitet og mot, og hadde bevist at de var verdige kommunister. Men alt dette ble forandret i 1949. Partiet var ikke lenger et opposisjonsparti, men satt ved makten. Ikke i et lite antall sovjeter, men som hersker i en hel nasjon. Mens det i store trekk rekrutterte prinsippfaste menn og kvinner med visjoner i opposisjon, rekrutterte de nå, ved siden av de prinsippfaste, karrierister som så partiet som den eneste sosiale avanse muligheten.

På samme tid, og fordi det ikke lenger kunne «gå over til den andre siden», mistet folket kontrollen over partiet. Før 1949 hadde denne kontrollen fungert som en effektiv buffer mot partimisbruk. Demokratisk sentralisme var effektiv fordi partiet trengte folkets støtte, ikke

Byråkratiske planleggere har en tendens til å prise varer som er underlagt produksjonsbegrensninger så høyt at etterspørselen begrenses til det planen har fastlagt.

FOTO: HSINHUA

KINA

bare for å erobre den politiske makten, men rett og slett for å overleve. Det var lite rom for arroganse og subjektivisme; informasjon fra folket (inkludert deres ønskemål) måtte analyseres, syntetiseres og til slutt måtte partiet handle på dette grunnlaget. De kunne ikke overse de objektive forholdene eller blindt følge ordre ovenfra; feil måtte ofte betales med tap av menneskeliv.

Siden 1949 har veksten i parti- og statsbyråkratiet og opprettelsen av en karrierestruktur ført til at belønning, f.eks. i form av forfremmelse, som oftest kommer som resultat av hvor nitid ordre ovenfra har blitt fulgt, og ikke som følge av konkrete resultater. Kravet om å finne gjennomførbare løsninger har blitt erstattet av kravet om å tilfredsstille ordrer ovenfra. Men dette er ikke det samme som at partiets politikk alltid blir gjennomført uavhengig av opposisjonens størrelse og uavhengig av om politikken lar seg gjennomføre. Det som ofte skjer er at informasjonen til ledelsen blir utformet slik at den støtter opp om den politikken ledelsen foretrekker, uten hensyn til lokale forutsetninger. I noen tilfeller presser lokale kadre gjennom upopulære eller ugjennomførbare beslutninger, mens i andre tilfeller inntar de lokale kadrene en passiv posisjon for ikke å legge seg ut med ledelsens linje. Men de setter ofte politikken ut i livet på en ubesluttsom og formell måte, eller de lar være å sette den ut i livet i det hele tatt. I alle tilfeller blir verdifull informasjon om motstanden mot ledelsens politikk usynlig for ledelsen. Veksten på sentralisme over demokrati senker informasjonskvaliteten for ledelsen, og som Det Store Spranget viste kan dette få katastrofale følger.

Deler av KKP, inkludert Deng Xiaoping selv, er klar over dette problemet. På den ene siden innser de at politiske reformer, som vil tillate pluralisme, er nødvendige for å gjøre partiets politikk lettere påvirkelig i forhold til folkets ønskemål. På den andre siden er de bekymret for at liberalisering i den politiske sfæren kan frigjøre krefter som de ikke kan kontrollere. Det partiet frykter mest av alt er at liberalisering skal føre til at det oppstår organiserte pressgrupper utenfor deres kontroll. Mens det er sant at et løst definert demokrati er avgjørende for om «De Fire Moderniseringene» skal bli en suksess, kan en for løs tolkning lett føre til politisk uro og dermed true reformene selv.

Kinas budsjettunderskudd

Å reformere økonomien er aldri en enkel oppgave. Dette er spesielt vanskelig når reformene er så omfattende som de kinesiske. Markedskrefter gir ny styrke, men virkningen er usikker. Når markedskreftene ekspanderer, blir ikke bare noen rikere enn andre, noen kan også få det verre. Dette er spesielt akutt når kineserne mangler et effektivt skatte- og overføringssystem. I tillegg til ulikhetsproblemet, kommer inflasjonsproblemet. Inflasjonen i Kina har vært et resultat av subsidier til ineffektive

statlige selskaper som skaper budsjettunderskudd, og et irrasjonelt prissystem. Kina har også et uegnet skattesystem som ikke skaffer staten nok inntekter. Skattesystemet, sammen med manglende vilje til å stramme inn kreditten, har ført til at det er inflasjonen som indirekte finansierer budsjettunderskuddene. Hvis ikke partiet vil gå så langt som å erklære at de statlige bedriftene har spilt fullstendig fallitt, vil tidspunktet for når infla-

sjonspresset kan bli bragt under kontroll, avhenge av hvor raskt de ineffektive statlige bedriftene kan gjøres lønnsomme. Et annet viktig problem er at reformene aldri kan bli akseptable for hele befolkninga fordi de har ulik virkning på levestandarden. Så partiet har et desperat behov for kontroll.

Diskusjonen så langt tyder på at demokrati er fint så lenge det ikke fører til organiserte pressgrupper utenfor

partiet, altså at det er greitt med petisjoner, men ikke å organisere, spesielt ikke å organisere et politisk parti. Men jeg vil gjerne gjøre det helt klart at det ikke er min hensikt å argumentere verken for eller mot behovet for en organisert pressgruppe utenfor kommunistpartiet i sosialistiske samfunn. Det jeg i første rekke er opptatt av er at det kinesiske eksperimentet demonstrerer behovet for radikale partier i den tredje verden som er i stand til å ta hensyn til at partiet vil forandre karakter når det vinner statsmakta. Det er stor forskjell på et opposisjonsparti og et regjeringsparti. For å takle dette problemet må partiene i det minste seriøst vurdere *institusjonalisert* demokrati, kanskje de må erstatte «demokratisk sentralisme» med «sentralistisk demokrati». Jeg vil overlate til leserne å vurdere fordeler og ulemper ved organiserte pressgrupper utenfor kommunistpartiet i sosialistiske land.

Plan kontra marked

Hva har det kinesiske eksperimentet lært oss om plan kontra marked? Ofte har plan blitt synonymt med sosialisme. Sannheten er at plan brukes både i kapitalistiske og sosialistiske samfunn. Både store selskaper og regjeringer i kapitalistiske land legger planer. General Motors lager en plan for sine investeringer i forhold til den forventede etterspørselen for motorkjøretøyer, og alle regjeringer i Vesten legger en plan for sine utgifter i forhold til forventede inntekter. Hva som skiller planene i øst fra dem i vest er graden og formen.

Kineserne har delt opp den makro-økonomiske planlegginga i to kategorier, sentralisert planlegging (mandatory planning) og veiledende planlegging (guidance planning). Sentralisert planlegging, som ofte kalles byråkratisk planlegging, foregår vanligvis gjennom direktiver. Det er denne typen plan som oftest assosieres med sosialistiske land. Veiledende planlegging er planlegging gjennom markedet, dvs. å stole på markedskreftenes innflytelse når det gjelder ressursfordelinga. Det kinesiske eksperimentet, med sentralisert planlegging, har en rekke fellestrekk med de øst-europeiske erfaringene. Men det økonomiske systemet er utrolig mangesidig. Det er bokstavelig talt milliarder av varetyper, og i Kinas tilfelle, millioner av arbeidsformer. Alle disse må koordineres for å produsere varene vi ser i butikkene. Som følge av denne kompleksiteten har den sentraliserte planlegginga ført til ekstrem byråkratisering, vareknapphet, flaskehalsar, omfattende standardisering og sløsing.

I det lange løp kan man ikke subsidiere hestekjerre-industrien ved å skattlegge profitabel industri — før eller siden vil det ikke være profitabel industri igjen til å subsidiere taperne. Bildet er fra en fabrikk som produserer dieselmotorer for landbruket.

FOTO: HSINHUA

KINA

Inflasjonsøkninga i Kina skyldes ikke bare den økte vektlegginga på markedskreftene. Årsaken ligger i de problemene som budsjettunderskuddene skaper. Man kan hevde at det er reformene som gjør disse underskuddene nødvendige, mens de tapsbringende statsbedriftene, som er en viktig årsak til underskuddene, er i ferd med å bli lønnsomme. Men det er klart at markedet i seg selv ikke er ansvarlig.

I et sosialistisk samfunn, akkurat som under kapitalismen, må arbeidet justeres i forhold til endrede behov i

Å argumentere for bruken av markedet i et sosialistisk land betyr ikke at markedet er hellig.

FOTO: NTB

samfunnet. Teknologi og menneskenes preferanser endres over tid. I forrige århundre krevde folk hestekjerrer, nå krever de biler. Da samfunnets krav endret seg fra heste-ekvipasjer til motorkjøretøy mistet mange mennesker arbeidet. Det er fristende å hevde at i et samfunn der markedet ikke styrer, kunne de som produserte hesterosjer bli skånet fra markedets tyranni. Men dette argumentet ser bort fra to viktige poenger. For det første var det ikke markedet som introduserte motorisert transport. Markedet formidlet bare informasjonen om at en teknologisk endring hadde funnet sted og at folk nå foretrakk slik transport. Sentraliserte planer ville ikke forandre dette. For det andre kunne markedsinstrumenter, som f.eks. skatter på forbruk, vært brukt for å subsidiere produksjonen av heste-kjøretøy.

I et rent kapitalistisk samfunn, i likhet med et markeds-sosialistisk, gjenspeiler prisene en relativ knapphet. I vårt eksempel faller prisene på hestekjerrer i forhold til andre varer som følge av forandringer i etterspørselen. Dette fører at hestekjerre- produsentene må innstille. En regjering, i et sosialistisk eller et kapitalistisk samfunn, kunne i teorien innføre en så høy forbruks-skatt (et markedsinstrument) på motorisert transport at det ville sikre at alle hestekjerre-produsentene overlevde. På lignende måte kunne et sosialistisk land med sentralisert planlegging utstede direktiver som regulerte produksjonen i begge disse sektorene, for på den måten å opprettholde sysselsettinga i hestekjerre-sektoren. I begge tilfeller manipulerer regjeringa etterspørselen for å opprettholde sysselsettinga. Men i motsetning til bruken av markedsinstrumenter, fører plandirektivene til uoverensstemmelser mellom prisene forbrukerne er villige til å betale og prisene som må til for at bedriftene går med overskudd. Dette gjør det nødvendig med subsidiering av hestekjerre-industrien. Men i det lange løp er det ikke mulig å subsidiere flere og flere industrigreiner etterhvert som etterspørselen endrer seg; man kan bare subsidiere tapsbringende industri ved å skattelegge profitabel industri. Hvis staten kontinuerlig subsidierer industri når den blir ulønnsom, vil det før eller siden ikke være noen profitable industrier igjen til å subsidiere taperne. Et annet problem oppstår i motorkjøretøy-industrien. Byråkratiske planleggere har en tendens til å prise varer som er underlagt produksjons-begrensninger så høyt at etterspørselen blir begrenset til det planen har fastlagt. Sluttresultatet er et svart marked i motorvogn-sektoren.

Både i Kina og Sovjet har den byråkratiske planlegginga ført til vekst i det svarte markedet, vareknapphet og voksende underskudd i statsbedrifter. Det er nettopp den byråkratiske planleggingas fallitt som har gjort at markedskreftene i disse landa nå blir tatt i bruk.

Markedssosialismen

I en markedssosialistisk stat med et effektivt skattesy-

stem som sikrer en rimelig akseptabel likhet, kan markedspriser sies å være en rimelig gjenspeiling av konsumentenes preferanser. Det vil si de preferansene som ikke er påvirket av en urimelig inntektsfordeling. I vårt eksempel med hestekjerre-industrien vil markedsmechanismene under slike omstendigheter fremme statens interesser over individenes. Selv under markeds sosialisme vil opprettholdelsen av sysselsettingen i hestekjerre-industrien medføre ekstra omkostninger for de som ikke jobber i denne industrien, gjennom høyere priser. En forbruksskatt på motorisert transport vil ikke bare heve prisen på slik transport, men vil også heve prisen på andre varer, i den grad motorisert transport er en del av produksjonskostnadene for disse varene. Derfor bør alltid en markeds sosialistisk stat på forhånd utrede de forskjellige konsekvensene av sin politikk, slik at en demokratisk prosess kan avgjøre hvilken politikk som skal følges.

Sosialisme har ingenting å gjøre med marked eller sentralisert planlegging. I en rein sentralisert planøkonomi vil fordelingen være avhengig av byråkrater; i en rein markedsøkonomi vil fordelingen være avhengig av usikkerhetene på markedet; og ingen av disse alternativene kan aleine garantere en akseptabel likhet, sosial rettferdighet eller individuell frihet. Men hvis marked kan eksistere både under kapitalisme og sosialisme, hva er da forskjellen mellom et marked under kapitalismen og under sosialismen?

I et reint kapitalistisk samfunn avhenger fordelingen utelukkende av markedets usynlige hånd. Videre blir arbeidskraft behandlet akkurat som enhver annen vare. Den betales med en lønn som bestemmes av markedet, og hvis en arbeiders tjenester ikke lenger trengs i en bedrift må arbeideren se seg om etter en annen jobb. Og hvis det ikke lenger finnes behov for en arbeiders ferdigheter innenfor økonomien, f.eks på grunn av teknologiske forandringer, må han sjøl bære omkostningene ved sin egen omskolering, eller hvis han er for gammel til det må han bli arbeidsløs.

Omsorgssamfunnet

Et ideelt markeds sosialistisk samfunn er demokratisk og tar ansvar. I vårt eksempel med hestekjerre-industrien, tas avgjørelsen om hvorvidt den skal opprettholdes eller ikke gjennom en demokratisk prosess. Det avgjøres verken av markedets usynlige hånd eller av byråkraterne. Hvis en bestemmer seg for å opprettholde hestekjerre-industrien, tas markedsmechanismene i bruk. Markedets usynlige hånd erstattes av statens synlige hånd som styrer markedets hånd. På den andre side, dersom en bestemmer seg for å tilpasse seg ny teknologi, må arbeiderne innen hestekjerre-industrien hjelpes til å skaffe seg nye ferdigheter. De som er for gamle til å omskoleres bør førtidspensjoneres, noe som delvis bør finansieres

gjennom de økte inntektene fra den nye teknologien. På den måten blir ikke de som gjøres overflødig av den nye teknologien, nektet å ta del i fordelene av den.

Å argumentere for bruken av markedet i sosialistiske land, betyr ikke at markedet er hellig. Spesielt vil vi av-vise synspunktet om at markedet er som en stemmeurne, forutsatt rimelig fordelte inntekter, der viljen til å kjøpe sammenlignes med en demokratisk stemme. Det er ofte vanskelig å se sluttresultatet av den kollektive handlingen til alle individene i markedsprisen. I hestekjerre eksempelet, er kanskje en enkeltperson bare villig til å subsidiere denne industrien til en viss grad. Skal han eller skal han ikke, for en egen ekstrautgift, kjøpe hestekjerre istedet for et motorisert transportmiddel. Sluttresultatet vil bli en hestekjerre-industri som er større enn hva en enkelt person liker. På den annen side, hvis han ikke kjøpte hestekjerre kunne han heller ikke være sikker på at denne industrien ikke ble nedlagt.

Massemobilisering

Markedet kan heller ikke bli en erstatning for masse mobilisering, dette gjelder særlig for frigjøringsårene. Akkurat som det var en oppgave for KKP å mobilisere bøndene til å sloss for jordreformer, er det nå en opp-gave for partiet å mobilisere massene til å sloss for økonomisk utvikling. «Det store spranget» i Kina viste at folk ikke bare reagerer i forhold til øyeblikkelige materielle incentiver, men også reagerer i forhold til forventet framtidig materiell velstand og til moralske incentiver. «Det store spranget» mislyktes ikke bare på grunn av dårlig planlegging, men også fordi kampanjen ble iverksatt på en så udemokratisk måte at den gjorde deler av bondemassen fiendtlig innstilt. Dette førte til at ledelsen fikk feilaktig informasjon om hvordan kampanjen forløp.

Ved siden av å være et demokratisk og omsorgsfullt samfunn, må et sosialistisk samfunn ha en viss grad av likhet. Dette kan oppnås gjennom et effektivt skattesystem og trenger ikke stå i motsetning til bruken av markedet. I de første åra etter frigjøringa, da velstanden var svært ujevnt fordelt og den Kinesiske økonomien fremdeles blegjenreist, var det naturlig å ha et rasjone-ringsystem. Markedet var da ikke istand til å sikre til-strekkelig mat og klær til alle. Men så snart velstanden var rimelig fordelt og økonomien var gjenreist, ga dette systemet ikke lenger mening.

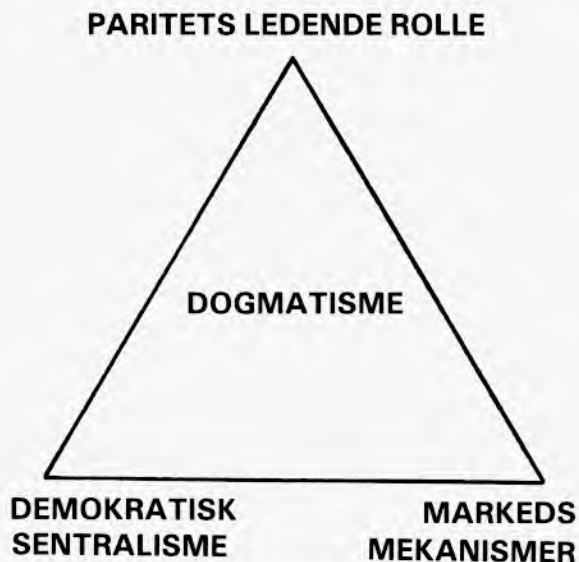
Fordeling gjennom ikke-markedsmechanismer kan ikke garantere likhet. Det er allment kjent at ulikhet kan forekomme og faktisk forekommer i stort omfang i samfunn som er basert på byråkratisk planlegging. Selv om det f.eks har blitt foreslått reformer i fordelingen av boliger i Kina, skjer fortsatt denne fordelingen stort sett gjennom ikke-markedsmechanismer, og her varierer boligstandarden kraftig.

KINA

Til forskjell fra i et demokratisk samfunn, brukes markedskreftene i et sosialistisk samfunn til å nå sosialt definerte mål, som er formulert av samfunnsmedlemmene gjennom en demokratisk prosess. Fordeling i et reint kapitalistisk samfunn hviler utelukkende på markedets usynlige hånd; i et markedssosialistisk samfunn bestemmes den gjennom den demokratiske prosessen og settes i verk av markedet.

Dogmatisme

Hvis en ny Mao et eller annet sted i den tredje verden

skulle skrive ned lærdommene fra den kinesiske revolusjonen på papir, ville han antageligvis sammenfattet dem i følgende diagram:

Inntil nylig hadde KKP en veldig dogmatisk tolkning av prinsippene om partiets ledende rolle, demokratisk sentralisme og markedets rolle. Fysisk utdeling av mat og andre nødvendigheter var nødvendig i revolusjonens første år. I seinere år har imidlertid sentralisert planlegging med sin innebygde ineffektivitet hemmet økonomiens vekst. Mao hadde ingen tillit til markedet. Selv om han var svært oppmerksom på farene ved et byråkrati (sentralisert og desentralisert) som var adskilt fra massene, så var han overbevist om at periodiske «kamper» og korrigeringskampanjer kunne sikre kontrollen med byråkratiet og sikre at kaderne alltid «tjente folket». Disse kampanjene, kulturrevolusjonen inkludert, førte med sin vold og vilkårlighet istedet ofte til at massene mistet tilliten til partiet.

Disse kampanjene ble igangsatt ovenfra, og hadde vague retningslinjer. Vilkaarlighet var ofte normen når det ble bestemt hvem det skulle kjempes mot og «korrige-

res». Med «den demokratiske sentralisme» som prinsipp ble disse kampanjene ofte en lettvinnt måte å straffe nonkonformistene på, for folk i ledelsen. I andre tilfeller kunne kadere i enkelte enheter melde seg frivillig til å «brennemerkes» som høyreavvikler for å fylle kvoten med høyreavviklere som var bestemt av høyere myndigheter. Med unntak av kulturrevolusjonen gikk gjerne høyere kadere uberørt av slike kampanjer.

Kinesiske erfaringer har vist at en må gjøre et valg mellom markedet og byråkratiet. Hvis en velger å ikke stole på markedet, må en stole på byråkratisk planlegging og dermed på byråkratiet. Selv om Mao var anti-byråkratisk av natur, valgte han byråkratiet som det minste ondet. Byråkratisk planlegging stiller to motsigende krav. På den ene side kreves det mye sentralisering for å sikre balanse i økonomien. På den andre side kreves utstrakt demokrati for å skaffe nøyaktig informasjon om folkets behov og om situasjonen i økonomien. Når folket etter frigjøringa mistet sin motvekt til partiet resulterte det i at «den demokratiske sentralismen» ikke lenger kunne garantere at ledelsen fikk nøyaktig informasjon.

Utvikling i Kina den siste tida tyder på at den øverste ledelsen i KKP har avklart motsigelsen mellom sin avsmak for byråkratisk planlegging og sin tradisjonelle avsmak for markedet. Selv om det ikke er total enstemmighet om hvor stor rolle markedet skal spille i Kina, er de enige om at bruken av markedet ikke er uforenelig med sosialisme. Med økt bruk av markedet vil byråkratiets rolle reduseres og partiet vil i mindre grad trenge seg inn i folks liv. Tolkningen av prinsippene om «demokratisk sentralisme» og «partiets ledende rolle» er i praksis, i alle fall i økonomien, liberalisert.

Innrømmelsen av behovet for slike reformer er samtidig en stilltiende innrømmelse av at det «sosialistiske mennesket» bare er et ideal, og ingen realitet foreløpig. Alle partimedlemmer er ikke selvoppofrende og de tjener ikke alltid folket. Videre, selv blant de prinsippfaste finner en ikke bare folk uten personlige ambisjoner. Derfor behovet for institusjonalisert demokrati. Det ustrukturerte og ikke-institusjonaliserte demokratiet som Mao var tilhenger av strakk tydelig ikke til. Dette kunne lett degenerere til anarki, som kulturrevolusjonen viste.

«Partiets ledende rolle», «demokratisk sentralisme» og «markedets rolle» er prinsipper som stadig har blitt debattert av partier på venstresida. Til visse tider i historia kunne de sammen betraktes som «dogmatismens triade» fordi de da ble fortolket så konservativt at ikke bare ble den økonomiske utviklingen til de sosialistiske landa alvorlig svekket, men det demokratiske prinsippet som sosialister alltid har holdt så høyt også ble tilside-satt. En kan bare håpe at fremtidige sosialistiske stater vil lære av erfaringene til de nåværende sosialistiske statene og unngå denne triaden. ■

TVIL OG TRO OM KINA

Eg vert sers bekymra for Kinas framtid fordi eg ser at mange av dei unge idag berre ser privilegiane som fylgjer med ein posisjon og ikkje ansvaret.

Av Kjerst Huddland

Sjølv om eg hadde høyrte ein del negativt om Kina før eg reiste dit i 1982, så hadde eg vel, som dei fleste andre radikale, lite tru på det eg hadde høyrte. Eg hadde jo vore på venskapstur tidlegare, og hadde kome heimatt mektig imponert over det eg hadde opplevd. Eg tykte *alt* i Kina hadde vore fantastisk. Men når ein er der over eit lengre tidsrom, oppdagar ein at ein er nøydd til å endra ein del synspunkter ganske drastisk.

Myter om Kina

Kva slags synspunkter hadde eg og dei fleste andre om Kina?

— Kina er eit fattig land, men alle har eit minimum av det som trengs for å leva; mat klede, tak over hovudet osv...til og med leiarane leve enkelt og spartansk.

— By-ungdomen reiste i lastebil-vis ut på landet for å slå seg ned og hjelpa til med å utvikle fedrelandet...alle jobba hardt og uselvisk for Kinas modernisering.

— Kvinnene var frigjorte. Der kasta dei ikkje bort tida med å sminke seg etc. Kinesiske kvinner gjekk i enkle, funksjonelle klær, hadde små, søte fletter, og smilte *alltid*.

— Kinesarane er nøysomme, hardt-arbeidande, snille og ærlige...alle har vel høyrte den historien om turisten som ikkje greidde å kasta eit par sko fordi kinesarane alltid ettersendte dei?

Det eg oppdaga slo etterkvart hol på dei fleste forestillingane eg hadde om Kina og kinesarar.

— Kina er fattigt, men det er og eit svært lagdelt samfunn, der privilegiane fylgjer posisjonen ein har. Privilegiane kjem ikkje fram på lønsslippen.

— Mange ungdomar blei overtala til å reise på landsbygda, men ein stor prosent har på ein eller annan måte, greidd å koma seg attende til byane.

— Bøndene jobber hardt, men ein kan knapt sei det same om tilsette i butikkar og bedrifter eigd av staten; der er ikkje få tilfelle der folk skulkar jobben i månadsvis og framleis får løn.

— Kvinnene *skulle* ikkje bry seg om korleis dei såg ut! Det er stadig ein stor grad av uniformering i Kina. I dei åra eg var der forsvant *alle* flettene, og permanenten

Vi må komme bort ifrå den uendelege diskusjonen om kva som gjekk feil i Kina, og innsjå at dei stod overfor ein innfløkt floke av gammalt og nytt, som dei då ikkje fekk løyst opp i, er eit av poenga til artikkelforfattaren.

FOTO: PETER M JOHANSEN

KINA

overtok. Høghælte sko er så «in» at eg knapt såg ei vak-
ken kvinne under 40 som gjekk med anna fottøy.

— Og så var det myten om den høflege kinesaren då.
Dei peikar og glor og roper «WAI-GUO-REN» (utlen-
ding) etter ein i det uendelege; dei spyttar overalt, inne
som ute; servicen er elendig både i butikkar og restauran-
tar, og klagar ein kan ein belage seg på ingen service,
korkje då eller seinare. Og bussane då! Der må ein nytta
alle knep for å koma seg på. Gamle og folk med små un-
gar greier som oftast ikkje å koma med.

8 av 10 bur på landsbygda

Diverre så reiser mange utlendinger heimat når dei har
nådd dette stadiet. Dei har mista draumen og ser attende
på Kina-oppdraget som noko dei «overlevde». Eg trur
dei fleste utlendingar gløymer to ting når det gjeld Kina.

1) Dei gløymer at 80% av det kinesiske folket bur på
landsbygda.

2) Dei greier ikkje å forestilla seg korleis det ville vore
å vera kinesar... dei freistar ikkje å sjå samfunnet med
kinesiske auge.

Det er når ein kjem ut på landsbygda i Kina at ein ver-
keleg fattar at Kina er eit tredje-verden land. Eit u-land
med ein enorm befolkning og enorme problem. Kva
slags utvikling har så landsbygda hatt?

Dei bøndene som bur rundt storbyane har vel stort sett
greidd seg best. Dei kan selja produkta sine i byane og
har i mange høve fått råd til å byggja seg store hus og i
nokre tilfelle kjøpa seg lastebil, moped o.l. Dette har
sjølvstøtt ført til problem, især i dei områda der nokre
bønder greier å betra inntekta vesentleg medan det store
fleirtalet ikkje greier det, sjølv om dei og jobbar hardt.

Ein høyrer mykje om desse rikbøndene som skal inspi-
rera andre. Ein kan jo spørja seg om det ikkje har ført
med seg ein god del misunnelse og heller lite inspirasjon.
Det me ikkje må gløyme er at for mange av desse bøndene
er dette ei endring ifrå eksistensminimum til det å
kunna bygga eit hus til sønene sine og å kunna kjøpa seg
fjernsyn og vaskemaskin.

Kina må sakte men sikkert mekanisera jordbruket
samstundes som det vert oppretta alternative jobber for
å unngå innflytting til byane. Dette er ikkje alltid så en-
kelt. Dei fleste service yrker har bøndene lite behov for,
så dei fleste arbeidsplassane må opprettast innan binæ-
ringar (fiskeoppdrett, husdyrhald som fjørkre og gris,
og handarbeid). Eller så må ein oppretta små-industri. I
områda rundt byane samt i kyststroka har det vore ei
blomstrand utvikling, men i innlandet støyter ein på eit
massivt problem: *transport!* Ein greier ikkje eller ein har
store problem med å skaffa råvarer og med å transporte-
ra ferdige produkt. For å gjera situasjonen endå verre,
så er dei områda som har dei største vanskane med dette,
dei som frå før var og er fattigast... Innlandet/fjellom-
råda i vest, nord og nordvest. Karrig jord, lange vintrar

og lange avstandar med dårlege eller rett og slett ingen
veggar, har ført til at desse områda låg/ligg etter i ut-
gangspunktet.

Kina slit enno med korleis ein skal få igang ei utvikling
i desse områda som kan føra til at områda greier seg utan
hjelp frå staten og greier å heva levestandarden til be-
folkninga i områda.

Urbant liv

Så var det byane. Sjølv om berre 20% av befolkninga bur
her, så vert det jo 200 millionar! Dei fleste som bur i by-
ane i Kina bur trangt. Byggjinga av bustader greier ikkje
å halda tritt med befolkningsauken. Dei eg kjende som
budde bra, i forholdsvis nye blokker, hadde to rom, eit
bittelite kjøkken og do.

Golv, tak og vegger av betong; enkle vindauger med
metallrammer. Kjøkkenet bestod av to kokeplater til-
kopla ein gassbeholdar og ein utslagsvask med kaldt-
vanns-spring. Stova fungerte som eteplass, stove og
soverom. Det andre rommet var til born, besteforeldre
samt kommoder o.l. Men når ein kjem ifrå å bu i ein av
dei «idylliske» småhusa med inngang frå eit smug, der
ein må ut for å henta vatn, og langt avgarde til eit kom-
munalt do, så er desse nye leilighetene toppen på luksus.
Ein ting er kinesarane nøye med... eg såg aldri hus av
nyare dato som ikkje hadde balkong.

Så litt til den verda eg vart kjend med; dei privilegerte,
dei som fekk seg utdanning. Korleis er stoda blant stu-
dentane i Kina?

Her verkar det på meg som om Kina enno slit med eit
enormt problem: Synet på utdanning og strukturen av
den høgare utdanninga.

Det har vore eit faktum at i århundrer, og enno i dag,
er vegen til eit betre liv ein eller annan form for høgare
utdanning. Difor er skulen hard i Kina. Når hovud-
metoden i undervisninga er utanat-læring, så kan ein
tenkje seg at ein stakkars unge må jobba for å hengja
med. Det skortar ikkje på oppmuntring og kjeft frå slek-
ta heller. Kva har dette ført til?

For det fyrste så fører det til ein elevmasse som stort
sett berre svelgjer det dei får servert og spyttar det ut
igjen til utallige prøver og eksamenar. For det andre fø-
rer det til ei enorm siling av elevane.

F.eks. er du bondeson/dotter har du omtrent ingen
sjansar til å koma inn på eit universitet. Det er ein skri-
kande mangel på kvalifiserte lærarar på landsbygda. Få
har råd til å betala for den privat-undervisninga som må
til for å greie opptaksprøven.

Kven kjem inn på høgare utdanning i Kina? Det er i
hovudsak to grupper. Det er anten born av intellektuelle
som sjølv kan hjelpa ungane sine, eller så er det born av
kadrar, Desse kjem inn på dei «rette» skulane pga. posi-
sjonen til ein av foreldra.

Når universitets-studentane er ferdig utdanna er det

Artikkelforfattaren fortel om sitt møte med dagens Kina, oppimot tidlegare opplevingar og tankar om Kina. Kontrastane er på mange felt store. Vi så på kinesarane som nøysomme, hardt-arbeidane, snille og ærlege, fortel ho.

FOTO: HSIHUA

staten som skal skaffa dei arbeid. Arbeidsoppgåver skortar det ikkje på i Kina, problemet er at alle vil bli i byane dei kjem frå og trekkjer difor i alle moglege trådar for å få tildelt ein jobb i området. Det meste av ekspertisen forblir i byane.

Kina sender studentar til utlandet for vidare-utdanning, men diverre så freistar storparten å bli i utlandet. Ein kan ikkje klandra dei; livet er absolutt meir behagelig i dei utvikla landa. Dessutan er det mange som ikkje greier å stola på staten; dei er redde for at leiinga atter ein gong skal slå ned på dei intellektuelle.

Trass i at staten kontrollerar innvandringa til byane, er det ei høg prosent arbeidsløse blant ungdommen. Dei som ikkje får tildelt jobb i fyrste omgang, vert oppmuntra til å gå saman og laga ko-operativer som kan driva med alt ifrå private restaurantar til sykkerverksteder. Problemet her er som på landsbygda... det er mykje ein ikkje kan gjera pga. mangel på råstoff, lokaler og energi.

Korleis er tankegangen til dei unge i Kina idag? Eg vil ikkje påstå at det ikkje førekjem politiske diskusjonar, men eg var forundra over kor lite til og med dei velutdanna visste (eller brydde seg om) politikk. Velskulerte i marxismen-leninismen var dei fleste iallefall ikkje, og veldig mange av dei som blei med i partiet gjorde det fordi det var det sikraste.

Kinas framtid

Eg vert særskild bekymra for Kinas framtid, fordi eg ser at mange av dei unge idag berre ser privilegiane som fylgjer med ein posisjon, og ikkje ansvaret. Trass i at det er og har vore mykje korrupsjon i Kina, trur eg og at mange av dei gamle kadrane hugsar fortida og tenkjer på dei som enno er på botn i samfunnet. Men korleis vil det kinesiske samfunnet utvikla seg når den generasjonen som aldri har opplevd krig eller svolt skal sakte men sikker overta viktige posisjonar? Kva slags posisjonar vil f.eks. born av høgtstående kadrar få?

Høflighet og respekt for individet blei ganske utrydda under kulturrevolusjonen. Korleis har dette påverka dei som var born dengong? Er det sant, som mange kinesarar hevdar, at ungdomen idag berre tenkjer på seg og sine?

Eg tykkjer iallefall at utviklinga i Kina er spanande, og eg trur ein skal vera varsam med å konkludera at «Ja, det var det systemet!» Kina burde aldri ha vore og kjem aldri til å bli ein modell for Noreg — dei to landa er altfor forskjellige på mange område. Men eg trur framleis Kina har og vil ha noko å læra andre 3.verden land. Kina skal halda liv i ein milliard menneskjer samstundes som ho eksperimenterer på mange plan; det er klart at ikkje alt er like vellukka alltid. Det verkar f.eks. som om kvinna si stilling har vorte vesentleg svekka, især på landsbygda der jentene vert tekne ut av skulen fordi dei tross alt skal giftas bort og dessutan trengs i heimen no som familien er vorten den økonomiske eininga.

Det florerer enno mange gamle haldningar om kvinner både på landsbygda og i byane. Mange av desse har kinesarane ikkje eingong byrja å takla. Ved forsøk på å konfrontere kinesarane direkte med dette, unnlot dei å svare, og me godtok altfor lett glansbilete av kinesiske kvinner som frigjorde og likestilte.

Når ein fasade slår sprekker kan ein anten snu ryggen til, ein kan freista å reparera han eller ein kan vedgå at ein har vore idiot og at det aldri vil finnast eit system som er 100% bra på alle områder.

Folk flest trur ikkje på Utopia. Men folk flest har ein sterk sans for rettferd. Eg trur at i ein vidare debatt må me koma vekk ifrå desse uendelege diskusjonane om kva som «gjekk feil». Me må innsjå at det ikkje var ein feil, men ein innfløkt floke som bestod av det nye og det gamle, som ein då ikkje fekk løyst opp i. Er det slik at Russland blei imperialistisk og Kina byråkratisk pga. fortida deira? Eller ligg det i systemet?

Er det å innsjå at Marx, Lenin og Mao var produkt av si tid og av det samfunnet dei tilhørde og dei begrensningane dette medfører, det same som å seie farvel til marxismen? Når kartet ikkje passar til terrenget, meiner eg det er kartet som må endrast. Eg trur at mange kinesarar har innsett dette. Kina kan ikke isolera seg frå verda og skapa «det perfekte» samfunnet innafor egne grenser.

Mange i Kina er dessillusjonerte...nokre vil berre ut og vekk; andre vil berre overleva i systemet. Men du har og dei som er interesserte i det som skjer; som vil diskutera politikk, som køyrer deg på dine oppfatningar. Det er lett nok å vera rein og raud når ein ikkje må ta ansvaret for at samfunnet skal fungera. Einaste måten å finna det ut på er å prøve og feile. Viser det seg at noko ikkje fungerer, må ein kassera det og prøva andre alternativ.

Kina er spanande, uansett om ein meiner at landet har forlete sosialismen eller ikkje...men ein ting burde me tenkje over: Kva er sosialisme? Me som framleis reknar oss sjølve som raude, kva slags sosialisme vil me ha? Kva slags sosialisme trur me eigentleg på, når ikkje eitt einaste av dei samfunna som har freista å byggja på eit sosialistisk grunnlag er «godkjent» av oss? ■

DEBATT

Folkekrig og Blåkopi

I dette debattinnlegget angriper Lars Borgersrud det han kaller Nina Andersens blåkopi av den Filippinske revolusjonens strategi for frigjøring. Dette lar seg ikke overføre som modell for en norsk nasjonal kamp mot en okkupert mener han.

Signaturen Nina Andersen utdyper sitt syn på folkekrig i tre artikler i KK sist sommer. Nina hevder at jeg forveksler folkekrig mot en okkupert med en væpna revolusjon. At jeg mener at bønder vil være landsforrædere under en okkupasjon. At «vi» (dvs. Nina m.m.) ikke bedriver «blåkopi». Ja mon det.

Det er ingen hemmelighet at folkekrig ikke opptar mange. Noen få av oss har fulgt den med stor interesse i mange år. Men blant progressive mennesker i Norge er dette helt på si- da. Det store flertallet av partimedlemmer ser det på samme måten. Jeg tror dette bl.a. har med å gjøre åssen partiledelsen har lagt opp til diskusjonen. Ikke noe område av vår politikk har vært så prega av autoritativt syn. Slik er det! På mange andre områder er ikke sånt salgbart lenger, og det er bra. Nå må det argumentasjon, fakta, undersøkelser til. Men på militærpolitikkens område er det fortsatt autoritetene som råder. Det er på tide å gjøre noe med det. Det er ikke tilstrekkelig bare å hevde at «kameratene på Filipinene mener at, derfor så...» Lager vi tomme skjemaer for åssen en folkekrig skal arte seg på et slikt grunnlag, så henfaller vi til tom formalisme. Om Nina står det i presentasjonen av henne i KK at hun har vært medforfatter av diskusjonsmaterialet som er sendt ut foran lagsmøtene i AKP(ml) om folkekri- gens strategi. Dette materialet er virkelig verdt en studie. Når Nina

skriver «...det betyr ikke at vi har drevet blåkopiering av Filippinske erfaringer og analyser...», så er dette langt fra sannheten. Materialet inneholder av konkrete referanser kun en rekke henvisninger til Filippinene samt til noen skrifter av Mao, og disse brukes til å begrunne konkrete faser i folkekrig i Norge. Jeg går ut fra at materialet er blitt til etter et entusiastisk besøk på Filippinene. Slike besøk er sjølsagt viktige å lærerike. Vår bevegelse har hatt en lei tendens til å la slike besøk få overdrevne og unyanserte teoretiske resultater. Jeg har vært med i denne bevegelsen i mange år og har opplevd mange overslag av denne typen. En blåkopi er en blåkopi.

Vårt lille parti har enkelte pussige trekk. Et av dem er at så mange som skriver innlegg opptre som vi var Mao sjøl, eller kanskje bedre, Stalin! Jeg skriver med overlegg «vi». Hvorfor ikke gjengi nøyaktig det motstanden hevder, og polimisere mot nøyaktig det? Når jeg skriver «...landsbygda vil bare være et krigsteater, et område hvor krig vil bli ført, men ikke ut fra klasseinteressen til de som bor der»(KK 3/6-87) så vrir Nina det til at jeg mener at småborgerskapet vil være potensielle samarbeidsfolk/landsforrædere, og mere til i samme lei. I stedet for å ta opp sånt tøys burde Nina ta opp det dreier seg om: Hvorvidt hovedtyngden av grunnlaget for kampen mot en okkupert vil ligge på landsbygda eller byene/tettstedene. Når jeg bruker formuleringen «ikke ut fra klasseinteresse» til de som bor på landsbygda er ikke det en tilfeldig valgt formulering. I Filippinene blir det ført en revolusjonær krig mot den filippinske statsmakta. Ikke mot en okkupasjon av en fremmed imperialistmakt. Ninas blåkopi er derfor i høyeste grad å overføre en analyse ikke bare fra den tredje verdens for-

hold, men også fra en situasjon med revolusjonær kamp til en kamp mot okkupasjon - som hun tenker seg i Norge. Her har marxismen blitt brukt til det værste den kan angripes for: Blind dogmatikk.

Det er Kominterns politikk ovenfor Mao og KKP med motsatt fortegn. Det har ingen hensikt å gjøre uenighetene større enn de er. Det er ingen grunn til raske og harde slag. Derimot grundig ettertenksomhet med fingeren i jorda. Noen særlig grunn til og tro at mønsteret i den væpna revolusjonen i Filippinene skal gjenta seg i kampen mot en (russisk) okkupasjon av Norge er det ikke. Ingenting i vår egen historie eller historia i vår del av verden tilsier dette.

Jeg kan tenke meg mange forskjellige politiske situasjoner som kan oppstå om Sovjet okkuperer Norge. Sovjet, USA og Kina kan i løpet av noen ti-år forandre seg drastisk. Den indre situasjonen i vesten kan også endre seg drastisk etterhvert som det finansielle sammenbruddet slår over i alminnelig depresjon. Alle våre tilvendte framtidsbilder er i ferd med å bli snudd opp ned. Å lage noe militært framtidsskjema er mer spekulativt enn noensinne. Vi må holde fast på hovedprinsippene for væpna kamp, massemobilisering, nødvendigheten av allianser osv. Når dette er sagt er det viktig å ha klart for seg at det er i de store befolkningssentrene at tyngdepunktet for allt vårt arbeid vil ligge. Også planlegging, forberedelser, rekruttering, oppøving og forsyning av en folkehær vil måtte skje her. Men å ha som utgangspunkt at vi under en sovjetisk okkupasjon uansett skal ha gående en åpen militær aktivitet på landsbygda i årevis på geriljaplanet, det må være galimatias. Resultatet kan være sjølmord og håpløs isolasjon fra massene. Når og åssen militær kamp blir mulig kan bare den politis-

ke utviklingen da avgjøre. Militær kamp er da ikke noe sesam-sesam. Det er middel til å oppnå et politisk resultat der og da.

Om Nina gjør fattigbonden til noe i retning av et religiøst prinsipp i sine skrifter og planer, så står Gunnar Gjertsen for det stikk motsatte i synet i to kronikker i KK i sommer, (21. Og22. juli). Folkekrig duger ikke mot en okkupant. Følgelig må AKP slutte med romantikken om « kvinner på skauen». Partiet må beholdes som politisk parti og ikke bli redusert til et annenrangs infanterikompani. Han tar eksempler fra Japans krig mot Kina, frigjøringskrigen mot Frankrike i Vietnam, partisankrigen i Albania og Jugoslavia til inntekt for det. Videre at det ikke finns eksempler på at det har lyktes å omdanne en geriljahær til en sterk konvensjonell hær i moderne tid.

Mange av betraktningene til Gunnar er jeg enig i. Men bare hvis vi legger en så snever ramme rundt det som han gjør. Det er helt klart at Maos styrker ikke klarte å kaste Japan ut av Kina. Men det er bare halve historia. Folkets frigjøringshær kunne ikke hamle opp med Japan i en enfronts situasjon, men var avhengig av en allianse med Kuomintang. Kuomintang kastet seg aldri ut i noen eksistens krig mot Japan, men ønsket å sitte på gjerdet for å kunne knuse kommunistene.

På tross av Chiang Kai-Cheks forræderi blei den Japanske invasjonen i det indre Kina stoppet. Japans strategiske krigsmål var å erobre Kina. Som følge av små utsikter til å klare dette direkte, blei Japan tvunget til å forsøke å ringe inn Kina ved å støte sørover mot Burma. Formålet var å stenge forsyningsveiene fra det allierte til det indre Kina over Burmaveien. Dermed måtte Japan strekke ut sitt okkuperte territorium enormt, og måtte forsvare det med kostbare engasjementer i øyområdene i vest-Stillehavet. Ved å bevare sine styrker hadde Mao dermed lagt grunlaget for Japans nederlag. At Japan kapitulerte lenge før deres ressurser var uttømt har med atombombingen av

Hiroshima og Nagasaki å gjøre. Mao hadde ikke latt japanerene i fred. Tvertimot var det Japan som innså at et direkte angrep mot det indre Kina med konvensjonelle styrker i front og partisankrig i bakre områder ikke var verd forsøket. For meg er dette et godt eksempel på at folkekrigen fikk avgjørende betydning på utfallet av krigen i den fjerne østen.

Jeg forstår Gunnar slik at han er enig i at partisankrigen bak de tyske linjene i Øst Europa hadde enorm betydning. Hvorfor klarte de ikke å omdanne partisanstyrkene til konvensjonelle hærer? Når det gjelder de okkuperte områdene i Sovjet, så er det helt klart at dette aldri var noen målsetting i det hele tatt. Partisanene skulle ikke omdanne seg til regulære stridsavdelinger før Den Røde Hær nådde områdene. I Jugoslavia var omdanningen i gang, men det er riktig at tyskerne ikke blei kasta ut av slike styrker hverken i Jugoslavia eller Albania. Men er dette et argument mot folkekrigen? Den andre verdenskrig var et hele. Tyskerne disponerte sine stridskrefter etter en plan og etter krigsutviklingen. Det eneste som kunne knuse Tyskland var at dets ressurser etterhvert ble oppbrukt. Om svekkelsen og sammenbruddene kom i det ene eller andre området først, avgjorde sjølsagt den detaljerte utviklingen der og da. Poenget er jo at folkekrigen i de bakre områdene i øst bant enorme tyske styrker, og dermed bidro sterkt til det samla sammenbruddet. Uten denne folkekrigen ville Tyskland hatt mye større stridskrefter disponible i fronten. Gunnar har helt rett i at å omdanne geriljakrig til konvensjonell krig er vanskelig, -i mange tilfeller umulig-, men hva så? Er det et argument mot å sette i gang en krig i de bakre områdene til en okkupant? Ville Gunnar heller velge å sitte med hendene i fanget etter at fronten var rullet forbi? Det tror jeg neppe. Vår oppfatning av folkekrig er at krigen er total. At den angår alle. At den er politisk. At folket må sloss på sine egne premisser for å frigjøre seg.

Over en million partimedlemmer deltok som soldater og befal i Den Røde Hær. Sett under ett førte Den Røde Hær en folkekrig god som noen, sjøl om det var en konvensjonell krig i fronten og partisankrig bak fronten. Denne hæren var et politisk instrument for kommunistpartiet, akkurat som FNL var det. Jeg ser den formen for konvensjonell krigføring som de førte som folkekrig så god som noen, på tross av feil og udåder som også skjedde.

Forøvrig vil jeg minne Gunnar på at Den Røde Hær faktisk blei skapt ved å omdanne en partisanhær til en konvensjonell hær i 1918. Etter at en brokete hær av irregulære avdelinger med kommunister i spissen hadde tatt makta i 1917, blei Den Røde Hær bygd opp på frivillig basis med disse væpnede avdelingene som utgangspunkt. Omdanninga til regulær hær var en svær prosess som skjedde under borgerkrigens første fase. Den blei leda av Trotsky, og var hans største historiske fortjeneste. Omdanninga skjedde under hard ideologisk kamp ved bl.a. Frunze akademiet. Diskusjonen rundt denne omdanninga finnes utgitt i vesten og omhandler de fleste av problemene vi har vært inne på i denne debatten. I iveren etter å finne eksempler på at folkekrigen aldri har klart å omdanne en geriljahær til en konvensjonell seierrik hær glemte du altså Lenins hær, Gunnar.

Jeg skal ikke ofre mange ord på Vietnamkrigen. De vietnamesiske kommunistene klarte ikke bare å utvikle en omfattende geriljakrig, men de klarte også å omdanne den til en konvensjonell hær. At nord blei frigjort først, og at det skjedde etter mange års vekslende krigslykke endrer ikke på dette. Det samme skjedde i Kampuchea. Det var ikke geriljastyrker som tok Pnom Phen, det var en regulær hær med store enheter, med stridsvogner, artilleri og forsyningsapparat. Men de trengte neppe 200 lastebiltransporter pr. dag pr. divisjon. ■

Lars Borgersrud

DEBATT

Stormagekatter?

— Å lage et begrepspar av voldtekt og overdreven morskjærlighet er egnet til å knuse utslitte mødre, hevder innsenderne.

I sitt innlegg på Klassekampens bakside 4/11-87, går Britt Britt Larsen til felts mot morsrolla. Reaksjonene har da heller ikke uteblitt. En kan trygt oppsummere at formen på hennes innlegg var egnet til å gi såre følelser. Men er det ikke for billig å mene at her står Larsens fornuft mot Schytte/Naustal/Nordlund sine følelser. Larsens frimodighet mot S/N/N sin sensurholdning. Larsens fordomsfrie radikale feminisme mot S/N/N sin biologiske feminisme. Et syn som deler folk i to: «De skyldige syndige menn og de uskyldige rene kvinner» (Moss, Vedeler KK 19,11).

Om det er noe som har vært hvitvaska i denne debatten, så er det innrettinga på Larsens reaksjonære utspill. De som har gått hardest ut mot oss, Allern, Moss, Vedeler og Britt Larsen sjøl, har ikke tatt kritikken vår på alvor hverken når det gjelder kvinnepolitiske linjer eller en vurdering av Larsen og også Myrdals skriverier. Vi skal ufarliggjøres med et stempel som sensurmakere. Kjersti Eriksen derimot får omsider et høflig svar, slik man rimeligvis behandler lederen i et ekte kaderparti.

Vi tror formen på Larsens innlegg for mange har gått i glemmeboka. Det kan være nyttig med en oppfrisking av hukommelsen med et knippe sitater: «I disse bestialske voldtektstider rettes lyset stadig mot jordas største trussel, nemlig mennene. Men i mørket sniker kvinnene seg upåaktet omkring, stormagekatter som eter sine unger og som inimellom roper «Voldtekt! Voldtekt!» slik at ingen oppdager hva de gjør og kan skrike «Kannibal! Kan-

nibal!» «Alle trenger kjærlighet, til og med voldtektsforbrytere, til og med kannibaler.» «Vi vet at de fleste ulykker skjer hjemme. Og det farligste mennesket for barnet vil ofte være det som er av hunkjønn, og står det nærmest med alt det medfører av anledning til å forme, knuse, ødelegge.»

Vårt hovedpoeng er at Larsens sjikanøse stil er egna til å knuse og ødelegge slitne mødre, som det finns en del av i dette samfunnet. Myrdals skriverier er egna til å sjikanere horer. Denne bekymringen deler hverken Alleren, Moss/Vedeler eller Larsen.

Larsen forsøker å appellere til vår humoristiske sans, vi ler fortsatt ikke!

Påstandene hennes var slik, i ly av voldtektsfokusering kan kvinner utøve følelsemessige overgrep mot sine barn. Ja, de bruker til og med menns seksualiserte vold som avledningsmannøver, så ingen skal oppdage dem. Hun sidestiller voldtektsforbrytere med såkaltte kannibaler. Bare 30% av mødrene fortjener etter hennes utsagn ikke denne betegnelsen. Hun stiller rettferdighetskrav om straffeforfølgelse av egoistiske mødre, og ikke bare stygge menn. Hun påstår videre at det farligste for barnet vil ofte være av hunkjønn. Noen innvendinger mot disse påstandene: Å sette opp dominerende morskjærlighet mot voldtekt er et bomskudd. Det enorme omfanget av seksualisert vold er vel dokumentert og omfanget av skadevirkningene likeså. Jentene blir brukt, føler skam, skyld og mindreverd. De psykiske skadene er både akutte og langtvirkende. At forholdene i den patriarkalske familien fører til mye trøbbel er velkjent. Mora er ofte utbytta og har mindre status og inntekt enn mannen. Hun er også ofte sulten på kjærlighet. Dette kan bl.a. føre til at

hun undertrykker eller stiller for store krav til ungene.

Folk lever i underskudd og skyld og vi må noen ganger forstå snarere enn å moralisere. Hva vi ønsker å vise er at voldtekt ikke kan danne begrepspar med overdreven omsorg, overdrevne kjærlighetskrav om du vil. En voldtekt eller incest er det liten grunn til å nyansere i forhold til ansvar. Det dreier seg om rå og nakne overgrep. Morsrollen har imidlertid alltid elementer av innlevelse og omsorg i tillegg til egoismen. Å opptre med 70% misslykka, egenkjærlige, hensynsløse mødre, kan ikke ha vært et ærlig forsøk på debatt. Så lavt er ikke Larsens nivå egentlig.

Det er to avgjørende hensyn Larsen burde ha tatt når hun skrev sitt innlegg. Det ene hensynet er til belastna mødre. Innlegget hennes oser av moralisering og harselering. Å sette voldtekt inn i denne sammenhengen kan virke svært urettferdig og sårende. Det andre er hensynet til voldtektsofre. Larsen tar tilsynelatende ikke seksuelle overgrep på alvor. («I disse bestialske voldtektstider») og lignende sarkasmer er ikke velegnet for et slikt tema.

Det er bra at våre motdebattanter er glad i ytringsfriheten og at den intellektuelle lek kan få boltre seg. Men, som også B.M. Bjørge hevder i et KK innlegg, dersom du sjikanerer «feil» gruppe eller «feil» person så vil grensen bli satt, også i KK. Vi foreslår at en slik grense også kan settes for å beskytte kvinner mot sexistisk sjikaner.

Denne debatten tyder på at revolusjonen vil ta vel vare på ytringsfriheten, i hvert fall for de intellektuelle. Men hva med hensynet til folk? Når setter ei utslått hore seg til å polemisere mot Myrdal? Uten hensynet til folk utvikler vi oss til politiske nesehorn som bare tar hensyn til posisjoner eller glitrende skriveførhet. ■

**Karen Schytte
Grete Naustdal
Jane Nordlund**

ANMELDELSER

100ÅR

Harald Berntsen har skrevet Folkets hus historie. Det har ingen gjort før han. Berntsen har klart å gjøre dette levende for oss ikke-historikere, skriver Jon Sjøtveit. — Han har også beholdt sin uavhengighet til oppdragsgiverne i DNA.

En sein oktoberkveld i 1977 raserte en shoveldoser det gamle, verneverdige Folkets Hus i Follidal for å gi plass til det nye samvirkelaget. Ledelsen i Samvirkelaget hadde dårlig tid fordi brevet fra riksantikvaren om verning allerede lå på postkontoret.

Konservator Hvamstad i Nord-Østerdal og deler av den lokale og sentrale arbeiderbevegelsen hadde da slåss en lang kamp mot de lokale DNA-politikerne for å redde en viktig del av arbeiderbevegelsens historie. Etter udåden strødde Follidal Samvirkelag salt i såret ved å søke LO's kulturutvalg om penger til å sette opp en miniatyr av Folkets Hus i vindfanget til det nye Samvirkelaget. Dette er det verste brev jeg har sett, sa sekretæren i Folkets Hus Landsforbund, Gunnar Andersen.

Konservator Hvamstad ba FHL om å sørge for å få skrive historien om Folkets Hus-bevegelsens historie i Norge. Gunnar Andersen fikk dette igjennom og i haust kom «100 år med Fokets Hus», skrive av den tidligere studentpolitikeren Harald Berntsen.

Da den moderne arbeiderbevegelsen kom i gang på slutten av 1800-tallet eksisterte det allerede en del Venstre — eller Høyredominerte Arbeidersamfund. Men når agitatoren Mauritz Jantzen kom til Kristiania i 1873 blei han utestengt fra Kristiania Arbeidersamfund. Etterhvert fikk politiet også stengt dansesalene for Jantzen. Han måtte gjennomføre møtene i friluft på Tjuvholmen. Mangelen på lokaler var en av årsakene til at det ikke blei noen fart over

organiseringen. I 1881 blei malersvennene jaga fra Tulinløkka og måtte holde møte i en hage på Majorstua. Situasjonen er den samme ellers i landet. I resten av Skandinavia har den nye arbeiderbevegelsen satt i gang med bygging av egne lokaler for å slippe unna politiet.

Berntsen forteller den viktige, men lite kjente historien om de svenske, syndikalistiske steinhoggerne som starter opp arbeiderbevegelsen i Østfold. På Spjerøy (Hvaler) bygger steinhoggerne i 1898 det første Folkets Hus i Norge. De måtte sette bort arbeidet fordi den lange arbeidsdagen gjorde dugnad umulig. Bare under streik er dette mulig. Inntekter fikk Huset blant anna ved å selge luksusvarer som seigmenn og små sigarer på festene.

I flere tiår sto kampen om hvem som skulle ha kontrollen med de gamle borgerlige Arbeidersamfunds lokaler.

Høyrefolka i Hommelvik klarte å kuppe lokalet i 1913 og snobben holdt fest under politibeskyttelse. Men arbeiderne storma lokalet og fikk satt en stopper for festene. Også på Hedmark hadde Castbergs Venstre kontroll over Samfundene fram mot denne tida. 10 år seinere gikk disse tidligere Venstreforeningene over til NKP etter splittelsen i 1923. I begge tilfellene endte det i en rekke rettssaker. Men disse overgangene kan belyse Scheffloe sitt utsagn om at NKP er Venstres ektefødte barn. Berntsen mener at både kampen mot og sammenhengen med den gamle borgerlige arbeiderbevegelsen ga en poli-

tisk-demokratisk strømning i den moderne bevegelsen. Dette ser han i motsetning til den faglig-økonomiske retningen som kom fra de nye industristedene og som kom fram gjennom Tranmæls Fagopposisjonen av 1911. Dette kan forklare at DNA får hegemoni på Rjukan, men ikke at NKP dominerte i Odda. Seinere i boka tar han på nytt opp denne tråden ved å vise at embetsmannssønnene i Moi Dag satser på at arbeiderbevegelsen skal bli ei kraft som kan fornye statsapparatet. De er ikke opptatt av arbeiderbevegelsens sjølstendighet i forhold til det borgerlige samfunn og stat. Jeg synes disse sporene i radikalismens historie er spennende. En bedre forståelse av forholdet mellom klassekamp og radikalisme i norsk historie vil

Dette patrisierhuset hadde tilhørt Cora Sandel da arbeiderbevegelsen i Tromsø kjøpte det i 1910. Bildet er hentet fra boka: 100 år med folkets hus.

ANMELDELSER

gjøre det lettere å begripe understrømmingene i dagens venstreside.

På de nye industristedene gikk rallarene umiddelbart i gang med bygging av Folkets Hus. Og ikke nok med det, rallarene på Rjukan, med Kristoffer Uppdal som en av lederne, vil ha sitt eget bibliotek. De vinner kampen mot «filantropene» i Hydro, som ser hvor viktig det er å få kontroll over bøkene, og snart hadde etablert et bibliotek i Folkets Hus som har den høyeste utlånsprosenten i landet. Rallaren er en lesende arbeider. Kristoffer Uppdal tar på AFL kongressen i 1910 opp Rjukanarbeidernes forslag om et eget fond for bygging av Folkets Hus, og Folkets Hus Fond blir oppretta på grunnlag av to øre ekstra i månedskontingent.

Folkets Hus historie er også historien om kampen mellom de ulike syn på alkoholen. Mange hus fikk lån fra bryggeriene mot at de fikk enerett på ølsalget. Men avholdslinja hadde sine sterke talsmenn i arbeideravholdslaget Verdandi, som mange steder var andelseier. Avholdslinja var en viktig del av «den nye retningen». Kampen mot fylla var en viktig del av arbeidernes kulturelle reising. Men de mange lokalene som hadde bindt seg til bryggeriene hadde ikke økonomi til å klare seg uten restaurasjon.

De dårlige tidene i 20 og 30 åra førte til at mange Folkets Hus gikk konkurs. Men samlingen av sosialdemokratene og DNA i 1927 førte, sammen med en midlertidig konjunkturoppgang, til ny optimisme flere steder. På Rjukan sto i 1930 et nytt Folkets Hus ferdig midt i sentrum. Det var bygd i flott funksjonalistisk stil og prisen var den utrolige sum-

men på 780 000 kr. Huset blei rekna som det prektigste i Norden ved sida av Helsingfors Folkets Hus. Folkets Hus Fond kunne bare bevilge det obligatoriske lånet på 10000 kr. Frydenlund og Hydro var de viktigste långiverne. Lock-out og innskrenkinger førte til at Huset gikk konkurs allerede i 1933, og Hydro overtok. Det første Hydro da gjorde var å meisle vekk FH-merket, til rjukanarbeidernes store forbannelse. Huset blei levert tilbake, men her er det uoverensstemmelse mellom kildene. Berntsen har i det sentrale arkivet finni ut at Folkets Hus-foreningen fikk Huset vederlagsfritt tilbake fra Hydro i 1940. Mine kilder forteller at Hydro solgte Huset til foreningen i 1946 for 280000 kr. etter at lederen i kjemisk, Karsten Thorkildsen, hadde lagt et hardt press på Hydro. Dette bør være en utfordring for den som vil skrive Rjukan Folkets Hus historie.

Med Nygaardsvolds regjering kom de første tankene om Samfunnshus. Men først etter krigen kom det fart i sakene. I 1947 blei Folkets Hus Landsforbund etablert, som en upolitisk organisasjon for alle forsamlingshus i landet. Men LO skulle velge flertallet i styret. Dette blei en fiasko. De borgerlige var redd for LO's kontroll, mange lokale arbeiderforeninger sloss mot DNA's nye linje om bare å bygge samfunnshus. Arbeiderne i Hammerfest reiste sitt eget Folkets Hus på tross av gjenoppbyggingsplanene. De brøyt dermed med arbeiderbevegelsens nye arkitekter. Det raserte Finnmark var nemlig planleggerens hvite ark. Nå skulle den nye samfunnssolidariteten overta etter klassesolidariteten. Arbeiderbevegelsen ved makta har

ansvar for hele folket. Mellomkrigstidas særegne arbeiderorganisering på kulturen og idretten skulle opphøre. Mye blei rasert, men Folkets Hus klarte ikke DNA å utradere. Derimot skjedde store samfunnsendringer som endra behovene. Sentraliseringen på 60-tallet førte til at mange hus i utkantene blei nedlagt. Bilen gjorde ungdommen i stand til å oppsøke festlokaler eller restauranter med dyrere musikk og servering. Folkets Hus Landsforbund fikk i disse åra flere henvendelser om hjelp til å få bygd om inngangspartiene slik at det blei umulig for nye gjester å se hvor mange folk som var i lokalet før de løste billett. Kinodrift, som hadde vært en viktig inntektskilde mange steder, blei utkonkurrert av fjernsynet. Det kollektive samfunnet blei avløst av det private. Spørsmålet om offentlig støtte til Folkets Hus blei etterhvert prekært.

Kommunelovens §23 satte forbud mot støtte til politisk virksomhet. Og staten ville bare støtte samfunnshus. DNA kunne endra disse reglene siden krigen, men de holdt tilbake. Argumentet var at de borgerlig styrte kommunene ville bruke pengene til de borgerlige partiene. En mer sannsynlig forklaring er nok at offentlig støtte blei brukt som virkemiddel til å trumfe gjennom samfunnshuslinja overfor Folkets Hus tilhengerne. I 70-åra kom forandringen. Ideene var som så mange ganger før importert fra Sverige. DNA's nye kulturpolitikk var å satse på støtte til organisasjonslivet. Organisasjonene var ryggraden i kulturlivet. Kommunelovens §23 blei oppheva i 1975 og fra 1986 fikk Folkets Hus statsstøtte.

Den 500 siders boka tar opp ei mengde viktige problemstil-

linger som det ikke er mulig å komme nærmere inn på. Krigshistoria gir oss et godt bilde av hvordan samfunnet fortsatte å fungere med byråkrati og nye makthavere. Han beskriver hvordan kampen mellom NKP og DNA foregår også på dette området, og hvordan makta er overordna de demokratiske reglene når det er nødvendig for storebror. Kvinnenes stilling som kaffekokere, eller som forlystelse for mennene på Folkets Hus kinoene er også med. Boka er viktig fordi den sosiale og den politiske historien er tatt med slik at vi får sammenheng i hendelsene. Men Berntsen har valgt å være svært detaljert slik at mest mulig av den lokale historien er med i tillegg til den kompliserte organisasjonshistorien. Alle har dermed fått sitt, men dermed blir også boka vanskeligere tilgjengelig. Jeg trur likevel dette har vært nødvendig. Berntsen har tross alt klart å gjøre denne viktige delen av historien levende også for oss ikke-historikere. Og arbeidet er virkelig en pionerinnset. Folkets Hus er nesten ikke nevnt i andre verk om denne tida. Hverken Yngvar Ustvedts etterkrigshistorie eller Norges Kulturhistorie har nevnt Folkets Hus. «Det Moderne Norge» har nevnt Folkets Hus i en bisetning.

Berntsen har som historiker beholdt sin uavhengighet av oppdragsgiverne i det DNA-kontrollerte Folkets Hus Landsforbund. Det er interessant at han likevel har fått et nytt oppdrag med å skrive Sørmarkas (LO-skolens) historie.

Jon Sjøtveit

100 år med folkets hus
Harald Berntsen
Tiden 1987

OPPRØRET

Røde Fanes 1988 meny

1. Det moderniserte Kina.

2. I et hav av fiender.

Om erfaringer fra oppbygginga av Nicaragua, med spesiell stor vekt på kvinnes stilling.

3. En ny helhetstenking.

Gir utviklinga i vitenskapen grobunn for en nye omfattende helhetsforståelse som bryter med materialismen? Teoretiske erobringer innenfor fysikken representerer en utfordring til marxismen.

4. Nairobi kontra Oslo.

I sommer arrangeres det en svær kvinnekonferanse i Oslo av nordiske kvinneorganisasjoner. Røde Fane setter sin egen dagsorden, og bringer materiale som burde stå i sentrum for det offisielle arrangementet.

5. Rasisme

6. Væpna frigjøring i Europa.

Krigen i Nord-Irland — så geografisk nær — men likevel fjernt fra vår norske virkelighet.

TRENGER EN RETNING FOR TEORI — MOT SPONTANISMEN

VI TRENGER KRITIKK OG ABONNENTER

Tidens teoretiske moteluner drar i flere retninger. Teorier fornektes, det er en herlig blanding av religion og vitenskap, og kampen om verdensbildet tiltar. Røde Fane trekker i en annen retning. Behovet for å gå i dybden, bruke marxistisk teori på de bruddstykkene av virkeligheten som vi opplever er en oppgave for Røde Fane.

Samtidig synker antallet abonnenter og kritikken av tidsskriftet burde absolutt vært større. Muligheten for å drive en grundig debatt om retning og innhold i kvinneopprør og arbeideropprør ligger også til Røde Fane.

Vi er avhengig av både kritikk og abonnenter. Abonnent-tallet er jevnt synkende og ligger i dag på rundt 1300. Dette er ikke nok til at Røde Fane skal holde seg flytende.

VERVEPREMIER

Alle som verver mer enn fem abonnenter kan velge seg ei av følgende bøker som blir gratis tilsendt i posten.

John Fante: 1933 var et dårlig år. Tronsmobok.

Kai Petersen: Når hende vad. Verdenshistorisk oppslagsbok. Tidsperioden 1500-1982.

Göran Assbring: I Eritrea. Bild Förlaget Oppna Ogon.

Stephen Jay Gould: Pandans Tumme. Ordfront förlag.

Roland & Sabrina Michead: Afghanistan. Thames and Hudson.

Simone de Beauvoir: Mandarinene. Den norske bokklubben.

Vladimir Mayakovsky: Listen. The Redstone Press.

Verver du mellom en og fem abonnenter får du tilsendt tre tidlige nummer av Røde Fane etter valg.

NYHETER OG SYNSPUNKTER

Et nytt Atlantis?

Er det i ferd med å dannes en ny atlantisk militarisert økonomi? Det er John Lovering som stiller dette spørsmålet i siste nummer av *Capital & Class* (nr.33, vinter 1987). Det er to forhold som særlig aktualiserer dette spørsmålet, — De siste ti års kraftig økende militærutgifter i vesten og spesielt USA, og de stadig sterkere bånd som knyttes mellom militærindustrien i disse landa.

Fra 1976 til 1985 økte de amerikanske militærutgiftene nesten dobbelt så fort som Brutto Nasjonal Produktet (BNP). Mens militærutgiftene i 1976 utgjorde ca 5.3% av BNP, utgjorde de i 1985 ca 7.4%. Dette betyr f.eks at den amerikanske militærindustrien idag er langt større enn den samlede økonomien i India.

Samtidig knyttes båndene mellom den amerikanske og europeisk/japanske militærindustrien stadig strammere. Mens USA i 1984 solgte 7 ganger så

mye våpen til Europa som de kjøpte tilbake, var dette forholdet sunket til 1.6 i 1986.

«— En viktig nykommer i denne gruppen er Japan, som har utviklet ekspertise innen sentrale områder av teknologisk interesse for USA, spesielt fiberoptikk.»

Loverings analyse plasserer seg innen den såkalt «regulerings-skolen», en politisk økonomi beslekta med marxismen og med utspring i Frankrike (se *Alain Lipietz: «The Enchanted World», Verso 1985* og «*Mirages and Miracles», Verso 1987*). Regulerings-skolen mener at kapitalismen kan klassifiseres som flere forskjellige produksjonsforhold. Disse kan eksistere parallelt geografisk, eller følge hverandre kronologisk innen et geografisk område. Lipietz har spesielt studert det han, etter Gramsci, har kalt Fordismen. Fordismen har dominert I-landa i hele etterkrigsperioden fram til midten av

70-tallet. Den har vært preget av produktivitetsøkning, masseproduksjon av dyre forbruksvarer, jevn levestandardøkning for arbeiderklassen og et nærmest korporativt politisk system.

Et særtrekk ved regulerings-skolen er at den skyr formålsetta funksjonelle forklaringer. Så snart et akkumulasjonsregime som Fordismen har oppstått, virker de forskjellige elementene gjensidig opprettholdende på hverandre. Dermed slipper de unna absurde forklaringer som at det i en periode er nødvendig for imperialismen å utsulte arbeiderklassen, mens det i neste periode er like nødvendig å feite den opp.

Generelt skaper dette trekket problemer for regulerings-skolen når den skal forklare lovmessig utvikling. Det blir vanskelig å peke på hvilke krefter som står opp mot hverandre i historia, og hvilke utviklingsveier disse kreftene trekker i retning av. Hos Lovering diskuteres ikke rustningsindustrien som en reell krigsforberedelse.

Spørsmålet er, vil Europa og Japan knyttes tetter til USA, eller vil de sprekke i tre uavhengige maktblokker? Sentralt i Fordismen stod USAs militære og finansielle hegemoni. De kreftene som undergravde denne enheten fram mot krisa tidlig på 70-tallet, var den høyere produktiviteten i Europa, spesielt Vest-Tyskland, og Japan. Denne tendensen har blitt forsterket de siste 15 åra, og var gjennom underskuddet på den amerikanske handelsbalansen, en av de avgjørende årsakene til børskrakket i oktober i fjor.

Regulerings-skolen har rett i at historia ikke går på skinner, men om folket i Europa ikke blir dradd etter den amerikanske militarismen, er det mest sannsynlige i dag at det vil følge et pro-sovjetisk eller eurososjialistisk borgerskap. Håpet ligger hos arbeiderklassen, men da må oppmerksomheten rettes mot de systematiske angrepene på arbeiderklassens klassebevissthet og kampkraft. ■

Jon Sandvik

Kvinner og ledelse

«Enhver leder ser seg selv i øyene hver morgen han barberer seg, men tenker han på hva han ser og hvilken type leder han er?» Denne stillferdige forside-teksten er stilt i kontrast til et bilde av den kvinnelige lederen som ser seg sjøl i speilet. Dermed er hovedtemaet i heftet «Kvinner og ledelse» antydnet. Heftet ble utgitt i 1987 av Likestillingsrådet og Lederopplæringsrådet i Norge i felleskap. Det dreier seg først og fremst om det demokratiske kravet om at kvinner skal bli ledere i like stor grad som menn.

At prosjektets sponsorer er Forbruker og administrasjonsdepartementet, Administrativt forskningsfond ved Handelshøyskolen, IKO Management

A/S og Norsk Arbeidsgiverforening, forteller muligens at den norske omstillingskapitalismen ser ressurser og fordeler i å drive fram flere kvinnelige direktører og andre ledere. I det minste viser det at borgerskapet veit at likestillingstiltak har en høy stjerne i folkemeninga.

Heftet dokumenterer grundig at kvinnenes inntog i arbeidslivet, har vært et inntog i bønn. Andelen kvinner synker fort ettersom vi nærmer oss stillingene med makt og prestisje. Dette gjelder både offentlig og privat sektor, og skulle være godt kjent fra før. Heftet drar også fram en del mekanismer som holder kvinnene på plass. For å lykkes må hun være en av gutta. Skal hun settes på plass av en

mann, blir hun gjort til kvinne igjen. Er det fordi hun mangler kone at hun ikke blir leder? Hun skal balansere omhyggelig mellom fag og kvinnelighet, mens hun risikerer å måtte være omsorgsperson - både mor og venninne for gutta. For å lede står jo egentlig i motsetning til det kvinnelige.

Brit Førde sier at like muligheter til å bli sjef vil ikke kvinner ha før like mange kvinner som menn inntar sjefsstolene. Det er utvilsomt sant, men det er neppe middelmådighetene som NAF er på jakt etter. Når arbeidsgiverforeninga betaler for et prosjekt som viser fram eksempler på kvinnebedrifter med flat lederstruktur der verdien av å etablere nettverk blir framheva, så kan dette bety at de ser at slike fleksible økonomiske enheter kan bli nyttige redska-

per som supplement til mennas gammaldagse pyramide-bedrifter i det døgnåpne flexisamfunnet.

Froy Design er et eksempel på en kvinnebedrift med fire jenter i en flat ledelse. Mye virker positivt i dette initiativet i en nedlagt skole på Dønna utafor Sandnessjøen. Men kapitalismens lover kan den ikke sette seg utover. Det viser seg i følgende nøkterne konstatering om syarbeidet: «Dessverre er det alt for dårlig betalt». Så sjølvklasesamfunnet kan nok ikke noe nettverk flette seg ut av.

Et siste godord fortjener statistikkene som er presentert i heftet. For den som vil se etter det, blir statistikker som viser mangelen på kvinnelige sjefer til statistikker som viser kvinnenes dominerende stilling i de nye arbeiderklassegruppene. Interes-

NYHETER OG SYNSPUNKTER

EF og supermaktene

Det svenske tidsskriftet *Clarté* er kommet med et nytt nummer. Denne gang er temaet EF.

Nummeret åpner med en artikkel av dansken Andreas Nissen, tilknyttet det danske Kommunistisk Arbejderparti. Hans artikkel er en god gjennomgang av de prinsipielle motargumentene mot EF — for de av oss som måtte ha kommet i tvil — etter at EF i seksten år har vært et slags ikke-tema i norsk politisk debatt.

Nissen viser at EF er noe langt mer enn en tradisjonell samarbeidsorganisasjon mellom uavhengige stater. EF har også overnasjonal myndighet. EF vedtar direktiver og forordninger som er bindende for medlemsstatene og som hvert enkelt land skal føre inn i sin nasjonale lovgiving. Og hvis EFs lovgiving og den nasjonale står i motsetning til hverandre, så er EF-lovgivinga overordnet.

Konflikter som måtte oppstå

sante ting finnes også om utviklinga av forholdet mellom kvalifisert arbeid og enkelt rutinearbeid på kontorene. I NAF bedriftene jobber nå bare en tredjedel av de mannlige kontorfunksjonærene i disse to laveste klassifiseringene, mens vi finner nesten nitti prosent av kvinnene her. Denne prosenten har vært stabil fra 1956 til 1985 for kvinnes del, mens mennas tall på en tredjedel hal falt fra ca to tredjedeler i 1956. For både menn og kvinner gjelder det at andelen kvalifisert arbeid har økt på bekostning av enkelt rutinearbeid. I gruppa enkelt rutinearbeid er det nesten ikke menn igjen. Dette sier sikkert noe om vurderinga av menns og kvinners arbeid, men muligens også noe om utviklinga av arbeidet. ■

Trond Christoffersen

mellom EF og medlemsstatene, eller mellom medlemsstatene, avgjøres av EF-domstolen. EF-domstolen kan også *endre* beslutninger som er tatt av de nasjonale domstolene når det gjelder tolkningene av EF-bestemmelsene.

Innad i EF er det drakamp mellom to forskjellige instanser, ministerrådet og EF-kommisjonen. I ministerrådet er hvert enkelt land representert med sine ståtårader. Ministerrådets motpol, EF-kommisjonen, administrerer EFs lovgiving og utarbeider forslag som ministerrådet skal ta stilling til.

Det ligger i saks natur at det finnes et motsetningsforhold mellom kommisjonen og ministerrådet. Kommisjonen forsøker å drive integrasjonen i fellesmarkedet så langt som mulig — for på den måten å styrke sin egen posisjon. Denne drakampen mellom ministerrådet og kommisjonen foregår daglig i store som i små saker.

I en annen artikkel i *Clarté* argumenterer Staffan Dahllöf mot den tradisjonelle nordiske radikale kritikken av EF. Han mener at motstanden mot EF er preget av en idyllisering av «demokratiene» i Norden. Han mener at EF-motstanden, selv om den har sitt utspring i vens-tresida, i sin karakter blir konservativ.

Og han skriver: «Det er i dag herrenes talsmenn som slår om seg med etiketter som internasjonalisme, europisk solidaritet og enighet over landegrensene, mens det har falt på de mer eller mindre folkelige EF-motstanderne å slå vakt om tollgrenser, passkontroller, egne skattesatser og retten til å være seg sjøl nærmest.»

Dahllöf argumenterer for at man ikke bare kan se EF-spørsmålet fra en europeisk synsvinkel. Det avgjørende, etter hans

mening, er EFs avhengighetsforhold til USA. Han mener at den EF-kritiske venstresida ikke har vært opptatt av motsetningene mellom USA og EF. Og han skriver: «...Brüssels direktiver (kan) i noen tilfeller være (...) bedre sammenlignet med Washingtons diktat.»

Andreas Nissen er ikke uenig at det finnes interessekonflikter mellom de europeiske statene og USA. — Det europeiske borgerskapet ønsker en større integrasjon for å styrke seg i konkurransen mot USA. Målet er å gjøre det kapitalistiske Vest-Europa til en samlet økonomisk og politisk faktor som kan måle seg med USA og Sovjet i verdenspolitikken. De har erkjent at ingen av de middelsstore kapitalistiske landa i Vest-Europa kan klare det på egen hånd, skriver Andreas Nissen.

Men problemet er at den vest-europeiske kapitalen ikke er tilstrekkelige «europisert» for at den uten videre kan skape en vest-europeisk felles-kapitalisme. Det finnes selvfølgelig mange multinasjonale selskaper — men de samarbeider heller med USA og Japan enn med selskaper fra andre EF-land.

EF er derfor rammen for en *innbyrdes* rivalisering mellom «de fire store», hevder Andreas Nissen. Han legger også vekt på at arbeidet med å skape et felles marked for varer og tjenester i EF innen 1992 går veldig tregt. Hans oppsummering er: «Det er denne doble rivaliseringa (innbyrdes og i forhold til USA/Sovjet) som ligger bak EFs motsigelsesfulle utvikling: på den ene siden ambisiøse planer om «tettere union», på den andre siden krise og stagnasjon.»

Nissen diskuterer også muligheten for et EF «med to hastigheter». I en slik modell ville Vest-Tyskland, Frankrike og Benelux-landene gå sammen i et særegent utenrikspolitisk og militært samarbeide ved siden av

de øvrige medlemslandene. En slik utvikling, eventuelt utvidet til en fransk-vesttysk-britisk akse ville være en konsekvens av at det vest-europeiske borgerskapet har selvstendige politiske, militære og økonomiske interesser — interesser som ofte kommer i motsetning til den amerikanske imperialismen.

Dette ville bety et puff framover i retning en vest-europeisk supermakt, skriver Andreas Nissen. Han mener en slik utvikling er mulig, men slett ikke gitt — ikke minst fordi den vil støte på sterk motstand fra EF-land som ikke har noen interesse av en fransk-vesttysk stormaksallianse som erstatning for den amerikanske.

Er EF i ferd med å bli en virkelig union, spør Andreas Nissen, og svarer: — En union forutsetter integrasjon og harmonisering, og unionens bestanddeler må være på noenlunde samme nivå. Men ved å oppta nye medlemsland fjerner man seg mer og mer fra den homogeniteten som tross alt preget de opprinnelige seks EF-statene. Et Europa med to hasigheter kan bli en løsning for de «gamle» EF-landa. Men et slikt skritt ville samtidig bety en oppløsning av det nåværende EF.

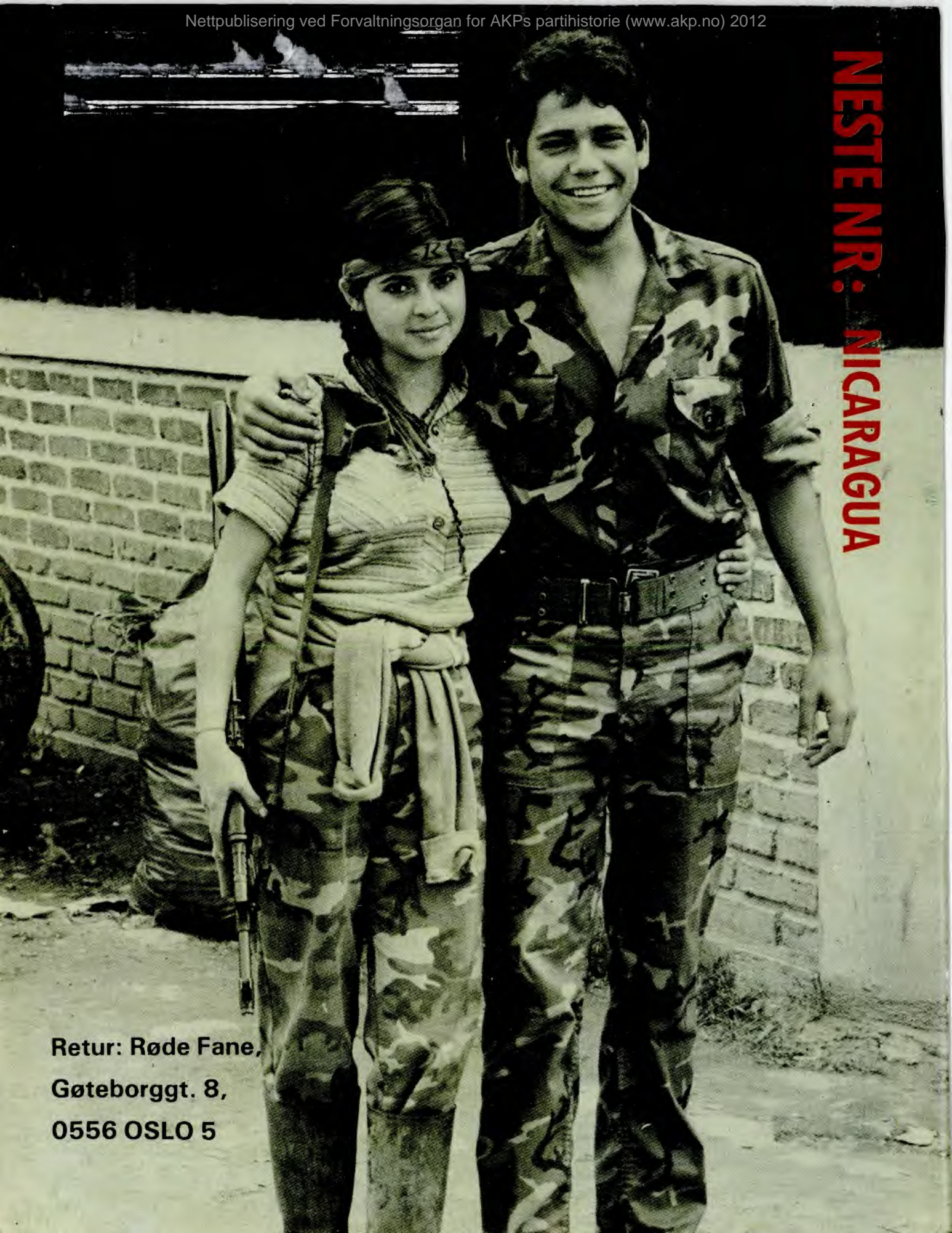
Nissen mener en slik utvikling vil være en ny trussel mot de nordiske landa. Da ville Danmark bli en satellitt i en sentral-europeisk stormakt, og han mener en slik utvikling ville aktualisere spørsmålet om et alliansefritt Norden.

Ellers i *Clarté* er det en artikkel om den nyliberale politikens seierstog gjennom de vestlige industrilanda og flere andre artikler om EF.

Clarté er fortsatt et av de få virkelige spennende tidsskriftene i Norden og noe det absolutt er verdt å spandere 120 kroner i året på. ■

Björgulv Braanen

NESTE NR: NICARAGUA

Retur: Røde Fane,
Gøteborggt. 8,
0556 OSLO 5